Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor
Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links
Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

HISTORISK SAMFUND FOR PRÆSTØ AMT

ÅRBOG 1965

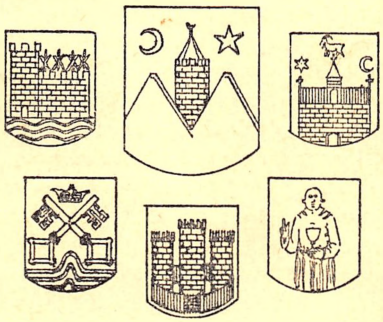

NY RÆKKE . BIND 6
HEFTE 4

der er stiftet 1912, har som formål at vække og nære den historiske interesse i amtet og fremme studiet af dets historie

a) ved udgivelse af en årbog og eventuelt andre skrifter med emne fra amtets historie,
b) ved afholdelse af møder med foredrag, fortrinsvis om lokalhistoriske emner, og af udflugter til historisk interessante steder, såvel inden for amtet som i andre dele af landet,
c) ved afholdelse af studiekredse, aftenhøjskole, hjemstavnsaftener o. l. med emne fra amtets historie,
d) ved indsamling af historiske oplysninger om steder og personer i amtet.

Samfundets styrelse består for tiden (1966) af sparekassekasserer P. E. Andersen, Næstved (kasserer), pastor J. L. Frederiksen, Stege, overlærer Harry Hansen, Præstø, gårdejer Knud Hansen, Holme Olstrup, skoleinspektør Axel P. Jensen, Hårlev, godsejer, cand. jur. J. J. Jermiin, Seinhus pr. Klippinge, lektor F. Michelsen, Næstved (formand), amtsskolekonsulent J. Ingemann Petersen, Glumsø (næstformand og sekretær), og dommer T. Worsaae, Vordingborg. — Redaktionsudvalget består for tiden af formanden, J. L. Frederiksen, Harry Hansen, J. J. Jermiin og T. Worsaae.

Indmeldelser til Historisk Samfund modtages af styrelsens medlemmer. Kontingentet, for tiden kr. 12 årligt, indsendes efter modtagelsen af årbogen.

Om ældre årgange af samfundets årbøger se omslagets 3. side.

Medlemmer af Historisk Samfund for Præstø Amt kan blive medlemmer af samfundets fraktion Arkæologisk Forening for Præstø Amt. Henvendelse til foreningens formand lærer Axel Johansson, Lundby.

Historisk Samfund vil herved gøre medlemmerne opmærksom på to nye, lokalhistorisk interessante bøger, dr. Arhnung, Roskilde, fornylig har udgivet:

De hellige tre kongers kapel ved Roskilde domkirke 1459—1536. 261 sider, illustreret. 1965. Pris kr. 59,25.

Roskilde kapitels jordebog 1568. Udg. ved J. O. Arhnung af Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historie. 31 + 286 sider. 1966. Pris kr. 20.—.

Begge bøger kan købes ved henvendelse til dr. Arhnung, Roskilde Bibliotek, tlf. 356300.

Bonde i Sjælland.

En Fortælling

af

Peder Ditlev Faber,

forhen Præst i Jungshoved.

Kjøbenhavn.

Trykt hos C. A. Borbing, lille Kongensgade No. 85.

1820.

Genoptrykt 1967.

Nytaarsgave

for

Begge Kjøn,

for Aaret 1820.

Af

Peder Ditlev Faber,

forhen Præst i Jungshoved.

Til Læseren.

Nærværende Fortælling, der i Rørdrummen er lovet, vover jeg at udgive som Nytaarsgave for 1820. Da Æmnet hører blandt Krigshistoriens, Indklædningen er Romanens, og den desuden har et moralsk Øiemed, haaber jeg den vil læses uden Mishag.

For dem, der have subskriberet paa Rørdrummen, bør jeg ikke undlade at anmelde, at anden Deel, hvoraf denne Fortælling udgiør det første Stykke, skal udkomme, saasnart Omstændighederne tillade det, samt at de skal indeholde: Korte Bemærkninger i Anledning af de nyeste Oprørs-Scener mod Jøderne; Keiser Achmeds Hane; foruden nogle smaa Digte og prosaiske Udarbeidelser.

Til de lærde Recensenter i Maribo Stiftsavis skal ogsaa findes Et og andet, hvilket betimelig forkyndes, paa det de kunne bestille et Parti congreviske Raketter til deres Forsvar.

P. D. Faber.

Pour embellir les champs simples de leur attraits,
Gardez vous d'insulrer la nature a grand frais.

Delisle.

Høivelbaarne

Hr. Kammerherre Baron **H. Stampe,**

Kommandør i Søetaten og Ridder,

Ejer af Jungshoved,

helliges

denne Fortælling

med den inderligste Erkjendtlighed

underdanig

af

Forfatteren.

Jungshoved voldsted set fra vest.

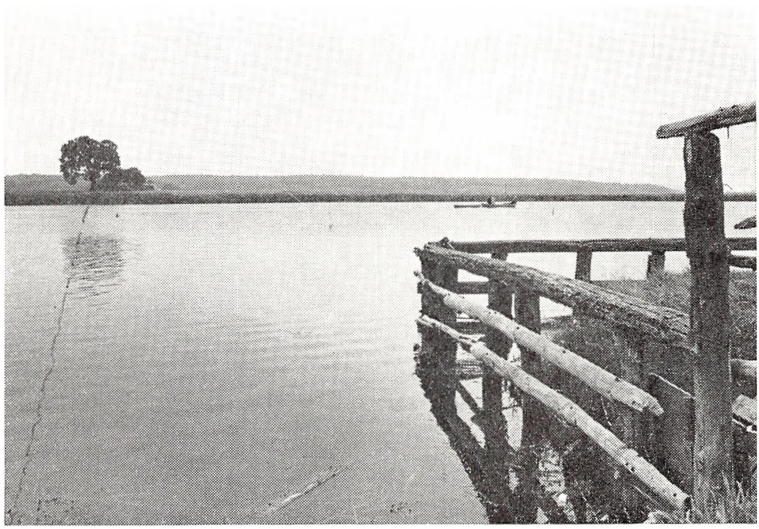

Udsigt fra Jungshoved voldsted mod Oremandsgård. Den stiplede linje viser placeringen af den træbro, der nævnes i fortællingen, og hvis rester fandtes ved frømandsundersøgelser i 1963.

FORORD

Når Historisk Samfund for Præstø Amt har ment det som en opgave at lade Peder Ditlev Fabers fortælling: „Svend Poulsen, Bonde i Sjælland", hvoraf der nu kun findes ganske få eksemplarer af originaludgaven, optrykke, er det ud fra den opfattelse, at den er den første samlede og trykte skildring af den mand, der under navnet „Gøngehøvdingen" skulle blive hele landets, men dog først og fremmest Sydsjællands folkehelt, endvidere at den rummer et vist kildemateriale, idet den bygger på de mundtlige overleveringer, der ca. 100 år efter Carl Gustavkrigene levede og blev fortalt på Jungshovedhalvøen, og som inspirerede P. D. Faber til novellen, og endelig, at der må kunne regnes med interesse for bogen blandt Historisk Samfunds medlemmer, da bogens handling helt er knyttet til den sydsjællandske landsdel.

Samtidig med denne bogs udgivelse i 1820 udkom M. G. P. Repholtz „Beskrivelse over Baroniet Stampenborg". I forbindelse med Jungshovedgårdens historie berører Repholtz også Svend Poulsens tilknytning til gården og egnen og beretter bl. a. om den gamle bonde i Lundby, der fortalte ham om „Gøngehøvdingen"s ridt over isen på Snesere sø, og da Repholtz i det hele har behandlet sit stof ret kritisk og kun taget med, hvad der hviler på det sandsynlige, er bogen, hvor sparsomme end oplysningerne er, dog en kilde af værdi.

1820-året bliver således det år, hvor de mundtlige sagn og overleveringer om „Gøngehøvdingen" første gang forekommer i litteraturen. Men ingen af de to bøger fandt nogen stor læsekreds, og de mundtlige beretninger om Svend Poulsens bedrifter er næppe nået langt ud over Sydsjællands grænser. Det skulle vare 30 år endnu, før „Gøngehøvdingen" blev hele landets folkehelt. I året 1853 udkom Carit Etlars „Gøngehøvdingen".

Det er ret nærliggende at antage, at vi i de to førnævnte bøger har kilderne til Carit Etlars: Gøngehøvdingen. Adskilligt i bogens handlingsforløb tyder på kendskab til de myter og overleveringer, som findes hos Faber og Repholtz. Arkivar mag. art. Hans Ellekilde

behandler i sin fyldige og stærkt underbyggede afhandling om Svend Poulsen (Årbog for Historisk Samfund for Præstø Amt 1947, s. 49) også dette spørgsmål, men kommer til den slutning, at Carit Etlar intet kendskab har haft til de to bøger, uden dog nærmere at motivere dette synspunkt. At hele handlingen med de tydelige spor af sydsjællandske folkesagn skulle være fri opdigtning, er dog lidet sandsynligt.

I bogen „Carit Etlars Minde", fortalt af ham selv i biografisk ramme af hans hustru, kan man læse, at det er på en ældre broders tilskyndelse, at Carit Etlar skrev „Gøngehøvdingen". Broderen, der var koffardikaptajn, får ham med på en længere tur til søs, og da Carit Etlar stiger i land efter denne rejse „ledsagedes han af Svend Gjønge, Ib, Tordenskjold og Salomon, og de er blevet i land siden".

Heller ikke her får man noget at vide om kilderne, men da mangt og meget i hans bog peger tilbage til disse to bøger, må det være berettiget at tage dem med i billedet. Om begge forfattere, Faber og Etlar, må siges, at de er ganske ukritiske, når det gælder det historiske, og at ingen af dem har skabt noget litterært set betydeligt, og alligevel skulle deres skæbne blive helt forskellig. Fabers bog glemt og ukendt. Carit Etlars en af de mest folkekære, mest læste og oftest genoptrykte bøger i dansk litteratur. Måske har Peder Hesselaa forklaringen, når han i Dansk biografisk Leksikon bd. 4 skriver, at det i Carit Etlars bøger er handlingen, der lægger beslag på opmærksomheden. Begivenhederne kommer slag i slag og er så behændigt sammenkædede, at man uvilkårligt kommer til at tænke på den ældre Dumas. Men Etlar ofrer alle de finere nuancer i menneskeskildringen på intrigens alter. Hans personer er yderst usammensatte, helte eller skurke, skildret i store, djærve linier. Peder Fabers bog virker ubehændig og bærer præg mere af skrivelyst end af talent. Men selv om bogen på en nutidslæser let kan virke lidt kuriøs og nærmest morsom, kan man dog ikke undgå at mærke forfatterens kærlighed til emnet og hans trang til „at oplægge en Bauta" for barndommens helt. Peder Ditlev Fabers navn er i dag lige så ukendt i Sydsjælland som hans bog. End ikke i hans gamle sogn, Jungshoved, siger hans navn noget, men der foreligger dog alligevel en hel del oplysninger om ham, for han var en ganske usædvanlig præst, og som menneske vist heller ikke hel almindelig. I Dansk biografisk Leksikon bd. 6 oplyses, at han er født i 1768 i Stavreby, hvor faderen var præst. Han er student fra Vordingborg og cand. theol. 1791. 27 år gammel kaldes han 1795 til præst i faderens embede og begynder en præstegerning, der vist uden overdrivelse kan betegnes som ret usædvanlig. Han var yderliggående rationalist, og biskop Balle skriver efter et

visitatsbesøg i Jungshoved kirke om ham, at han*) „prædikede efter Matth. 18, 3 over Fordom og Overtro uden al Grund i Teksten. Men han taler vel og skønt og røber ellers, at Christendom ikke er hans Sag."

Under samme visitats overraskes biskoppen også ved at se, at pastor Faber har ladet alterbilledet fjerne og lavet alteret om til et bord, som han står bag ved og således vender ansigtet mod menigheden under hele Gudstjenesten — noget ganske usædvanligt.

Biskoppen bemærker hertil kun: „Choret er blevet lysere, og det ser smukt ud". Som landmand var Faber en ubestridelig dygtighed. Hans landbrugsafhandlinger var højt værdsat, og han modtog både sølv- og guldmedailler fra Landhusholdningsselskabet. Hans interesser var mange og spredt over et stort felt. Ikke mindst som skribent, også uden for det landbrugsfaglige område, var han meget produktiv. Han udgiver således et månedsskrift, hvori han behandler alle mulige emner og fører hidsige pennefejder med andre af den tids skribenter.

Om dette forfatterskab siges i Dansk biografisk Leksikon, at det var „kvalitativt ringe og har tjent til at skade hans eftermæle".

Efter 15 års præstegerning får han 1810 sin afsked „efter ansøgning". Adskilligt tyder dog på, at han også ville have fået denne — uden ansøgning, idet hans hele optræden og hans interesse var så præget af verdslighed, at det var uforeneligt med en præstegerning.

Efter afskedigelsen drev han nogle større forpagtninger på Falster med så godt resultat, at han i 1825 så sig i stand til at købe gården Rørdal ved Aalborg til sønnerne. Han opholdt sig i nogle år på gården, hvorefter han flyttede til København, hvor han døde 1847.

Men hvad der end kan indvendes mod ham som præst, skribent og menneske, så bliver der dog tilbage dette, at han i sin lille bog har tegnet et billede af „Gøngehøvdingen", som videreført af Carit Etlar har bevaret mindet om helten fra svenskekrigene.

Harry Hansen.

*) Jfr. Årbog for Historisk Samfund for Præstø Amt 1944, side 173—74.

Da Svensken i Aaret 1658 fra Holsteen gik over Isen til Laaland og Falster, og snart derfra gjæstede Sjælland, boede i Snesere Bye paa Vordingborg Amt Svend Poulsen. Hans Fader havde været Jæger hos Grev Parsberg, der var forlenet med Jungshoved Slot, og, fra tidlige Barndom øvet, blev han allerede i sit tolvte Aar en udmærket Skytte. Han var af særdeles muntert Sind, men besad tillige Legems Kraft, Dristighed og Mod.

Efter Grev Parsbergs Død bestyrede Enken, Fru Else, Jungshoved Gods med megen Klogskab og Duelighed, lod Jorderne udskifte og Skovene hugge tilbørlig. Men da Sønnen, Grev Christoffer, drog til Tydskland, som det hedder, i Forretninger for Regjeringen, blev det snart for dødt for Svend paa den lille halvø, endskjøndt Fru Else idelig færdedes og lidenskabelig elskede Jagten, og havde endog i Byen Hroneklint indrettet en Hundehauge, for at have Hundene midt i sit Jagtdistrikt uden først at trætte dem ved at føres til Kobbel, naar hun vilde forlyste sit Jagtselskab.

Fra Barndommen af, var det Svends Glæde at høre Fortællinger om Krig og krigerisk Færd, og et vel lykket Krigspuds opvakte hos ham støiende Fryd, naar en gammel Landrytter efter Aftensmaaltidet fortalte ham derom i varme Kakkelovnskrog. Han opvoxte i Fædrelandets Kjærlighed til Danmarks store Konge, Christian den Fjerde, det var derfor ei at undres over, at han elskede sin Konge, deelte hans og Landets Lidelser, og brændte af inderlig Attraae efter at ligne de Brave, med hvis Daad han i Barndommens Dage var saa fortrolig, og efter at udrette noget for Konge og Fødeland.

Lejligheden manglede ham i Sjælland, men han søgte og fandt den i Skaane, hvorhen han reiste. Der søgte han de med Svensk Overherredømme misfornøiede og til Krigsmøisommeligheder hærdede Gynger, opflammede dem ved Tale og Mod, og blev tilsidst Anfører for et Frikorps, ligt Spaniens Gerillas, hvormed han i Bjergegnene blev Rædsel for fjendtlige Hære, og med hvilket han borttog Førseler og Krigsfornødenheder, men til hans Hæder fortælles om ham, at han aldrig tillod sine Folk at plyndre i Landet, derimod fratog han Fjenderne, hvad de havde plyndret, og lod de fattige Plyndrede ofte gjengive det de havde mistet. Tilsidst lykkedes det Grev Steenbuk at faae adsplittet Svends Korps, og denne retirerede da med Levningen af sine Dragoner til Sjælland i Efteraaret 1657.

Puffendorf og Biering gjøre Svend til en Røver og Bandeanfører, men Kong Frederik den Tredies Brev*) til Rigets Hofmester viser: at Svend Poulsen handlede efter sin Konges Befaling, havde giort sig fortjent til hans Naade og derom forsikkredes. Svend Poulsen anholdt ei om noget, aftakkede sine Dragoner, hvilke deels toge Tieneste hos Bønder i Egnen, deels paatage sig Arbeide ved Landbruget. Ved disse skal være opførte de paa Vordingborg Amt ved Tappernøie og andetsteds befundne saakaldte Vildbanegrøvter, hvis Sløifning siden har sysselsat ligesaa mange Hænder, men som endnu paa flere Steder trodse Plov og Hakke. Selv boede Svend Poulsen i Snesere, hvorfra han næsten daglig foer til sit kjære Jungshoved, bivaanede Fru Elses Jagtpartier, og gik hende til Haande ved hvad hun paa Godset foretog sig .Og da Grev Parsbergs unge Frue *Anna Gyldenstierne*, ligesom Svigermoderen, dyrkede Jagtgudinden, skjød med Færdighed sin Sneppe, tumlede vælig Hest og fulgte Støverne efter den bugtende Kæv, blev Jungshoved ham stedse kjærere. Ja man kan deraf formode, at han deslettere fattede Godhed for et Fruentimmer fra Brunsvig, der havde opdraget Fru Anna,

*) Dat. den 3. Marts 1658.

og givtede sig med hende, uagtet hun havde en Søn, der var en halv Snes Aar og derover. Maaske var det og blot af Godhed for Drengen, der uagtet Moderen forkjælede ham, stedse hængte ved Svend, hørte gjerne hans Fortællinger om Toget i Skaane, og lod sig lære at bruge Skydegevæhr, naar Moderen ei var tilstede. Nok at han ægtede hende, antog Drengen som sin Søn, levede sømmelig med hende; endskjøndt neppe Kjærlighed, med Hensyn til begges Alder og forskjællige Tænkemaade, kan have knyttet Baandet; og at Konen var stræbsom, flittig, og holde godt til Raade i Huset, støiede hun end lidt i Kjøkken og Bryggers.

En Dag var Svend kjørt ud i Slæde for begge Grevinderne. Efter Jagten toge de ind til Degnen Peer Foss, Svends Jævnaarige og gode Ven, en Mand, der var Herskabet hengiven med Liv og Sjæl, og hvis muntre Lune ofte forjog Sorg og Mismod fra Herreborgen.

Just som de vare stegne af, kom en Ordannanzrytter og meldte, at svenske Dragoner lode sig see ved Masnedø, og at allerede Cai Lykkes Compagnie havde forladt Vordingborg. Svends Øine funklede. Hans Tænder stødte sammen. Taus forlod han Stuen, og da Fru Else noget efter spurgte om ham, fortaltes at han i fuld Spring var kjørt bort med Slæden. Vilde nu Slottets Beherskerinde hjem, maatte hun sætte sig i Degnens Kjelke og tage Fru Anna paa Skødet.

Fru Else bevæbnede strax sine Slotstjenere og menige Bønder, og lod Ridefogden føre dem til Rekinde og Alleslev; men da Ridefogden var en ung Mand, der nylig var kommet i Tjeneste og Bønderne stedse længtes efter Hjemstavnen, kom de snart adsplittede og ængstede tilbage, da Ingen var til Rede, som kunde befale, og de havde end ikke hørt fjendtlige Trommer. Ridefogden selv, der i Alleslev Kro formærkede sit Mod, havde just faaet sværtet sig over Munden med et Kul, og begyndte at rage sit Skjæg, da han hørte Heste galloppere forbi, og var net op blevet færdig med den høire Kindbakke. Allerede troede

han Fjenden var i Byen, hvorfor han løb i Stalden greb sin Hest i Grimen, trak den gjennem Stegerset bag ud, og kom snart ansættende i fuld Spring ind paa Slotsgaarden, først til stor Forfærdelse for Grevinderne, siden til deres store Fornøielse. Vel kaldte Fru Else de Hjemkomne sammen igjen, men da hun hørte at Bønderne fra Gisselfeldt Kloster havde vægret sig ved at gøre Vagthold,*) og de fra Udby og Teglstrup endog havde sat Ild paa Vagthusene, saa lod hun dem ei drage ud oftere, men daglig møde paa Slottet hvor de fik brav at spise og drikke og øvedes i Vaaben af en gammel udtjent Corporal, Herman Oxe, der havde staaet ved Landdragonerne, og der fik Naadsensbrød paa Slottet imod at gaae til Haande med at bære Brænde og hente Skovmyrer til Fruens Fasaner.

Flere Bud sendtes til Snesere efter Svend; men han var ei at finde. Ingen vidste hvor han var, Slæden stod der vel, men Hestene vare borte. Først efter nogle Dages Forløb fandtes de en Morgenstund gaaende i Ladegaarden ved Stalddøren. Den ene var hugget over Øiet, og den anden paa Halsen streifet af en Musketkugle.

Efter at Fienden havde faaet fast Fod i Vordingborg,

---

*) Langt anderledes bare Bønderne i Jungshoveds Sogn sig ad i Trængselsaaret 1807. De sendte og bragte Proviant til Landeværnet ved Roskilde. 40 Mand øvede sig frivilligen i Vaaben og Krigstjeneste. De besørgede farlige Transporter til Søes og Lands, og holdt Brevvexling med Øerne aaben, endog medens Fjenden laa indqvarteret i Stavrebye, og de færdedes Nat og Dag samt udstode Farer og Møisommeligheder, saasnart de blot anmodedes derom med Hensyn til at skade Fjenden. De lode sig bruge til at indhente Kundskaber om Fjendens Forfatning og Stilling, og bragte sikkre Efterretninger tilbage. Stemningen hos Almuen var i Almindelighed god.

Hans Majestæt Kongen har allernaadigst ved en egenhændig Skrivelse tilkjendegivet Beboerne af Jungshoveds Sogn sin allernaadigste Tilfredshed med deres viiste Tænkemaade og Daad. Denne Skrivelse har jeg ladet indføre i Vordingborg Distrikts Retsprotokol, paa det Efterkommerne kunne underrettes om, hvo deres Fædre vare, der havde Mands Mod i Bryst da det gjeldte, og opmuntres til Troskab mod Konge, til Daad for Fædreland og Arne.

begyndte han at speide i Landet, og fik snart at vide, hvor der vare faste Borge og hvor Velstand boede tilhuse. Da Jungshoved, ved hvilken Halvø Sjællands eneste sikkre Havn ved Østersøen findes, nemlig den af saa mangen stolt Sømands Frelse og Hedenolds Vikingtog bekjendte Hestesko, maatte, naar Iis brød op, være en ønskelig Besiddelse til sikker Forsyning og Troppeførsel fra Sverrig, udsendtes et Regiment Dragoner for under en Oberstes Befaling at besætte Jungshoved Slot og Byen Hroneklint, som er beliggende ved Havnen. Ad nærmeste Vei gjennem Oremandsgaards Skove søgte de Jungshoved, og tænkte at fremtrænge over Træebroen, der den Tid var lagt over Fjorden Noret kaldet, og overrumple Slottet. Men i de tykke Skove blev Dragonerne stedse anfaldne af smaa uordentlige Hobe, der vare iførte Vadmel og Træsko, og naar de forfulgte Angriberne, kom de til at sidde fast i Moser og Kiære, mistede mere end Halvtredssindstyve Mand, sinkedes og hindredes stedse. Da de naaede Bugten, og Fortroppen vilde gaae over Broen, skete et Angreb i Ryggen paa Fjenden med stort Skrig. Og da Dragonerne vendte sig mod de Angribende, brød en liden sluttet Trop frem til Broen, trængte Dragonerne tilside, reve Huller i Broen og foer som et Lyn ind paa Slottet over Vindebroen hvilken de ophidsede efter sig. „Her er Svend, Frue!“ sagde Anføreren. „Har I noget at æde og drikke, saa giv hid. Vi svælte. Snart har I Svendsken for Broen. Men traktere maa I bedre end Ane Oremands“. Fruen lod bringe, og spurgte om Beværtningen hos denne hovedrige Enke, hvis Mand havde fra Forpagter af listet sig op til Herremand. „Tre Retter. Sex salte Sild og en Kauring af Heire og Bygmeel, item en hankeløs Krukke med blakket Brøndvand. Det var et svart Gjæstebud.“ Man tænkte nu paa at forsvare Borgen, hvilket ikke syntes saa umueligt, da pludselig Tøbrud indfaldt, og Fru Else desuden stedse havde ladet opise Borggravene. Fjenden viste sig for Broen, opfordrede til Overgivelse. Man svarede ei, og nogle Tagvinduer bleve skudte sønder. Næste Dag ryk-

kede man frem igjen, gjentog Opfordringen. Der blev ei svaret. Og Vinduerne bleve skudte ind i Riddersalen. Da løsnedes Skud fra Slottet og Offiseren og nogle Mand styrtede fra Hestene. Den tredie Dag besatte Fjenden Kirkegaarden, krøbe op i Taarnet og indskjøde derfra alle Slottets Vinduer, samt lode Slottet opfordre og Beboerne haardelig true. Svend anmodede nu Fruen om at overgive Slottet og lovede at holde Styr paa Fjenden. Fruen betingede sig anstændig Behandling, hvilket Fjenden lovede, men paastod at Besætningen skulde være Krigsfanger, hvilket Svend strax bad Fruen at bevilge, samt at Vaaben og Munition skulde udleveres.

Mere end tusende Aar havde du, o stolte Borg! anvendt til fra en opkastet Jordhytte af at opvoxe til Tinde og faste Taarne! Da du først befæstedes af Joffn hiin djærve Søhane, sang han ei for din Vugge, at Fjenders Glavind skulde bevogte din Kjæmpesal. Gjennem Sekler var du trofast Værn for Landet mod Vikingers Overfald, og husede i dine Taarne Kongens Jarler og Riddermænd, der ginge ud paa stormende Bølge til Orlog og Vikingsfærd. I skovdækkede Bugt laae Snekker og Ege tryggelig bag dine Volde, og fjendtlige Kjøl holdt af for din blussende Baun, som var det for Skagens Ildmærke, thi Ødelæggelse og Død udfoer fra dine Voldskytters Buer.

Man nedlod derefter Vindelbroen, og Obersten og hans Regiment holdt færdig for at see Besætningen udmarschere. Forgjæves ventede han. Da nu ingen kom, red han med endeel Folk ind i Slotsgaarden, lod Fru Else kalde ud og spurgte, hvor Besætningen var. Fruen svarede, at der vel havde været en Snees Mand af Cai Lykkes Regiment, men at de den forgangne Nat vare roede over Slotgraven i Ølkar og Deigntruge, hvilke endnu fandtes paa hiin Side Graven. Saasnart Obersten hørte, at de vare af det Regiment, udbrød han i Skoggerlatter, vendte sig til Adjutanten og sagde: „Den lade vi nok være at hente ind, thi de høre til det flyvende Korps som Samson oprettede, da han tændte Ild i Halmviskerne.“ Han lod gjen-

nemsøge alle Kjældere og Lofter, men fandt intet uden nogle Bøssepiber, der enten manglede Laas eller Skjæfte.

Det første Obersten foretog sig, da han var steget af, var at befale at alt Sølv og Guld, myntet eller forarbeidet skulde bringes frem. Fru Else førte strax Obersten til Borgens store Sølvskrank. Men da han blot deri saae nogle Smaating, som kunde være til dagligt Brug i Huset, lagde han Trudsler til for at faae Skatten frem. Men ligesaa godt som Fru Else havde forstaaet at forsvare sit Sølv ligesaa godt forstod hun nu at betage Obersten al Mistanke. „Naadige Herre!" sagde hun, „Bygning paa „Gaard og Gods kan nok fortære Penge. Min Søn der lever „i Deres Fødeland, bruger langt mere end Kongens Sold, „og har ladet afhente al sin Fædrenearv for at sætte den „i Pandt hos hebraiske Kjøbmænd i Hamborg. Kongen „har ogsaa inddraget alt Sølv. Men De seer, at jeg dog „ikke har leveret alt det, jeg havde, thi tænkte jeg, man „maatte dog beholde en Sølvstob, til at iskjænke for en „tapper Krigsmand, og i Trækande sømmer det sig ei at „frembære en Drik Rhinskvin. — Og den formoder jeg, „maa være god, siden min Søn paa egen Vogn har sendt „den hid, paa det hans syge Hustrue, som jeg her har den „Fornøielse at fremstille, deraf daglig, ifølge en hollandsk „Doktors Raad, skal drikke et Par Skeer fulde." Fru Anna, indbundet om Hovedet med Klæder,*) neiede. „Er den unge Frue sygelig?" spurgte Obersten, der paa sin Soldaterviis, ønskede alle smukke Koner i hvis Huus han var indqvarteret, den bedste Helsen. „Ja," svarede Fru Else. „Hun er desværre, i ondt Veir, næsten døv, og da følger deraf, at hun ligesom bliver ør eller vild i Hovedet." Obersten tittede nu i Fru Annas funklende Øine, for at udspeide om deri fjæledes Vanvid, og svor en stor Ed paa, at det var Jammerskade for saa smukt et Barn, tog derpaa hendes Haand og førte den

*) Nu tildags vilde det hedde: havde et Hovedtøi a la Wellington, a la Wienne, eller sligt.

langs ad sit Knæbelsbart. Han spurgte til hendes Befindende, samt om hun vel kunde høre, hvad han talede. Fru Anna meente, at Obersten ingen Svensker var men vist en Preusser eller Brandenborger, siden han havde saa tydelig og klar en Stemme, at hun kunde gjøre Forskjæl paa hvert Ord. Og deri var heller ikke løiet, thi han talede saa høit, at Uglerne i Taarnehullerne bleve gandske beængstede. Fru Else greb hurtigt en Sølvkande og fyldte den med perlende Druesaft. Obersten prøvede Vinen og fandt den herlig. Midlertidig tænkte han ved sig selv, med at rømme op i Sølvskranken kan det være Tidsnok til Afmarschen, thi, for det Første hørte han ikke de Qvindfolks Klynken; for det Andet havde Husets Damer jo ret godt Greb paa at bruge det lidet, der var; og for det Tredie maatt ehan nu udfinde et Billed- og Gebærde Sprog, hvorved han kunde gjøre sig forstaaelig for den smukke Døve for at narre den gamle Drage. For at være saa høflig og forekommende Vertinde saa lidet mueligt til Uleilighed besluttede Obersten selv allene at blive paa Slottet, hvor han blot havde 3 Ordonnanzer i Borgestuen. Dog tog han selv Nøglerne til Vindebroen, saa at han var sikker paa, at ikke en Kat uden hans Tilladelse kunde komme ud eller ind. Regimentets Madskab blev lagt i Slottets Avlsbygninger i den nærliggende, siden nedbrudte Kirkeby, samt i Sognets andre Byer, og blev, til Degnens store Qvide, indrettet Vagthuus i hans Storstue.

Aftenen førend Jungshoveds*) Slot overgav sig, fik Svend Poulsen sine faa Mand satte over Graven i de benævnte Fartøier, men selv fulgte han ei med dem, thi hvor tro hans Folk end vare ham, stolede han dog ei paa deres Forsigtighed, og ingen af dem vidste nogensinde hvad han vilde tage sig for, men de fulgte nøiagtig hans Befaling og de dem opgivne Mærketegn. Han selv forlod Slottet gjennem en Løngang, der begyndte igjennem Panelet i i den saakaldte Kong Valdemars Stue, gik under Graven

*) Bør rigtigere skrives Jofnshoveds Slot.

og endte i Kirken bag Skriftestolen, en Gang, der kun kjendtes af Faa, og benyttedes af færre, fordi den havde noget rædselsfuldt ved sig formedelst sit Mørke og fordi Sagnet lød om den, at naar Valdemar endte sit natlige Jagtpartie med ildtungede Hunde og Svovlluer sprudende Heste, gik han ad denne Gang til Taushedens Bolig. Sandsynlig havde Munken vandret ad denne Gang til Kirken, ja maaskee i den drevet meget Uvæsen med Skriftebørn, eller fra den styret listigt Gøgleværk, ligt det med Bel og Dragen i Babylon, og udslynget Mirakler blandt deres Kirkefaar.

At Obersten besad det Mod og Mands-Hjerte at torde selv fjerde Mand besætte en utilgjængelig Fæstning, hvori der blot fandtes et halvt Dosin Qvindfolk og en gammel Invalid, og at han ikke ængstede dem med unyttige Krigsspektakler, gav ham selv et roligt Qvarteer. Derimod vare hans Folk uophørlig i Bevægelse, thi smaa Streifpartier harcellerede dem Dag og Nat. I Særdeleshed, da mange ved Fourageringen puttede Sølvstob og hele Kroner i Sæk og Tornister, var det almindelig Skjæbne for disse, at de ved første Leilighed sendtes ind i den anden Verden. Næsten alle Smaabakker og Sandgrave fyldtes med Liig, der siden ere opgravede og endnu ikke sjelden findes og i hvis Hovedskaller er truffet Mærke af Kugle og Pallask. Omkring Slottet selv og i Kirkeby var alting saa roligt, som om ingen Krig var, og Tvivl kan der ei være om, at jo Landets Døttre, givte og ugivte, bidrog til at fordrive Tiden for de fremmede Helte, endskjøndt der ikke i Tradtionen erkjendes noget Tegn til, at de saa velvilligen og forekommende som deres Børnebørns Børnebørn har vidst at betage Fjenderne al Lyst til at vende tilbage til deres Fødeland. Men det var og den Tid den mere raa Sædelære der gav som Regel: at alting var tilfælleds for Venner. Nu derimod er den slebet heel tyndere og hedder: Alting er tilfælleds for Fjender. Derimod gik det lystigt til i Vagtstuen hos Degnen, hvor der indfandt sig en og anden hos de Vagthavende, beværtede med Øl

og Brændeviin og fortalte Eventyr. Blandt disse udmærkede sig en pudseerlig Smed, som sædvanlig indfandt sig og kunde fortælle saa meget om Svend Poulsen og hans Færd i Halland, om gamle danske Krigshelte, om Kong Valdemar og hans Jagt paa Jungshoved, hvilken sidste Fortælling især trak mange Tilhørere til Huset, da han, hvor usandsynligt Alt var, dog vidste at fremstille det under Sandhedens Skin, og mange svenske Vagthavende næsten hver Nat saae og hørte et og andet, der aldeles bestyrkede dette Almuesagn. Blandt andet fortalte han en Aftenstund, at Valdemars Hest tabte en Nat en Sølvsko. Om Morgenen fandt han den udenfor Smeddien, men da han nok vidste, hvordan den kom, lagde han den op paa et Bjelkehoved uden for. Næste Nat, holdt Jagtpersonalet udenfor. Han vækkedes af Horn og Jagtskrig, men lod sig ei tilsyne. Næste Nat blev det ved, og tredie Nat endnu værre. Han blev tilsidst nødt til at staae op, gjøre Ild paa, slaae Søm, og beslog virkelig Kongens Hest, hvorefter han siden ofte har mødt Toget uden deraf at have havt Skade, naar derimod saamange andre har tilsat Liv eller Førlighed. Skjøndt Degnen endog forsikkrede, at det var Sandhed, vilde dog de Svenske ei tro det. Men da der i en af de næste mørke Nætter af Vagten saaes et fremjagende Corps at fare langs ad Veien til Slottet, og hørtes ideligen Jo! ho! Jo! ho! Hundekoblerne sprude Ild, og en Sølvhestesko som Morgenen var henkastet for Skildvagtens Fod, hvilken Sko blev bragt til Obersten — der lagde den tilside mellem Ane Oremands plyndrede Sølvkar og hendes 1300 Kroner — saa blev Sagnet troet, hvormeget end Obersten beloe de Gemene. Og fulgte end de strængeste Befalinger, var det dog ei muligt at bringe nogen Mand til at patroullere om Natten og ingen vilde staae for Gevæhr udenfor Degnens mellem Kl. 12 og 3. At Svend Poulsen var den lystige Svend, at han fik alle de Underretninger han behøvede, ligesom og Bekjendtskab med hver enkelt Mand i Regimentet, og ved sin Fortælling opnaaede, at han i tre Timer hver Nat havde Raaderum

i Egnen, er vist nok. Men ligesaa vist er det, at han om Dagen stedse var blandt Svensken; endskjøndt i en anden Lignelse. Saaledes hændte det sig, at en Morgenstund stod ved Vindelbroen en saakaldt Bissejøde for at indlades. Obersten blev hentet og Jøden falbød alleslags Smaating og pakkede Alt ud for Slottets Fruer, medens den mistænkelige Oberst ei vendte et Øie fra ham. Tilsidst foreviiste Handelsmanden et Stykke meget kostbart Gyldenstykke til 25 Kroners Værdie, hvilket han foregav at have til Salg for en meget fornem Frue. Fru Anna beundrede Tøjets Kostbarhed og Smukhed. Jøden hvidskede hemmelig til Obersten, at det var Fru Annas Navnedag, og denne der nylig havde udplyndret Oremandsgaard og opgravet den rige Enkes Kroner, løb ind for at hente Penge til Tøjet for dermed at gjøre Fru Anna en Foræring. Saasnart Obersten var borte, gav han den overraskede og forfærdede Fru Anna et Brev fra Grev Christoffer, og udspeidede tillige hvad hans anden Hensigt gik ud paa nemlig hvor Obersten havde Fru Oremands Grunker; dem han vilde have fat paa. Begge Dele lykkedes, og den snaksomme Kjøbmand blev lukket ud igjen.

Med Fru Ane Oremands Skat forholdt det sig saaledes: Svensken havde faaet at vide, at hun var meget rig. I hele Krigens Tid havde hun laant paa Pant og da Indløsningstiden lettelig formedelst Pengemangel blev overskredet, beholdt hun Pandtet. Hendes Huus var fuldt af Kobber og Tin, og Skabene skjulte, under dobbelt Laasning, næsten hele Egnens Sølvstobe, Kander, Lænker og andre Kostbarheder. Nu nærmedes Fjenden, og hun nedgrov alt Sølv og Pengene. Da hun var bekjendt som meget velhavende, indfandt Svensken sig daglig, men det var Synd at sige, at hun beværtede Fjenden bedre end sine Landsmænd. Ovenikjøbet var hun færdig at qvæle dem med Suk, Hylen og Veklage. Med Kokkepigen blev snart en svensk Corporal bekjendt, og af hende fik han at vide, at Ane havde nedgravet sin Skat, hvilken efter hendes Sal. Hosbonds Død, den hun ved Sultekuur fremskyndede,

havde svarligen forøget. Snart blev Ane Oremands fremkaldt for Obersten. Hun nægtede og hylede. Hun blev hæftet og ængstet. Men hun vedblev standhaftig at fornægte sit Mammon, og sagde, og i Guds Navn kunde brænde Gaarden af, da hun ingen Brandskat kunde udrede. — Ved Kokkepigen fik endelig Obersten at vide, hvor Skatten laae i Skoven, hvorefter han lod den hente, samt afbrændte Gaarden. Ane Oremands blev siden sat paa fri Fod, men da Alt hendes vare ødelagt, maatte hun gaae om at tigge. Da hun nu sjelden erholdt Mad, men stedse Skamflekker og Forbandelser, og dertil var af meget vredladent Sind, fortæredes hun snart af Græmmelse og endte sit Liv i Hytten, bygt til Vinterleie for Sviin. Hendes Efterladenskab, da hun ingen Børn havde efter sig, og om hun havde faaet et, havde, som Svend plejede at sige om hende, vist af Gjerrighed qvalt det i Fødselen, fandt han sig nu berettiget til, da han manglede Alt til at kjøbe Krudt og Blye for, det lybske Baade for rede Sølv villigen bragte til Udhavnene, thi det han for Brændeviin og Tobak kunde faae af Svensken selv var ubetydeligt. Desuden havde han intet at give sine Gynger og andre Folk i Sold, og han vidste at mange knappe Maaltider gjør slette Soldater. Vel havde han, ved sin ukjendte Vei, Leilighed til at tage Kronerne, ja dræbe Obersten, men han betænkte, at slig Fremfærd vilde paadrage Fru Else den største Ulykke. Det Middel var altid brugeligt. Nu maatte andet udfindes. Snart udspredtes i Egnen at et Troppekorps nærmede sig, ja om Natten hørtes i Omegnen Skyden og Vagtild brændte paa forskjellige Steder. Regimentet maatte derfor stedse have stærke Patrouiller ude. Hver Morgen kom Mandskabet hjem og næsten hver Dag lød Meldingen, at man intet havde truffet. En Morgenstund udeblev Patrouillen temmelig længe, og Obersten, urolig over intet at faae meldt, lod Corpset sidde op og drog ud med det, efterat han havde hjulpet Fruerne til Hest, da disse vilde ud paa Godset, og sat en Vagt ved Broen. Lidt efterat Obersten var afmarscheret, saaes et

Par Fiskebaade i Noret. Inden en Haandevending vare de i Land under Kirken. Ligesaa hastig myldrede Folk op fra dem, overrumplede og nedhuggede Vagten, fore ind paa Slottet og tømte Oberstens Kasse, der foruden Ane Oremands Kroner indeholdt en Deel af inddrevne Brandskatte. — En Part heraf delede Svend ud til sit Mandskab. For en anden anskaffede han Vaaben og Krudt, thi intet var i Landet at faae uden i Kjøbenhavn*). Og den tredie Part bestemtes til at understøtte de ved Krigen i Elendighed bragte Borgere og Bønder. Imidlertid havde dette vel udførte Vovestykke nær havt farlige Følger for Svend, da det hændelsesviis gav Anledning til at Obersten fik at vide, hvo det var der ikke allene havde bortført hans Kasse, men bestandig og hemmelig pudsede hans Folk væk. Med denne Opdagelse gik det til paa følgende Maade. Nogle af de Sølvbægere, som hos Obersten fandtes og som Svend kjendte at have tilhørt Ane Oremands, vilde han lade omgjøre til Kalk og Disk for de Kirker, hvorfra Svensken havde bortført disse Sager. Med disse Bægere sendte han en af sine Folk til en god Ven, at de kunne gjemmes hos denne indtil beleilig Tid. Dette Bud opfangedes af Fjenden. Obersten kjendte Bægerne, og Budet blev da som Gjerningsmand hæftet. Da han ikke var af Svends gamle Gynger, var han let at bringe til at tilstaae Alt, og langt mere end han vidste eller sandt var. Dog om Foretagendet med Oberstens Kasse vidste han god Besked, siden han den Dag var brugt til at roe en af Baadene. Han angav ogsaa et Par i Egnen boende Huusmænd, der havde været med. Disse bleve indbragte, og med Dem nogle hos dem fundne Kroner. Hvad enten man nu vilde ved Trudsel med Døden faae dem til at bekjende eller virkelig vilde hængt de Indbragte, nok at Hængningen til næste Dag var bestemt, og da Obersten var en god Christen befalede han Degnen at læse og synge for Synderne den gandske Nat. Men som Degnen

*) Saaledes ogsaa i 1807.

sad i denne Forretning i Vagtstuen raabtes Brand. Alle styrtede mod Slottet, der syntes at staee i lys Lue. Der fandt man nogle høit blussende Halmknipper, men hvad Vagten ei fandt ved Tilbagekomsten var de tvende Fanger. Der var imidlertid udsendt en Kommando til Snesere for at hæfte Svend. Men ham fandt de ei. Hans Francisska derimod førte den med sig tilbage. Landsmandskabet mellem hende og Obersten, den virkelige Uvidenhed hos hende om Mandens Foretagender og den Naturlighed, hvormed hun endog dadlede Manden for hans Færd, skaffede hende Frihed og Sikkerhed for at hendes Gaard ei blev brændt; dog med behørig Trudsel, hvis Svend ei holdt sig rolig for Eftertiden og i Brandskat bragte Kronerne. Svend var og virkelig fraværende. Nogle mente, at han var sneget sig ind i Kjøbenhavn for at modtage Ordrer hos Kongen, hvilket ikke syntes saa urimeligt. Andre, at han en Tid opholdt sig andetsteds f: E: i Lübeck, for at undgaae Eftersøgelsen og for at skaffe sig Vaaben. Begge Dele kan maaske være sande, thi siden efter skal Svend have været i en Slags Uniform og havt ordentlig væbnede Folk samt blev af Almuen kaldet Kaptein. Svends Fraværelse gav næste Vinterqvarteer mere Rolighed, og Obersten længtes meget efter at komme tilbage til Slottet for om mueligt at faae reenskrevet et Kapitel af sin nye Grammatik for Billedsproget med døve Elskerinder. Men enten det nu var fordi Fru Else og Fru Anna stedse vidste saa vel at holde ham i tilbørlig Afstand, eller han ikke kunde blive enig med sig selv om, enten han skulde tale som han skrev eller skrive som han talede*) saa kom han ei længere end til Begyndelsen, thi hvormeget han end gjorde sig umage for at forestille den bløde og skjelmske Amor, stak dog altid den store Pallask og den

*) Dette er et Problem, som vore Grammatister ikke har faaet opløst. Saameget er vist, at hvis denne Qvæstion havde været afgjort før Babylons Taarnbygning, vilde neppe af hver Muursvends Dialect være blevet et særskilt Sprog som vi maa anvende flere Aar paa at lære.

stive Pidsk igjennem. Desto heldigere syntes han i at finde de Vises Steen, der laae paa Rhinskviin-Fadets Bund, hvis ikke Fru Else havde snedige vidst at gjøre den utilgængelig ved idelig Opfyldning fra omliggende Egne. Obersten anstrængede sig saaledes en Aftenstund for at faae øst lænds, at hans Ansigt kom særligen til at blusse og i denne Paroxysmus brugte saadanne Udeladelser og Gebærder at Fruerne efter holdt Krigsraad fandt det raadeligst at Fru Anna bortfjernede sig. Næste Dag ved Parolen meldtes hun sengeliggende, samt begjæredes fri Udmarsch for Slottets Piger til Borgegaarden for at rulle, hvilken blev tilstaaet og Obersten oplukkede for 4 af disse, der bar en stor med Klæder fyldt Vidiekurv. Mod Aften rykkedes ind igjen efter holdt behørig Visitation, dog kom Fru Anna ikke ind med, thi hun var ikke seen førend hun kom op til Degnen, iførte sig en Jægerdrengs Dragt og reed paa Degnens Hest ad Snesere. Obersten tog sig efter Pligt og Samvittighed Grevindens Sygdom meget nær, og da den ikke ophørte, paastod at ville lade hente sin Stabsslagter, der i Felten forrettede Chrirurgtjeneste. Hvo der havde faaet Lov til at titte ind i syge Damers Sengekammer vil paastaae, at mangen Sygdom helbredes af Frygt for Lægen. Andre derimod vil mene af Erfarenhed, at det just er Lægens Nærværelse der ene kan helbrede. Jeg vil i denne kildne Post intet afgjøre, men blot fortælle, at Fruen tegnede til Bedring, uagtet hun vedblev at holde Sengen. — Obersten kunde ikke andet end aflægge Besøg hos den Syge. Han blev modtaget med mange Undskyldninger for Indladelsen i et formørket Værelse, fordi den Syge nu led af Øjensvaghed. Man takkede i Øvrigt for naadigste Tilbud af Læge, men Fruen havde foresat sig ikke at bruge anden Raad, end de hendes kjære Greve lod komme over Holland, et Forsæt, som hun ikke veeg fra. Hvor latterlig vilde ikke slig Tale vorde anseet i vore Tider, da det hører til Moden ikke engang at ville opfylde den nærværende Mands Ønsker. Og især da Kjønnet er saa svageligt, at det endog i langt kortere

Fraværelse benytter sig hyppig baade af Læger og Qvaksalvere, saa at Manden ved sin Hjemkomst ikke sjelden fornemmer sit Pengeskriin og Spisekammer lettet i samme Forhold som hans Hoved er blevet tungere. Af Hjertet beklagede Obersten den stakkels Lidende. Den Lidende — Fru Annas indhyllede, af Latter næsten bristende, Kammerpige — bar taalmodigen sit Kors, og uden Knur. Uden at give en Lyd fra sig strakte hun den fyldige Arm ud over det stukne Silketæppe. Dette Lidelsens Udbrud gjorde Krigsmandens haarde Hjerte blødede end Voxet. Han greb den hvide Haand. Hvad enten det nu kom af den tilbageholdte Latter eller deraf, at denne runde Haand følede sig smigret ved den usædvanlige Ære, den nu nød, nok at Pulsen begyndte at banke hæftigen, og Obersten, der i Jena havde ret studeret Ovids Bog om Elskekonsten, trykkede Haanden temmelig haardt og forlod pludselig Værelset, dog med det Løfte, næste Dag igjen at gjøre sin Opvartning. Obersten holdt daglig sit Ord, og var saa veltalende ved Sygesengen, saa man skulde troe, han havde gjort Champagne med som Feltpræst. Fru Else, der stedse maatte saa fiint udspeide Samtalens Traad, og aldrig kunde være fraværende, blev tilsidst kjed af Oberstens Nøiagtighed og lovede ham, at Grevinden snart skulde komme over Senge igjen; hvilket ogsaa indtraf, saa at Obersten endog mod sin Villie maatte indstille sine Sygebesøg.

Uden Uheld var Fru Anna kommet til Snesere; men Svend Poulsen havde ikke været hjemme i en Uges Tid, og ingen kunde give Underretning om ham. Den unge Jæger besluttede at oppebie hans Hjemkomst, hvilken Franciska reent ud ønskede aldrig at opleve. „Thi, sagde „hun, hvad betyder al hans Snak om Konge og Fødeland? „Giver Kongen os noget naar vi intet har? Og kan vi „ikke faae Fødeland nok; naar vi bare har brav Penge? „Alting er ødelagt for Konge og Fødeland, og Gaarden „var brændt, hvis jeg ikke havde vidst at røre min Lands- „mand Hr. Obersten, ja kan kaldte mig endnu smuk og

„mente jeg endnu kunde gjøre anderledes Lykke end at „være givt med en Bonde. Jeg sparer. Han giver bort til „alt det fattige Pak, som Ingen vil huse eller hæle". Fra den Kandt blæste Vinden hele Aftenen, hvorfor Fru Anna vendte sig til Franciskas Søn, Christoffer, der sad og legede Krig med nogle Soldater af Træ og Fjær og fyrede uopholdelig med Roebøsser. „Puf der ligger en Svensker, Puf. Den fik Obersten i Kardusen. Her rider Fader Svend paa Hans. — Hu! hei! — langt foran de andre. Der kommer Svensken! Fy Hans! hvad er det? Staaer du ei bedre paa dine Been? Hesten er gal. Lad dog Fader Svend sidde op igjen. Nei han løber fra ham". Og Svends Hest Hans løb virkelig og hørtes at vrinske udenfor Vinduet. Pigerne gik ud, aabnede Stalddøren og Hans foer ind til sin Krybbe, blodig over Bringe og Sadel og stukket i Manken med en Bajonet. Nu vendte Vinden sig med Et. Franciska begyndte at græde og hyle og ophøie sin salig Hosbonds gode Egenskaber. Fru Anna sad beængstet, holdt sig tæt og til Barnet og kyssede det. Drengen blev ved at lege. „Ja det siger intet, Fader er rap til Fods. Og „Svensken blev dog slaaet. Heida! Hvem der?" Da kom ind en af Svends Gynger i Vadmels Kofte. „Er Svend Bonde hjemme?" „Nei! Og han treen taus tilbage ud af Dørren. Lidt efter kom en anden, gjorde samme Spørgsmaal, fik samme Svar, og han gik ud uagtet man stimlede om ham. Endelig kom en Tredie med Armen baaret over Brystet i Halsklud. Denne kjendte Fru Anna at være en af dem Svend fik frelst fra Strikken, og efter flere gjorte Vendinger bragte hun ud af ham, at han havde været med Svend ved Monstrup, hvor de uventede bleve angrebne af en Trop Svensker. "De vare neppe Een mod hver Fem. Ved Broen gik det især hedt til, da Svend vilde igennem. Hans fik nu Stik og gik bag over med Svend. Da greb en Svensker ham i Kraven, men med Riffelskjæftet knustedes dennes Pande. To andre raabte: giv dig! satte ham hver en Pistol for Brystet, medens en Tredie greeb ham om Haanden, da tog han denne i Haanden, svingede ham

med sig ud over Broen i Mølleaaen, men hvad der blev af dem, veed jeg ikke, da jeg fik i det samme et Hug i Armen og maatte redde mig det bedste jeg kunde." „Ser du, Fru Jægerdreng, — sagde Christoffer, som vedblev at lege, — Svensken tog ham ei den Gang. Ja han kommer nok. Hvor længe er der til Løverdag? da gav han mig Haand paa at komme." Og Svend kom virkelig. Først hørtes Lyd som af en Pibe, en Lyd som Svend og alle hans Folk kunde frembringe ved at blæse gjennem den bøjede Pegefinger. Den saarede Jakob aabnede Vinduet, og gav et Gjensvar, og inden faa Minutter stod Svend i Stuen, iført en laadden Hue, Skindpels og med en Pukkel paa Ryggen. De omringede ham alle og hver havde en Mængde at spørge om. „Hurtig Dreng! sagde Svend, Hent Skjæfte „og Laas til min Brumbas. Kone sæt Mad og Øl frem! „Jakob! spænd for en Vogn! Før Franciska og Drengen til „min Søster paa Svinø Tag med alt det, der duer noget. „Nu hurtig. Og De Frue! afsted til Fru Else. Fru Anna vilde fortælle, men Svend slog med Haanden. „Jeg veed Alt, og mere end De. „Til Slottet skal De. Jeg følger Dem. „Men vil De kjøre selv Vognen, hvori er en stor Kron- „hjort, til Skoven ved Brøderup og vente ved Helledes „Mølle til jeg kommer? Kommer Svensken, lad ham faae „Vogn og Heste. Hjorten ei. Den vælter De i Møllesøen. „Hold derfor paa Broen. Lad mig see, Du er en rask „Jæger". Og i det samme klappede han Fru Anna paa „Skuldrene. Jakob kom ind. „Hør Jakob! Tak, min Ven! „for din Arm! Du og Hans reddede mit Liv." Havde Hans „ei kastet mig af, var jeg blevet skudt, thi alle vore Folk, „som sad til Hest, styrtede. Dig skal jeg aldrig glemme „det. Men nu red dig og Mine. Der har du Mad og Øl, „gak ud! Lyt nøie til. Meld mig hver Lyd. Læg Øret til „den tørre Ask ved Tofteleddet." Svend klagede over Tabet af sin Hans, men da han hørte, at Hans var i Stalden, var han nær blevet ustyrlig i sin Glæde. Neppe var der afspist, førend Jakob kom og hvidskede til Svend. „Til „Vogns!" raabte han. „Seer Jer ei tilbage! „Frem ad,

„saa hurtigt Øgene kunne springe!“ Han tog Franciska i Haand og kyssede Drengen. Saasnart han var ene i Gaarden gik han ud og peb forskjellige Gange og fra forskellige Sider indstyrtede mange af hans Mænd. Hør — sagde han: — Obersten paa Jungshoved samler en halv Snees Mand for at brænde min Gaard af: Efter Tegnet ere de alt ved Even. Hjelper mig nu at flytte, thi Reden „maa være om, naar de komme. I Nat kunne vi vel vogte „den. Men i Morgen ville hele Regimentet komme. Ei et „Liv skal bløde for den gamle Ryres Skyld. Vi tabte nok „ved Monstrup“. Gyngerne stimlede om ham. „Er du ei født her, Svend?“ „Jo, svarede han, og derfor skal ingen Svensker ligge i den Seng hvor jeg fødtes.“ „Lad os gribe „til Vaaben! sagde De. Vi ere jo endnu i Live! Naar hørte „vi dig byde os at gaae i Qvindestue?“ Nu vel, sagde Svend, „ere I ikke kjede af Legen, skal jeg vise Eder en nye i Nat. „Men rolige, sindige maa I være. Ikke en Muus røre sig „før Tid er. Afsted! Men ikke et Skud! Ikke et Skud!“ — Snart hørte Svend Signalet om Fjendens Nærmelse. Han gik ud, tændte et Halmknippe og med det satte Ild paa Gaarden i alle Hjørner. Da Dragonerne saae Branden, troede de, at deres Kammerader vare der, og ilede hurtig til, stege af Hestene for at plyndre, men med Høtyve og Sabler angrebes de pludselig, nedhuggedes og offredes levende og døde til Svends brændende Huusguder.

Fru Anna havde kjørt Vognen i Skoven, og ventede længe paa Svend. Efter Vaagen og Reisens Besværlighed blev hun søvnig. Hendes Anstrængelse for at bortjage Søvnen var forgjæves. Hun kørte derfor Vognen paa Broen, bandt Hestene derved, indsvøbte sig i Klæder og Dækkener og lagde sig i Vognen ovenpaa den skudte Kronhjort. Den sødt sovende Grevinde vaagnedes ved Daggry af Svend.

Hvormange af denne Krønikes faa Læserinder vare ikke, hvis de havde været i Annas Sted, allerede døde af Forfærdelse! Eller havde i det mindste indbildt sig det! Nattens Mørke, Skovens Eensomhed, Fjendens Komme,

Udeblivelse af hendes tro Ven og Beskytter, ængstede hende ikke, thi Ægtetroskabens Engel vuggede hende i rolig Slummer med beskyttende Vinge.

Her vilde ellers været et herligt Sted til at lade foregaae de saameget yndede Rædselsscener, som findes i Røverromanerne, eller i det ringeste at lade Fru Anna opfanges, bringes i Oberstens Vold, og da enten give efter for Overmagten, hvilket er Mængdens Mening, eller dræbe ham med sin i Bæltet hængende Hirschfænger. O intet af dette. Møllebækken og dens Kilder ved Hellede rissle sagtelig gjennem Dale og Smaasteen, i sit vante Løb. Saaledes maa og min Fortælling følge sine Kilders Løb saa jævnt det end er.

„De sov sødt, Frue!" sagde Svend. „Det kom sikkert formedelst det bløde Leje." Og han begyndte af Hjortens udspilede Vom at udpakke Træsko og en Mængde Dragonhuer, samt nogle Sølvkar. Fru Anna forbausedes. Træskoene tog han paa og omvandt sine Been med Høbaand. Derefter pakkede han Hjortens Vom til igjen. „Ja De der bare Huerne have heller ingen Hovedpine. At lemlæste „og blessere er en hundsk Maneer at føre Krig paa. Der„for har jeg og mine Folk lovet hinanden Naadsensstød, „hvis vi skulle fange haarde Vunder eller saadanne som „gjøre os til Krøblinge. For Kone og Børn er død Mand „kjærere end Krøbling. Fjenden skal heller ikke klage „over os i saa Henseende. Jeg lider ei, man piner en Flue. „Brat Død er for Soldaten en ønskelig Skjenk. Obersten „sendte Dragoner for at brænde min Gaard. Dertil kom „de for sildig, men tidsnok til at faaet et varmt Vinter„qvarteer". Fru Anna saae beængstet paa ham. „Guds „Engle beskytte os," udbrød hun. „Det høre Gud! sagde „Svend. Men mine har hjulpet trolig med, lagde han til. „Nu skal De høre." Og han peb i Fingeren. Da hørtes Piben rundt om i Skoven. „Hører De mine Drenge?" sagde han. „Nu vil jeg kjøre". „Men til Obersten?" sagde Fruen endnu mere ængstelig. Eja," svarede Svend, „Hvad har det „paa sig? En Kone, der ærlig elsker sin Hosbond, har

„Kraft som en Bjørn. Har hun Børn dertil, har hun „Løvens Styrke. Har De ikke givet mangen Hjort Fang „med sikker Haand? Frygter De nu en skaldet Ræveunge?“ Fruen taug og sukkede. „Men du følger dog med Svend?“ begyndte hun lidt efter. „Ja vist. Jeg kjører lige til Broen „og leverer Dem af til Obersten. Eller vil De hellere selv „levere Hjorten af, med Hilsen fra Hr. v. Schildern? Og „i saa Fald sende mig deres Lise ud igjen i Jægertrøien?“

Nu vare de ved Udgangen af Skoven, og med et, omringede af Svends Folk. Han gav dem Befaling, at røgte den saarede Hans vel, og føre ham sagte bag efter; ligeledes hvor de skulde samles, siden han for det Første blev i Nærheden af Jungshoved. Og nu gik det i fuld trav didhen, hvor han kjørte lige til Vindelbroen. Jægeren begjærede at indlades for at melde Hjorten. Obersten tillod Pigerne og den gamle Herman at slæbe den ind, men Jægeren maatte ei komme over, ei heller Bonden, uagte Fru Else bad derom, for at kunde skjænke dem, „thi, — sagde Obersten, — „hvo mindes ei Anslaget mod Cronborg?“ Bonden tog altsaa Jægeren op igjen, drejede om og listede op ad Gaden. Da han kom lige ud for Degnens til en grøn Plads, holdt han stille, lagde ned for Hestene og bar et Knippe Hø for disse. Dragonerne i Vagtstuen begyndte at skælde og smælde paa ham, og vilde jage ham bort. Men han tog taus en Træflaske af Høknippet, drak sig en Slurk og bød Jægeren drikke med. Vagten blev nysgjerrig efter at vide, hvad denne Flaske indeholdt, og Kudsken lod dem drikke med, og de bleve tilsidst saa gode Venner, at han ikke fik Lov at kjøre før det var mørk Aften. Jægeren smuttede da ind over Degnens Hauge, og Kudsken kjørte blot udenfor Byen, hvor en af hans Folk tog mod Vognen og han fulgte snart efter Fru Anna.

Degnen Foss var til Uhæld ei hjemme, saa at man maatte være betænkt paa et andet Opholdssted for at komme i Sikkerhed. Svend hængte derfor et hvidt Lagen om Fru Anna, fæstede Degnens sorte Hatteslag om hendes Hoved, gav hende en Blændlygte paa Brystet. Selv

tog han Degnens sorte Klæder paa, samt dennes Fløjels Kabudse, og saaledes vandrede de ad Kirken. Hvo der saae dem, korsede sig, og lykkeligen opnaaedes deres Hensigt. Ja det var et virkeligt Uhæld at de ei traf Degnen, thi han var just redet ud for at træffe Svend og fortælle ham, hvad der var passeret paa Slottet; og i Særdeleshed hvorledes Obersten og han havde disputeret om Gjengangere og Spøgelser; hvorledes Obersten nægtede Alt, endogsaa Valdemars Jagt, som sandfærdige Folk kunde bevidne og hans egne Folk i Sneseviis havde seet; hvorledes Obersten lod ham høre at han var en enfoldig Degn, og at han derimod for at overbevise Degnen om, at Alt var Opdigtelse, vilde for Eftertiden have Valdemars Stue til Qvarteer og ikke drage derud af før Spøgelser havde viist sig for ham. Fru Else gjorde vel en og anden Indvending, men forgjæves. De sønderskudte Ruder maatte sættes ind, og først da Fru Else anmærkede, at der vare 7 Dørre paa Stuen og dertil 4 Trappegange, vilde den være aldeles usund og særdeles kold at sove i, fik hun det bragt dertil, at Obersten lod Sengen flyttes ind i Værelset næst ved, medens han stedse havde en Ordonnans i Valdemarsstuen. — Uvidende om denne Forandring aabnede Svend den hemmelige Dør, og ved det at han førte Fru Anna foran sig og skjød hende ind i Salen, saae han ei Lampen brænde førend hun var kommet indenfor, men saa lukkede han ogsaa deshurtigere igjen. Dragonen vendte sig til den Side hvor Bulderet kom fra, men blev saa forfærdet over det gruelige Spøgelse, at han gav et stort Brøl af sig, kastede sig næsegruus paa Jorden, holdt med den ene Haand for begge Øine og slog baglænds Kors for sig med den anden. Fru Anna blev ei mindre forfærdet, gav et Skrig, slængte Linklædet og løb, men desværre ad den Gang som gik gjennem det Kammer, hvor Obersten laae, og han, som havde hørt Skrig og Bulder, var allerede i Dørren. Jægeren vendte sig hurtigt og foer ned ad Trapperne. Obersten bag efter. Begge styrtede næsten paa en Gang ind i Fru Elses Stue. Imedens

var Svend listet sig ind, havde taget Lagenet og Hatteslaget, og smuttede ud ad Riddertrappen, uden at sees af den læsende og bedende Ordonnans. Fru Else der stod med sine Piger for at rede til Aftensmaaltid, undrede sig over Allarmen og blev noget bestyrtet ved at see de uventede Gjæster, men hun fattede sig snart og tiltalede Obersten saaledes:

„Himlen bevare os Hr. Oberst! Er det for en Kavalleer at tee sig saaledes mod Fruentimmer?"

Obersten, der just vilde pukket paa Fru Else, fordi hun havde skjult Mandfolk i Huset, gjorde store Øine. „Kjender De da ei min Svigerdatter? Har hun forandret „sig saameget i sin Sygdom? Seer De, Hr. Oberst! — thi „nu maa jeg jo ligesaa godt sige Dem det, da De har over„rasket os — af Fyringen i Formiddags fik vi at vide „at det var Deres Geburtsdag. Jeg havde til Middag be„stilt Hjorten, men den kom for sildig. Den er nu bradet til i Aften. Min Svigerdatter vilde ogsaa takke Dem for „Deres venskabelige Deeltagelse i hendes Lidelser, kjendte „Deres Lyst til Jagtmusik, havde derfor taget sin Jagt„dragt paa, hængt Hornet om sig, for ved Taffelet at op„varte og give et Stykke paa Valdhornet. Der har De det „altsammen." Obersten stod som en Støtte. Al den Naade var ham for stor. Han var virkelig en Fusentast; havde forspildt sig den herligste Fornøielse i sit Liv, bad tusinde Gange om Forladelse og fik den virkelig af begge Grevinderne. — Obersten bad derefter, at man dog ikke gandske vilde for hans Brødes Skyld tilintetgjøre hans Glæde, og at man dog vilde nu tillade ham at nyde noget af det ham tiltænkte Gode. Fruerne der lykkeligviis kom til at drage deres Aande igjen, tilstod ham som det nyfødte Barn, at han maatte befale den hele Aften, og den første Befaling var, at der skulde spises i Valdemarsstuen, og den næste, at Degnen skulde tilsiges til Taffels. Nu skal jeg vise ham Spøgelser, tænkte Obersten. Han og Ordonnancen bare Bordet op. Der sendtes Bud efter Degnen, der just kom hjem i samme Øieblik. Men de ind-

budne Officierer ventedes forgjæves, da de vare ude for at hente Kundskab om Brandtoget til Snesere, da Commandoen udeblev. Degnen derimod kom itide men undseelig over at lade sig see i Kasseking*) fordi Pigen var gaaet bort med Nøglen til Klædeskabet. Bordet blev dækket og Vinflaskerne satte derpaa. Ordonnancen, der var kommet til sig selv formedelst et Par dygtige Sabeldask af den mere behjertede Oberst, gik og svendte Angestens Sved i den oplyste Sal. Vinen duftede ham saa liflig i Næsen, saae sig om, hørte sig for, listede sig paa Taaen til Skjænken, hældede i et Stob, og vilde just bringe det til Munden, da stod for ham en sort Figur med store Hjortehorn. Ild foer ud af den uhyre Mund, og den Sorte nærmede sig med truende Finger. Dragonen tumlede af Forfærdelse, hen under Bordet. Den Sorte greb Bægret, drak ud, satte det og forsvandt med Vinflasken.

Da Selskabet strax derpaa kom op, for at gaae til Bords, kom Dragonen krybende ud fra Bordet, bleg som et Lig. Obersten uddrog ligesaasnart Veltalenhedens Svøbe, og Dragonen bekjendte sin Synd i disse Ord.

„Ak, naadige Hr. Oberst! Jeg blev før saa forfærdet, ikke for Spøgelset — som Obersten indprentede mig ikke var et Spøgelse — men for det hvide og sorte jeg saae og som " " " Obersten begyndte at hæve Palladsken. — Som jeg nu gik, og forstaaer sig var slet ikke bange, men Benene dandsede lidt under mig, blev jeg næsten, som jeg skulde faae ondt, men naadige Hr. Oberst! ikke af Angst. Jeg troede, at en lille Taar Vin vilde styrke mig, gik — her kyssede han paa Fru Elses Forklæde — hen til Skjænken, hældede lidt i et Stob, men — — — Dragonen seer sig til alle Sider og korser sig — saa kom den livagtige Satan, truede ad mig, blæste Ild og Svovl paa mig saa jeg fløi hen under Bordet, drak Stobet ud og tog Flasken med sig. De saae alle Skjænken, og Flasken var borte. Obersten vilde fugtle den behiertede Synder, men Fru

*) En Slags Frakke, den Tids Incroyable.

Anna bad for ham, thi hun meente, her i Stuen blev drevet alskiøns Væsen, og der kunde dog være noget deri. Fru Else gik ned for at hente anden Vin.

„Der kan du see, gamle Bro'er," sagde Obersten, „hvad al den Spøgelsesnak er. Indbildningskraftens Spil er det. Samvittigheden hos Tyveknægten. Det er Alt."

Degnen vilde atter til at fortælle, men Obersten vedblev:

„Jeg blæser af alle de Fortællinger, du har. Jeg kan „strax overbevise dig, og Fru Grevinden her skal være „mit Vidne, at det Spøgelse, som — — — nej, det som „Dragonen ansaae for Spøgelse, var en ung og smuk „Jæger."

„Ja, en Jæger", sagde Degnen.

Fru Anna, der havde ombyttet Jægerdragten med det hvideste Lin, lagde Fingeren paa Munden, og Degnen taug.

Nu kom Fru Else, og meente hun, at hvis ikke den Spøgelsetrætte ophørte og man bleve enige i at spise troelig, kunde man let alle blive Giengangere og Spøgelser.

Saa runde og giestfrie Vertinders Yttringer bleve almindelig bifaldte, og de to af Giæsterne trængte til Vederqvægelse. Obersten kunde vel ikke bare sig for imellem at gjøre for Degnen Hentydninger til det som var foregaaet, og gik endog saavidt, at han ret inderlig ønskede at see saadan Gienfærd. Degnen meente derimod, at skiøndt han ei just var den der døde af Forskrækkelse, om hans Kokkepige opførte en Gymnopedie, saa vilde han dog frabede sig, at møde Kong Valdemars Jagttog. Obersten spurgte, om der var Qvindfolk med i Toget. Degnen rømmede sig og fortalte følgende Krønike.

Konning Valdemar*) boede for det meste paa Vordingborg Slot, men da han bestandig jagede omkring i Egnen, lod han indrette Jagthuse rundtom, og han har ogsaa ladet indrette denne Sal. Af alle Forlystelser valgte

*) Valdemar Atterdag.

han idelig Jagten, tog sig tilsidst intet andet for og blev ofte flere Uger borte fra sit Hof. Hans Kokkepiger maatte reise omkring med og berede Maaltider for Kongen og hans Jagtselskab, og Kieldersvendene havde ikke heller et ørkesløst Embede.

Obersten tog til Pokalen. „Lad os drikke hans Skaal, min gode Degn! Den Karl kan jeg lide."

Degnen støder sammen med Obersten.

„Blandt Kokkepigerne var der en lille buttet og rødmoset Tøs, som hedde Øllegaard. — Kongen gav hende siden det Dæggenavn Gurre. Og kalde Bønderfolk her i Egnen deres Smaadøttre og trivelige Øg efter hende, Gurre. — Denne Gurre bagte saa velsmagende Flæskepandekage, at Kongen ikke spiste andet end denne Ret, naar hun havde lavet dem, og Almuen troede, at hun ved Troldom havde forgiort Kongen, siden han havde fanget saadan Elskov til hende, at han ei vilde see til Fyrstinder og fornemme Frøkener. Kongens Venskab for denne Gurre tiltog saa hæftig, at han tog hende fra Kiøkkenet, og hun maatte idelig følge ham paa Jagten, til hvilken Ende han gav hende Jægerklæder og lærte hende at ride."

Obersten nikkede ad Fru Anna. „Med Jægerdragten har det sin Rigtighed. Nu videre i Texten, Degn!"

„Saaledes gik det lystig en Tid, saa faldt Gurre i en Sygdom og døde. Kongen havde nær gaaet af sit Skind. Han beholdt den Døde hos sig, og førte Liget med sig overalt. Hans Følge kunde ikke holde dette ud, men begrove hende hemmelig. Dog hjalp det lidet, thi Kongen vilde ikke forlade hendes Grav. Nu kom Munken og Klerkerne til. De bade og besvore Kongen ved hans evige Salighed og de himmelske Glæder. Da sagde Kongen. Lad Eders Gud beholde sit Paradiis, naar jeg maa beholde Jagten om Burre og min Gurre. Munken korsede sig. Valdemar døde med en Lok af Gurres Haar paa sit Bryst. Over ham blev hverken ringet eller præket. Hele Efteraaret, især i Julen, jager han giennem alle Skove. I Jagthuset holder han Taffel. Naar det er endt, kysser han

Gurre, men af hendes blaa Læbe farer Ild og Svoveldampe. Nu hyler han og Toget forsvinder."

Obersten. Noget sandt kan der være i denne Krønike. Men det meste løist du, Degn!

Degnen. Sandhed maa det være. Jeg kiender hundrede Mennesker, der enten have seet Jagten eller hørt Jagtskriget. Der er desuden digtet en Vise derom.

Obersten. Ja digtet, og derfor just Løgn. Kan du Visen med?

Degnen. Nei, men Fru Anna har tidt sunget den som Barn.

Obersten. Ha! Ha! I Kraft af min Kongelige Værdighed i Aften byder jeg da, at Grevinden behager at synge den.

Fru Anna henter Valdhornet, og præluderer, derefter synger hun:

Kong Valdemar speider fra høien Hald;
Jagthornet straaler fra Taarnets Tind',
Da sprang over Bierg, da sprang over Dal
Med Guldbaand om Hals den hvidest' Hind.
„Op alle mine Jægere tro!"
Joho! Joho!

Kong Valdemar jaged fra Morgengry;
Jagtheste fraaded' til bælmørk Nat;
Ej dvælede Jæger i Haslens Ly,
End halsed' Støver i Tiørn og Krat;
Og gjæstet ei Søvn i Jægres Bo.
Joho! Joho!

I svalen Aftenstund Konningen reed
Med qvalfuld Længsel i raadvild Sind,
I grønne Lund hviled hans Elskovs Meed,
En Lillievand med Rose paa Kind.
Her vil vi bygge, her vil vi bo!
Joho! Joho!

Han kaldtes til Vorting af Marsk og Drot;
Ham trued' til Skrifte vreden Klerk:
Beholder Jer Krone, herligt og godt!
Min Saligheds Fryd er Gurr'lilds Værk
For den bytter jeg Himmelens Ro.
Joho! Joho!

End færdes Kong Valdemar i sludfuld Nat;
Knap skuer Maanen den blege Kind;
Han flyver hylend' gjennem Skov og Krat,
Men kan dog ei bede lynsnar Hind.
I Graven han finder ei Ro.
Joho! Joho!

„Musiken er meget smuk," sagde Obersten henrykt over Fru Annas Sølvstemme og fuld af Beundring over den Færdighed, hvormed hun behandlede Hornet. Vi ville drikke paa Sangerindens Sundhed. Kom og stød an, Degn!"

Fru Else saae, at Flasken var tom, og meente, det var passende at hente en fuld isteden, hvorfor hun opsøgte Kjeldernøglen og gik ud.

„Hvad mener du, Degn?" blev Obersten ved, „med „Jægerpigen — og her saae han betydningsfuld til Fru „Anna — har det — sin Rigtighed. Men at de Læber, der „frembringe de yndeligste Toner, der kunde bøie sig om „det haarde Jægerhorn, der formaae at give Saligheds „Fryd til en Konge, at de Læber skal sprude Ild og Svovl, „naar man vil kysse dem, det maa den troe, hvem der vil. „Hvad mener De, Fru Grevinde? Er det muligt?"

Og inden Grevinden fik begyndt paa Svaret, førte Obersten sit af Vin og Elskov blussende Ansigt henimod Fru Annas. Beængstet foer hun op fra Bordet og vilde fulgt Fru Else. Obersten afskar hende Veien, og lod til at ville bruge Magten. Degnen var ogsaa kommet paa Benene, og ved imellem at giøre nogle klodsede Vendinger, kom Obersten enten til at støde paa ham, eller Fru Anna skiulede sig bag ham. Tilsidst kastede den opbragte Oberst Degnen om paa en Stol, og løb atter hen for at gribe fat paa Fru Anna, der forgjæves flere Gange havde stampet i Gulvet efter sin Svigermoder. Obersten anstrængede sig nu ret for at fange Fru Anna, ligesaameget som hun ved hendige og snilde Vendinger søgte at undgaae ham. I sin Beængstelse søgte hun at flye ned ad Riddertrappen, men i det hun smuttede ud deraf, greb Obersten i hendes Klæder, hvorover hun udstødte et høit Skrig, og Obersten begyndte at drage den Fangne til sig.

Da hørtes et Knald, som af en Pistol. Ild og Røg omgave de Stridende. Med Et stod det sorte Spøgelse mellem Fru Anna og Obersten, gav ham i samme Øieblik et vældigt Stød i Panden med Hjortetakkerne og et for Bugen, hvorved han kastedes til Jorden. Fru Anna fik Leilighed til at løbe ned til Fru Else. Obersten reiste sig, og vilde angribe den Sorte, men denne greb en Pistol og holdt for ham. Obersten vendte sig, løb hurtigt ind i sit Værelse for at hente Vaaben. Den Sorte derimod aabnede den skiulte Dør i Væggen, gik igiennem, og i det han lukkede den sagde: „God Nat, Peer !"

Rasende kom Obersten ud igjen med Vaaben, tog Lysene fra Bordet og søgte overalt, først paa Riddertrappen, hvor han fandt Dørrene laasede indvendig. Dernæst randsagede han alle Stuens Dørre, som ligeledes vare laasede indvendig, undtagen Dørren til Fru Elses Stuer. Efter endelig ogsaa nøie at have undersøgt de store Klædeskabe, og ikke fundet noget Mistænkeligt deri, kom han endelig hen til Degnen, der endnu sad ubevægelig mellem to Stole.

„Hvad saae du, Degn?"

Degnen. Det lader jeg vel være at fortælle.

Obersten. Hvem var det Spøgelse? Hvor tør vore at drive Spøg her i Huset? Spøg som kommer meget i Utide? Er det dig selv, Degn! der sidder? Hvis ei, var du Spøgelset. Det var dine Klæder, som du har paa, naar du vræler om Søndagen.

Degnen krøber beængstet frem. Naadige Hr. Oberst! Dragten lignede min, men Hornene? Min Hustru, den salig Sjæl, forsikkrede mig tit at hun adrig havde dyrket fremmede Guder, og vist er det, at vi aldrig havde havt Indqvartering i Huset? —

Obersten. Hvem var det da? Herman Dres stive Ben var det ei. Og for et Qvindfolk var det for stort.

Degnen. Var det ikke Kong Valdemar?

Obersten. Slidder Sladder! Hvad skal Folk troe, naar de, der skal lære, ere saa dumme!

Degnen. Han saae ud som Fanden, det er vist nok, som en brølende Løve, der gaaer om — —

Obersten. En meget net Diævel, thi hans Buxer vare af sort Manchester.

Degnen. Men Hornene?

Obersten vilde blivet ved, men i det Samme kom Fru Else. Hun bragte Hjelpetropper i Forklædet, og Obersten lod sig villig slaae af Marken, i Haab om, næste Dag at kunne med Klem fortsætte Krigen. —

Efterat Degnen og Ordonnancen havde baaret den saarede Oberst fra Valpladsen til Sengen, gik Degnen hiem, og fandt Spøgelset liggende i sin Stue i sød Søvn.

Neppe kunde Peder Foss oppebie til Svend vaagnede for at underrettes om, hvorledes han var frelst ved Monstrup, siden alle Rapporter indeholdt, at han var skudt paa Broen og druknet i Aaen. Da fortalte Svend, hvorlunde Hans havde steilet og kastet ham af; at Svensken nær havde taget ham; at en Soldat allerede udrakte Haanden for at tage hans Riffel; at i det Øieblik Riffelen kastedes over Broen, havde han omfavnet Svensken, kastet sig med ham i Aaen, holdt ham for sig for at anvende Skuddene, indtil han var kommet saalangt bort, at Kuglerne ei kunde række; at han, saasnart en Bugt skiulte ham for Fienden, puttede Svensken til Bunds og reddede sig i Skoven, hvilken han ei forlod førend han havde faaet opfisket sin Riffel*). — Svend gik bort førend det dagedes. Forinden bad han Degnen sige Fru Anna, at hun skulde kun være ubekymret for Obersten. Han vilde vel faae noget at give ham at bestille.

Næste Aften hentedes Degnen til Slottet igien.

Imidlertid vare Rapporter indløbne fra Snesere, hvoraf Obersten vel kunde forstaae at hans Folk vare der

*) Riffelen, Brumbas kaldet, ansaae Svend som sin dyrebareste Ejendom. Som en djærv Krybskytte havde han paa forskjellige Steder staaende Skjæfte og Laase og behøvede altsaa blot at føre Løbet med sig, hvorfor han ogsaa uantastet kunde passere gjennem hvilket Jagtdistrikt, han vilde. Denne Indretning kom især tilpas ved hans krigeriske Foretagender.

omkomne, men hvorledes vidste han ikke at udfinde. Dog formodede han, at de havde fundet Drikkevare, havde beruset sig og at den brændende Bygning var styrtet over dem. Svend ansaae han som død, thi siden Monstrupfeiden var intet hørt fra ham. Han var færdig at ansee sig selv for ligesaa stor Krigsmand som Stenbuk, siden han med et mindre Antal Folk havde knust denne Oprører som han kaldte ham.

Degnen meente, at Svend vel var i Live, siden Kugler, efter Almuens Tro, aldrig bede paa ham. Han kunde, hedde det, endog tage Kuglen i Haanden, og kaste den tilbage paa den, der udskiød den. Obersten fik sit atter en Latter paa Degnens Regning, og væddede med Degnen at Svend var død.

Om Aftenen, da man vilde spise Nadvere, blev der Allarm. Man lyttede, lukkede Vinduet op, og hørte, først langt borte saa nærmere, Hurraraab og Sømandssange. Man maatte i Gevæhr. Baadene roede henimod Broen, som gik over Noret, saa tilbage igjen, og dette vedblev den ene Aften efter den anden i nogen Tid. Da Obersten blev vant til denne Syngen og Hurraraaben og ingen videre Attakeren fandt Sted, lod han kun faae Folk være under Gevæhr og satte en Post paa Broen for blot at advare, naar Baadene hørtes. Om Morgenen meldte den udsatte Post, at en Jæger med Ildtunge var Kl. Tolv faret over Broen, og at han, hvis han ei var krøbet under Broen, sikkert var styrtet i Søen. Hesteskoenes Slag over hans Hoved vare forfærdelige. Næste Nat udsattes 2 Mand paa Broen. Men om Morgenen fandtes de ikke. Den tredie Nat ligeledes, og disse vare ei heller at finde; dog disse Aftener hørtes ikke Sangen fra Baadene. Nu lod Obersten en betydelig Commando rykke ud hver Aften mellem Slottet og Broen, og nu hørtes atter Sangen fra Baadene. Saaledes gik de mørke Aftener. I de maanelyse derimod hørtes Piben og Hujen i de omliggende Skove, og saasnart en Commando sendtes mod en Skov, var Piben, Allarmen og Vagtild i en anden.

En Dag indbragtes en Fange. I dennes Lomme fandtes et Pas fra Captein Svend Poulsen. Obersten lod ham stille for sig, udspurgte ham, men fik intet Svar. Han lokkede og truede, men intet Svar fulgte. Vred gav Obersten Befaling til Vagten at den Grebne skulde hænges. „Det er vel altsaa bedst at jeg taler nu, siden det ret nu kan blive for silde," udbrød Fangen. „Hr. Oberst!" vedblev han og traadte frem for ham, „det staaer i min Magt at sige Dem noget, som De ei ved. Snører De min Hals til, faaer De det ei at vide." „Siig frem," sagde Obersten. „Vel, svarede Fangen," men Noget for Noget, om Venskab skal holdes. Er jeg fri, hvis jeg siger Dig det? Jeg har jo desuden ei speidet i din Leir, men er paa alfar Vei kommet hertil for at begjære Leide af Dig til Møen, hvor min Fader skal være død". „Du skal være fri, hvis Du holder Ord," sagde Obersten.

Fangen. Svend Poulsen — — —

Obersten. Er død. Det veed jeg nok.

Fangen. Svend Poulsen lever. I nogen Tid har han været her paa Øen.

Obersten. Hvor er han?

Fangen. Det kan jeg ei vide, og sagde Dig det ei heller.

Obersten. Gaae hjem, sig dine Kammerater, at hvo af Dem, der bringer mig ham død, faaer 200 svenske Sølvdalere. Hvo der bringer ham levende, faaer 3 Gange saamange, thi at see ham ønskede jeg dog.

Fangen. Kan jeg gaae?

Obersten. Som jeg har sagt.

Fangen. Dit Ærende skal jeg røgte. Men næppe vil Du blive af med dine Penge. Svend derimod fanger du vel at see, hvis Du kommer hvor han er. (gaaer:).

Obersten, raaber efter Fangen. „Siig Svend Bonde, at jeg snart venter at see ham her paa Slottet." — Der gik atter nogle Uger, hvori Svend sørgede for, at Oberstens Regiment holdtes vaagen. Obersten selv derimod kom aldrig udenfor Slottet om Aftenen eller om Natten. Kjærligheden til Fru Anna havde ogsaa tabt sin Hæftig-

hed, derimod var en Forbindelse mellem Obersten og en tydsk Sypige ved Ordonnancen indledt, og denne Forbindelse var ligesaa lykkelig for Fru Annas Rolighed, som den var mægtig til at holde Obersten hjemme. Ja man vil sige, at han havde saadan Fortrolighed til denne Hebe, at han hver Dag efter Parolen lod hende give Feltraabet, paa det hun ubehindret kunde gaae ud og ind ad Slottets Dørre, for hvilke han siden Fægtningen med Spøgelset hver Aften lod sætte stærke Poster.

Enten nu Penge sjelden indløb fra Armeen, eller Obersten havde Formodning om, at han snart skulde forlade Landet, eller han vilde tage Afsked, kan ikke nøiagtig opgives, men nok, at han henfaldt til sit forrige Levnet. Han lod utilbørlig fouragere, plyndrede og inddrev Brandskat. Herover begyndte igien Svend Poulsen at tage det alvorligt, og flere af Oberstens Folk sendtes ud af Verden. En Dag blev to Gynger til Oberstens store Glæde indbragte. Obersten lod dene ene i Øieblikket hænge under Halsen af den udenfor Borgegaarden opstillede Træhest, og lod den anden afskiære Haaret under følgende Formaningstale:

„Ingen af Eder har villet bringe Svend Bonde for de 600 Dalere. Nu siger jeg Eder, at saaledes som denne blev klynget op, skulle I vorde opklyngede, naar jeg faaer Eder fat, hvis I ikke inden 8 Dage bringe mig den Røverkaptein".

Svend hørte dette Budskab, spurgte nogle af sine Folk, om de vare kjede af Krigslivet, thi da kunde de gjerne gaae hver til Sit. Eller, vilde de maaske hellere bringe ham til Obersten? „Maaske skal jeg selv indfinde mig hos ham, naar jeg finder det tjenligt;" lagde han til. „Er der Nogen, der har Lyst til at følge mig?" Det havde de Lyst til, sagde de fleste, og gave ham Haanden, thi meente de, de burde dog hævne, hvad Obersten havde tilføjet deres Staldbrødre.

„Brav," sagde Svend, „overmorgen skal jeg tage Eder paa Ordet."

Næste Aften efterat den tyske Sypige havde runderet, meldt Obersten, at Alting var roligt, Obersten havde fulgt' hende ned igien, han havde kaldet paa Ordonnancen, ladet denne tænde den store Lampe, der brændte paa Steenbordet efter Sædvane i Valdemarsstuen, og derefter var gaaet ind for at lægge sig, hørte Dragonen en sagte Puslen og saae sig om. For ham stod et højt hvidt Spøgelse med Horn paa Hovedet. Dragonen kastede Pallasken, rendte ud af Døren og slog den haardt i efter sig. Obersten, som hørte denne Allarm, kom halv afklædt ud i Stuen, og for ham stod det hvide Spøgelse med frygteligen truende Horn.

Obersten vilde vendt sig for at hente Vaaben, men i samme Øieblik aabnedes Linklædet og en Haand med opspændt Pistol kom tilsyne.

„Stille stille!" brummede Spøgelset, „eller du har en Kugle i Hjertet."

Obersten vendte sig imod Spøgelset.

Spøgelset. „Oberst! du har længe ønsket at see Svend Bonde? Hvi kom du ei til ham? Han er høfligere end du? Han kommer til dig. Her seer du Svend," og Lagenet aabnedes og en bevæbnet Mand i Uniform stod for Obersten. „Jeg tjener min egen Konge. Du har lejet dine Lemmer til en Fremmed, og alligevel vover du at sætte Pris paa en ærlig Soldats Hoved! Jeg er kommet for at tilbyde dig det for intet, om du har Mod til at tage det. Men først mærk vel mine Ord! — Du har dræbt mit Malkeqvæg, villet brænde min Gaard, kjøbe mit Liv af mine Folk. Det tilgiver jeg dig. Men du har saaret mit Folk og hængt værgeløs Mand. Derfor skal du i Morgen bøde med Sex af dine. Vogt dem nu vel! Jeg siger dig det. Men nu Oberst! Dit Liv kunde jeg nu tage, men gjør det ei. I dette Huus er dit Liv sikkert, som i Herrens Helligdom. Ej er du ærlig Krigsmand. Hallunk est du. Gaae nu ind, tag din Pistol, og kom herind igien, og tag saa mit Hoved, om du kan."

Obersten gik i sit Værelse, kastede Monderingen paa,

og kom ud med en Pistol, den han affyrede imod Spøgelset og det styrtede med Bulder til Jorden.

I samme Øieblik hørtes et Knald bag ved Obersten, der fik en Blykugle i Hovedet. Lampen udslukkedes. Obersten løb ind i sit Værelse efter Lys, men Svend Poulsen, der under Oberstens forrige Fraværelse havde forladt sin Maskeradedragt, og nu stod bag Døren, hvorfra han kastede Obersten Kuglen i Hovedet, og ved Skud slukkede Lampen, oppebiede ei Oberstens Tilbagekomst, men smuttede bort gjennem sin bekjendte Dør.

Obersten kom ud, fandt intet. Undersøgte alle Dørene, der vare laasede, som sædvanlig. Blot Lampen var slukket og Ordonnancen borte. Han vidste slet ikke hvorledes han var faren. Var det virkeligt? Eller en Drøm? Svends Tordenstemme rystede endnu hans Indreste, og dog begreb han intet uden at han var vaagen og ubeskadiget paa en liden Bule nær i Hovedet. Endelig gik Obersten ind, tillaasede sin Dør og lod Lyset brænde hele Natten. Søvnløs længtes han efter Morgenen, og saasnart det gryede ad Dag uddeelte han Befalinger til Offiserene; thi, tænkte han, enten det i Nat var Virkeligt eller Drøm, skal jeg dog sørge for at ingen af mine Folk kommer i Dag i hans Klør.

Tidlig sad hele Regimentet til Hest. Forgjæves ventedes Angreb. Mod Aften lod Obersten Brohovedet paa hiin Side forsyne med Pallisader og en Vagt udsætte midt paa Broen. Regimentet forede paa Gaden og mod Aften lod han det rykke ind i den store Borgergaard, hvor alle Portene laasedes undtagen Porten til Vindelbroen og Porten til Træbroen over Noret. Han befol at ingen maatte forlade Gaarden under hvilketsomhelst Paaskud. Selv sov han nogle Timer om Dagen for at kunne være paa Færde desbedre om Natten og han og Offisererne vare i uophørlig Bevægelse og allevegne. Men Kl. omtrent 9 var allerede Vagten paa Broen borte, og det endnu uden at den nærmeste Trop, som holdt paa denne Side Broen mærkede det. Obersten bandte skrækkeligt, da det meldtes

ham. Hen førend det blev Dag, kunde dog intet sikkert faaes derom at vide. Men Efterretningen udeblev ei længe, thi der fremstillede sig i Dagbrækningen tvende af Oberstens Dragoner, hvilke blandt otte vare som Vagt udsatte paa Broen. Disse rapporterede:

„At de vare pludselig overfaldne af en Mængde Bevæbnede, der ligesom kom op fra Havets Bund, at sex Mand vare dræbte eller druknede, at der var sat Knebbel for Munden paa Dem; og at de bleve bagbundne lagte i Baade, hvorpaa de førtes langt bort, som omtrent til Møen. Tilsidst bleve de løste, førte i Land og fremstillede for Captain Svend Poulsen, der lod dem give Brændeviin, Øl, Mad og Tobak og mod Morgenstunden sendte dem til Stavrebye i en Baad efterat han havde paalagt dem at hilse Obersten, at de sex Mand havde han efter Løfte taget; de to sendtes ham derfor tilbage; at, hvis Obersten tilføjede nogen af hans Folk Ondt, var han dødsens, puttede han end blot Hovedet ud af et Vindve".

Obersten bandte og stampede, fordobblede Prisen paa Svends Hoved, og desuden udsatte en ringere Pris for hver der af hans Folk fangedes.

Efter nogle Dages Forløb indbragtes tvende, hvilke strax bleve hægte.

Om Natten bleve de nedtagne og bortførte. Da Obersten om Morgenen gik ud med Fruerne for at spadsere, og de vare i Borgegaarden kom en Taterkjerling, der saae ud til at høre blandt dem, der i Krigstid fulgte Regimentet, og begjærede Almisse. Hun tilbød sig at ville spaae de smukke Fruers Lykke i deres Hænder. Obersten vilde just til at jage hende bort, da hans Øie faldt paa den tydske Dorthe, der stod bag ved Fru Anna, og denne syntes at bede om Tilladelse til at lade sig spaae; thi, tænkte hun, naar Fruerne ere færdige, kommer Taterqvinden vist i Borgestuen, og maaske kan jeg for en Styver blive givt med en Major eller Oberst. Med Fruerne fulgte Obersten ind og holdt Øje med Spaaqvinden.

„Lad os høre," sagde Obersten, hvad Hun har at sige

os. Gaae først hen og spaae Jomfruen der!" Han pegede paa Fru Anna.

Taterqvinden gik hen, nejede for Fru Anna, tørrede sin Haand paa sit Forklæde og tog fat paa Fruens Haand. „Ak hvilken deilig og fløielsblød Haand! Lykkelig den Kind du stryger! Denne Streg her betyder Lykke. See hvor bred! Ha! ha! Et Brev, et kjært Brev! Det skal komme idag fra Jomfruens Kjæreste. Bliv ei rød, mit Barn! Jeg spaaer aldrig Usandhed."

Obersten slog en høj Latter op. — „Uden at kunne spaa, veed jeg dog, at Jomfruen der er givt, er Grevinde Parsberg!"

Taterqvinden. Ak, naadige Herre! Jeg læste kun i den højre Haand, i Jomfruhaanden. I den Venstre derimod staaer hele Konens Skjæbne. Af den siger jeg ikke et Ord, førend Greven er kommet hjem, og det vil snart skee".

Obersten. Nu Kjærling! Hurtig hen til Forvalterens Hustru, der staaer. (Han pegede paa Fru Else).

Taterqvinden. Aabnede Fruens højre Haand. „Guld i Haand i Sølv efter Fod. Med Ære bærer Du Nøgleknippet. Naar Greven kommer hjem, bliver Du en rig Qvinde. Lad mig nu see den Venstre! Gud! den seer jo ud som en Enkes; karrig paa Gaver, karrig paa Kjærtegn. Luk din Haand, at Ingen skal see dig i dit Hjerte." — — Vil du ogsaa spaaes tappre Krigsmand?"

Obersten. O ja kom hid!

Taterqvinden. Du maa først ringe med Pungen, inden jeg titter i din Haand. Sølvklokkens Lyd er lystelig for Spaaqvindens Øre.

Obersten gaaer ud for at hente Penge. Med den ene Haand gav Taterqvinden Fru Anna et Brev fra Grev Parsberg, og med den anden fremdrog hun en Hirschfænger og satte sig ved Dørren i Rette til at dræbe Obersten. Fru Anna, der nu først kjendte Svend, blegnede og faldt paa Knæ for ham. Svend puttede Hirschfængeren ind. „Det er sandt, sagde han og slog sig for Panden,"

jeg har jo lovet ham Sikkerhed i denne Helligdom. — Nu rask, Frue! Kom til Dem selv! Han kommer. Giv mig dog et Par Skilling. Brevet er jo Drikkepenge værd."

Obersten kom tilbage og fandt Fruen ifærd med at give Taterqvinden nogle Penge. „Hør her! (Han ringede med en Haandfuld Sølvpenge): Kom nu og spaa mig."

Taterqvinden rækker Haanden ud. Obersten giver hende nogle Kobberpenge og putter Sølvet i Lommen. Hun beseer Kobbermynten og lægger den hen i Vinduet. „Vor Herre bevare mine Gjemmer! Jeg har en Gang forsvoret at taale noget som Svensk er. For den Mynt har jeg intet at sælge. (vil gaae).

Obersten tager en Sølvpenge og giver hende. Kom nu, der er min Haand. Hvad staaer der i?"

Taterqvinden. „Din Haand er udslebet af Pallaskfæstet. Tjent har du vist mange Potentater. Hvad ei skrevet er, kan jeg ikke læse."

Obersten. „Der er den Venstre. Siig mig, er jeg givt eller ei? lykkelig i Kjærlighed eller ei?

Taterqvinden. Veedst du ei selv om du er givt? Kærlighed fører en Dragon i Mantelsæk. Med den pynter han sig til Stads for Fruer og fornemme Frøkener. Elskov tager han til Hverdags Brug mellem Møer og Tærner."

Obersten. Nu du! Skal jeg snart døe?

Taterqvinden. Soldatens Timeglas rinder ej altid ud. Du kan døe idag; du kan døe i Morgen. Dog det vil jeg sige dig, — det staaer skrevet tydeligen — — en Gyngehøvdings Enke skal knuse dit Hoved. — —

Obersten leer af fuld Hals. „Det skal, han svoer dertil, vorde Løgn, thi jeg sætter aldrig Fod ind i Sverrig. Her i Landet vil jeg kjøbe Jordegods, naar Freden er sluttet.

Taterqvinden putter Sølvpengen ind. „Nu, nu, jeg læser Sandheds Ord. Kanst du gjøre Løgn deraf, seer du til." Hun tager Afsked og gaaer.

Efterat Obersten havde lukker Kjerlingen ud, kom han igjen og loe ret hjertelig over Folks Dumhed, der

saaledes lader sig snakke Penge fra, og troer dertil paa Sligt. — Fruerne var ikke uden al Ængstelse, saalænge de saae Obersten ved Siden af den bevæbnede Taterske. Man da Obersten kom tilbage, fandt De endog Spaadommen latterlig. Imidlertid søgte Fru Anna snart sit Lønkammer for inderlig at glæde sig ved sin elskede Hosbonds Skrivelse.

Obersten sendte Bud efter Degnen og begyndte med ham en Disputats om Overtro, der om Formiddagen førtes under Forsæde af Professor Gammeltøl, og fortsattes om Eftermiddagen under Doctor Brunsvigermumme, indtil Obersten overvundet førtes fra Valpladsen.

Af den megen Disputeren var Obersten næste Dag noget ør i Hovedet, hvorfor han modtog sine Officerer i sit Sovekammer. Medens de sadde og samtalede, raslede det ved Vindelbroens Lænker. Obersten saae ud af Vinduet, og Taterkjerlingen begjærede at indlades, da hun havde glemt noget igaar. Obersten lukkede Vinduet i. Det raslede igjen. Obersten lukkede atter op, og raabte at hun skulde pakke sig, og da hun ei vilde, rakte han sig ud for at kalde paa Vagten. I det Samme hørtes et Skud. En Kugle knusede Oberstens Pande, saa at han styrtede tilbage mellem sine Officerer. Et Plask i Voldgraven og Riffel og Taterdragt laae paa Bunden. Vagten kom løbende, da fremstod en Bonde, og fortalte Tildragelsen, samt at Gjerningsmanden var undløbet over Træboen ad Oremandsgaard. Til Hest og Fods søgte alle afsted, og Bonden blandede sig i Hoben. De der kom i Oremands Skoven, vendte ei mere tilbage, thi Svend kastede snart Koften og førte sine Vaabenbrødre til Kamp og Seir.

Neppe var Obersten jordet, førend Rygtet udbredtes, at Freden var sluttet.

Og faa Dage efter holdt en Chaise for Vindelbroen. Fruerne kom til Vinduet. Det var Grev Parsberg og bag efter ham med Koffert og Vaaben en Mand i en graae Reisekappe, tæt hæftet om Ansigtet.

Grev Parsberg fik neppe Tid til at omfavne Fru Anna

og hilse paa sin Moder førend en fremmed Officeer lod sig anmelde.

„Her Greve!" sagde denne. „Jeg er befalet hos Dem at opsøge en vis Svend Bonde eller Kaptein Poulsen. Til ham har jeg et egenhændigt Brev fra Kongen. I hans egen Haand skal det ham gives. Reisekappen afkastedes og for Kongens Adjutant stod Svend i Mondering.

„Hvad har Kongen, min Herre, at befale?" sagde Svend.

„Læs selv i Skrivelsen!" svarede denne.

„Svend modtog Brevet, læste deri og gav det til Grev Parsberg, der gav Indholden tilkiende for de Omstaaende.

„I Betragtning af Svend Poulsens tro Tieneste deels i Halland, som Høvding for Gyngerne, deels i Siælland som Anfører for Bøndervæbningen, samt fordi han havde laant Kongen 200 Kroner, forlehnedes ham Lundbygaard*) og Gods tilligemed hans boende Gaard i Snesere. Hans Descendentere skulle som Følge heraf, uagtet han ei er af Adel, være befriede for Krigstieneste.

Svend Poulsen blottede sit Hoved og gik hen til Officeren. „Sig til Kongen, min Herre," sagde han, at Lundby tager Svend imod, siden Fienden har ædt hans Qvæg, plyndret hans Bo, opbrændt hans Gaard, og skudt ham en Haand sønder. Men kun som Pagt. Eiendommen skal høre Kongen til. Forringe den skal Svend ei. Men det sidste modtager han ikke. — Har jeg da min Konges Unaade? Da jeg bar ham ind de 200 Kroner, sagde han, du est en brav Bondemand! Har du endnu ei forgiættet at føre Værge? Gyngehøvding! Sæt Mod i Folket! — Da lovede jeg Kongen en svensk Dragonhue til hver Krone. Ord har jeg holdt. De ligge omkring min salig Herres Been under Kirkegulvet. Nei, mit Afkom skal som jeg i Krig bede Kongens Vildt i hans Bane. Skræddere har Landet nok af."

---

*) Lehnsbrevet findes i Vordingborg Birketings Justitsprotokol Aar 1660.

Grev Parsberg tog Svend i Haand. „Med vor Konges Naade ønsker jeg Dig til Lykke, min trofaste Ven!

„Og jeg lægger til," sagde Fru Anna i det hun greb den anden Haand, „min Kiærligheds Skytsengel".

*** *** ***

Saaledes ædle Svend! sluttedes den Kreds, hvori du med Fyrighed og Iver virkede for Konge og Fødeland. Vel har taknemmelig Efterslægt ei reist dig et Minde. Vel er din Daad ei beskrevet blandt Rantzauers Julers og Vesselers, men mindre tro mod Konge og Land var du ei, var end dine Idrætter mindre rige paa Frugter for Fædrelandet. I tidlige Barndom glædtes jeg saa ofte ved Beretninger om din Færd. I sildigere Lege vare dine Krigspuds de listigste jeg kiendte at efterligne. Som Mand agtede jeg høit din Kiærlighed til Konge og Land, din Gavnelyst og fyrige Virksomhed. I Danmarks sildigen glemte Trængslers Tid, vandrede din Aand for min Sands under natlige Stierne, og med lette Vinge tilviftede mig Kraft og Uforsagthed. Da lovede jeg dig af omspendte Graasteen at oplægge en Baute paa den Gravhøi, der, under lette Kastanietræers Skygge, bag de for Fædrelandet faldne Heltes Minder, skjuler Rostgaard og Gerner og Stub og Bagge, og hvad de flere Ædle hedde. Dette Minde har jeg nu opreist, er end dit Navn deri hugget med udannet Kile. Men det Blad du modigen flettede i Tredie Frederiks Egekrands skal maaske engang Billedhuggerens Meisel indpræge over dit Navn.

SPREDTE TRÆK

FRA DE MØNSKE FÆRGEPRIVILEGIERS HISTORIE

af fhv. politimester H. Rasmussen

Som det ses af Danmarkskortet, er Danmark på næsten alle sider omgivet af vand, og rigets bestanddele er splittet af vandløb, bælter, sunde og åer på næsten utallige måder, således at sejlads i mange tilfælde har været nødvendig, når man ville rejse i landet. Langt tilbage i tiden er der i tilslutning til de naturlige færdselsårer opstået overfartssteder, hvor kongemagten i tidens løb organiserede færgerier, der besørgede overfart i henhold til kgl. bevilling. Disse bevillinger var ofte knyttet til faste ejendomme, de såkaldte færgegårde. Bevillingerne kunne naturligvis være af forskelligt indhold efter tid og sted, men havde dog en vis fælles kerne. Bevillingshaveren havde således eneret på færgefart, men med forpligtelse til at overholde de af øvrigheden fastsatte takster og til at holde færgebroer og de af det offentlige fastsatte antal fartøjer i forsvarlig stand.

Ved pl. af 12/8 1814 blev der givet nærmere regler om eneretten, der i almindelighed fastsattes til en mil til hver side af færgestedet.

Alle disse gamle privilegier er vel nu afløst og forsvundet som utidssvarende og erstattet af damp(motor)-færgeforbindelser eller broer.

På Møn fandtes tidligere to privilegerede færgerier knyttet til færgegårdene i Koster og Grønsund. Det førstnævnte blev afløst i 1892. Ved lavvande kan man øst for Mønsbroen udfor Koster færgegård skelne en stenet for-

højning i strandgrunden, den sidste rest af den gamle færgebro og det sidste minde om det gamle færgested. Ved Grønsund færgegård, hvis privilegium blev afløst senere (1929), ses endnu den gamle færgebro i stærkt forfalden tilstand samt det gamle færgekarlehus og den gamle rejsestald i noget ændret skikkelse.

Den oprindelige færgegård ved Grønsund er den gamle gård benævnet „Aldershvile", der ligger ca. 300 m fra færgestedet. For ca. 100 år siden blev gården delt og den nuværende færgegård opført ved færgestedet.

Grønsund færgested var et af de sidste af de gamle privilegerede færgesteder. Jeg har tilbragt en stor del af min barndom på denne gård, der var i min faders besiddelse fra 1905 til 1920, og er derfor i stand til at fortælle nogle træk om livet på et sådant færgested, der kan tjene som indledning inden det egentlige historiske tilbageblik for at give indtryk af, hvorledes trafikforholdene var i gamle dage.

Privilegiet bestod i, at gården havde den sædvanlige eneret på transport af personer, kreaturer, vogne og gods mellem Møn og Falster, dog at det Classenske Fideikommis ved en retshandel med privilegiets indehaver i 1826 havde erhvervet ret til at overføre personer med jolle fra Falster til Møn, jfr. herom nedenfor.

Fra gården drev man også vognmandskørsel, særlig transport af handelsrejsende med deres kasser på vej fra Stubbekøbing til Stege samt en del turistkørsel. Vognmandskørslen var knyttet til færgeprivilegiet som en pligt, hørende under postvæsenet, mere herom nedenfor. På et loftsværelse på færgegården fandtes endnu i min barndom de røde postkapper, som kuskene var iført under kørslen, og posthornet, som der blæstes i, når vognene kom til byen. Disse effekter er siden overgået til postmuseet. Ældre folk har fortalt, at det i deres barndom var en stor begivenhed, når vognene fra Grønsund med de røde kuske og posthornet passerede på vej til Stege.

Til færgegården har der også været knyttet en be-

Kort over Grønsund ved de gamle færgesteder. Beliggenheden af færgestedet på Falster er ikke angivet; men det har ligget, hvor den viste landevej fra Stubbekøbing til Sundet slutter. Ca. 1870.

værterbevilling, der dog ikke har været benyttet i nyere tid. Den gamle kro lå vest for gården og skal være nedbrændt for 100 år siden. En del af stenene er formentlig benyttet til reparation af rejsestalden, hvor man endnu kan se en del røgsværtede sten.

Såvel færgeriet med sine sejlfartøjer som privilegiet var i 1905 blevet en fortidslevning, og man kan med de sidste årtiers tekniske udvikling for øje nok undre sig over, at man har oplevet en tid, hvor heste og vogne blev overført i åben sejlfærge og personer i åbne sejl- og ro-

både. Der fandtes også materiel til istransport, men dette har jeg dog aldrig set anvendt. Ikke mindst primitiv var det signalsystem, der endnu anvendtes, og som havde været anvendt gennem tiderne, når sejlfærgen fra Møn blev kaldt til Falster, og køretøjer eller kreaturer ønskedes

De endnu bestående rester af den „optiske telegraf" på Falster, hvormed færgen fra Møn kunne tilkaldes.

overført. Ved færgestedet på Falster fandtes en mægtig sort skive stillet op, og ved at man fjernede nogle klapper forneden på denne, blev halvdelen af skiven hvid. Såsnart man på mønssiden havde observeret dette, vendte man en træplade, der var anbragt ved hængsler på rejsestaldens hvide væg. Denne plade var sortmalet på den side, der vendte mod væggen. Når pladen vendtes frem, kom der således en sort plet på den hvide væg, der fortalte falstersiden, at tilkaldesignalet var set. Selvfølgelig kunne man i 1905 benytte telefonen til at tilkalde færgen, men det gamle signalsystem anvendtes dog endnu hyppigt.

Ifølge gældende bestemmelser skulle der ved færge-

riet være ansat en fuldbefaren mand. Han boede i færgekarlehuset ved den gamle rejsestald. Han lønnedes i min barndom med 30 kr. om måneden i kontanter, fri bolig og have. Den lille løn suppleredes med drikkepenge og en lille fortjeneste ved ølsalg, som myndighederne så gennem fingrene med.

Ved lov af 21/3 1874 var tilsynet med færgevæsenet overgået til amterne. Tilsynet var ikke særlig strengt, men engang imellem indfandt der sig et par herrer, formentlig et amtsrådsudvalg, for at se, om færgebro og materiel var behørig vedligeholdt. Overfartstaksterne var fastsat af amtet. De gældende takster var vist nok meget gamle. Jeg husker ikke at have set noget egentligt takstreglement, men færgekarlen kunne taksterne udenad, noget af betalingen var bropenge. Det var ikke store penge, det drejede sig om. Så vidt jeg husker, var prisen for en person 33 øre, dog således at der gjaldt en minimumstakst på 1,25 kr. For overførelse af heste og vogne har minimumstaksten vel været 3—4 kr. En vogn til Stege med to heste og kusk kostede 6 kr.

Sejladsen var ofte en ubehagelig affære både for mennesker og dyr. I Grønsund kan der, særlig når strøm og vind går mod hinanden, være stærk søgang, og i stærk blæst kom personale og passagerer ofte gennemblødte i land, da de små sejlfartøjer hverken havde kahytter eller anden mulighed for læ. Sejlfærgen, der var bygget til overførsel af dyr og vogne, voldte særlige manøvreringsvanskeligheder. Da der flere hundrede meter ud for færgebroen på Møn er ret grundet vand, var den bygget uden køl, men til gengæld i siderne udstyret med „sværd" ligesom de hollandske kuffer. Denne konstruktion gjorde fartøjet ret uegnet til krydssejlads, et forhold der ikke blev bedre, når der i forvejen var stærk strøm i sundet. I stille vejr måtte årerne frem, og det kunne ofte vare i timevis at stage eller ro det klodsede fartøj over sundet. Et særlig vanskeligt problem var det at lægge til broerne. Dette kunne kun ske fra øst eller vest. Metoden var, at man tog

farten af fartøjet ved at lægge det op mod vinden. Dette måtte hverken ske for tidligt eller for sent. I første tilfælde nåede man ikke frem, og i det andet tilfælde ville mødet af færge og bro blive for voldsomt, hvilket helst måtte undgås af hensyn til konsekvenserne for materiel og dyr. Særlig vanskeligt var forholdene i dårligt vejr ved broen på falstersiden, der ligger lige ud til det dybe vand, og hvor bølgerne kunne slå mod broen med stor kraft. Der krævedes stor øvelse og forsigtighed, hvis anløbet skulle ske uden uheld. Mig bekendt er der aldrig sket alvorlige uheld eller ulykker ved den primitive transport. Heste, der ofte er sky over for uventede ting eller uventede bevægelser, kunne undertiden volde lidt vanskelighed, inden de kom indenbords, men var de kommet om bord, var de som regel fromme som lam.

I årene 1905—1906 viste de første automobilister sig som kunder. Deres køretøjer lignede ikke meget nutidens. Da færgen var uden dæk, blev bilerne ligesom andre vogne kørt ud på smalle planker og surret forsvarligt fast, men det var klart, at sejlfærger og biler var kontraster, der ikke passede godt sammen.

I løbet af de kommende år blev færgeforholdene noget forbedrede. Der blev først anskaffet en større motorbåd til pensontransport og til at bugsere sejlfærgen under vanskelige vindforhold. Senere blev der indlagt motorer i sejlfærgen, der blev forsynet med dæk, efter at rigningen var fjernet.

Efterhånden som automobilismen i de kommende år tog til, blev overførsel af biler den væsentligste forretning, der efterhånden gav gården gode indtægter. Al automobiltrafik fra Sjælland til Lolland-Falster og omvendt gik over Møn. Storstrømsbroen eksisterede ikke dengang, og ville man have en vogn overført fra Masnedsund til Falster, måtte man i færgen bestille en jernbanevogn i Masnedsund til at overføre vognen i, så det er foreståeligt, at motorfolkene foretrak de små færger over Ulfsund og Grønsund.

Automobiler var ikke dengang hvermandseje. Kunderne var for en stor del ejerne af de lollandske og falsterske godser og deres gæster. Vognene var meget beskedne med hensyn til komfort og udstyr. Mange af datidens kendte mænd, også kongelige personer, passerede færgestedet og fandt sig tålmodigt i de primitive forhold.

I slutningen af forrige århundrede skaffede færgegården sig af egen fri vilje en konkurrent på halsen, idet den daværende ejer kaptajn Prehn sluttede en kontrakt med dampskibsselskabet „Stubbekøbing", der for et årligt vederlag på 1000 kr. erhvervede tilladelse til at drive færgefart mellem Møn og Falster og i en del år havde en mindre damper gående mellem Stubbekøbing, Bogø og Møn. Beløbet 1000 kr. var sikkert et stort beløb dengang i sammenligning med færgeriets ret små indtægter, men kontrakten blev uheldig for færgegården, idet den var uopsigelig fra dennes side, og dampskibsselskabet blev i privilegiets sidste år en generende konkurrent, særlig efter at det havde etableret en færgeforbindelse mellem Hårbølle og Grønsund på Falster.

Den 1. oktober 1929 ophørte den århundrede gamle forbindelse mellem færgegården og privilegiet, idet Præstø amtsråd overtog færgeriet mellem Møn og Falster. I købekontrakten af 28./10. 1930 anføres i vilkårene pt. 2: „Privilegiet overdrages til Amtskommunen med de samme Rettigheder, Byrder og Forpligtelser, hvormed nævnte Færgeriejer ... har ejet samme."

Ved skrivelse af 20/9 1930 havde ministeriet for offentlige arbejder samtykket i, at Præstø amt afløser det til Grønsund færgegård knyttede privilegium til at overføre rejsende m. m. fra Grønsund på Møn og fra Grønsund på Falster, således at amtet indtil videre overtager færgeriet på det offentliges vegne.

For privilegiets afløsning betalte amtsrådet en erstatning på 40.000 kr. til færgegårdens ejer, der for det samme beløb måtte afgive jord til den vej, der fører henover færgegårdens marker til Bogø-dæmningen. Amtsrådet

drev derefter færgeriet på det gamle sted og med det gamle materiel, indtil Bogø-dæmningen og færgeforbindelsen Bogø—Stubbekøbing blev taget i brug d. 30/5 1943.

Inden Bogø-projektet sejrede, havde Præstø amtsråds færgeudvalg haft visse overvejelser om at bevare færgeriet, hvor det historisk hørte hjemme, men der nærredes nogen betænkelighed ved at anlægge færgehavn ved Grønsund på Falster, hvor strømmen og det dybe vand går helt ind til land. En plan om at lægge færgehavnen nogle km vestligere ved Oure teglværk blev også opgivet, men for den gennemførte plan har det formentlig været en vægtig grund, at man fik Bogø landfast med Møn.

Om privilegiets ophør på Falstersiden se nedenfor, hvor forholdene på den side vil blive nærmere omtalt efter et historisk tilbageblik.

Færgegårdens privilegium er herefter nu kun historie. Vejfarende, der nu kører over gårdens jorder mod Bogø aner næppe, at vejen tidligere gik til det gamle færgested, hvor nu kun den forfaldne færgebro og den gamle rejsestald minder om de århundreder, hvor trafikken under primitive forhold gik denne vej.

Hvorledes har den daglige tilværelse formet sig ved disse gamle færgesteder i tidernes løb? Noget kan vel arkiver og historie fortælle, men der er ingen øjenvidner til den lange tid før vort århundrede. Gøglere og godtfolk, bissekræmmere og standspersoner er passeret uden at efterlade spor. Kun et enkelt glimt kan dukke op, som da Ludvig Holberg i flugt for pesten i København i 1711 går i land på Falster og træffer den gamle Marie Grubbe.

Det ville sikkert være en håbløs gerning at forsøge at følge disse gamle færgeprivilegiers historie tilbage til deres oprindelse, men man kan vist være sikker på, at de er meget gamle. For Grønsunds vedkommende har man et fast holdepunkt for, at det har eksisteret i mere end 300 år, idet der før 1661 er udstedt et kgl. privilegium for Grønsund færgegård til at drive færgefart mellem Møn og Falster.

I Frede Bojsens „Møns Historie“ omtales færgeriet nu og da. Det gamle voldsted „Borgvold“, der ligger på færgegårdens jord længst mod vest, og hvori nu er indbygget et af kystartilleriets batterier, betegnes af Frede Bojsen som stedet for den gamle middelalderfæstning „Nyhus“, der afslog et angreb på Møn af Erik Præstehader fra Norge. Bojsen fortæller senere, at der i Anders Billes lensregnskaber nævnes et Nyhus i nærheden af Grønsund, og at navnet er bevaret i Møns herredsbog fra 1729, hvor det betegner en gård med dobbelt afgift til degnekaldet ved Fanefjord kirke, hvad der svarer til, at færgegården indtil nyere tid havde et tilliggende svarende til to bøndergårde. Færgegården synes således langt ned i tiden at have bevaret navnet Nyhus efter den gamle borg. Bojsen antyder, at beliggenheden af Nyhus kan skyldes, at man har ønsket et forsvarsværk ved færgeriet over til Falster. Dette har dog sikkert ikke været borgens egentlige formål. Det må her tages i betragtning, at stedet i middelalderen var af stor strategisk betydning, liggende på grænsen mellem Letten og Grønsund, der var udfaldsvejen for „flådebasen“ ved Masnedsund. Der er formentlig mere grund til at tro, at skansen, der endnu kan ses i færgegårdens have, kan være anlagt med et vist hensyn til færgefarten, en anskuelse, der kan støttes af, at der på gamle kort ved færgestedet „Borrehuset“ på Falster er angivet en „Skantz“, ligesom der også i Koster færgegårds have findes rester af en skanse. Der ligger iøvrigt flere gamle skanser og voldsteder omkring Grønsund, hvis oprindelse og betydning ligger i det dunkle. Bojsens omtale af de gamle fæstningsværker og deres eventuelle tilknytning til færgeriet går igen i „Traps Danmark“, formentlig efter ham.

Palle Lauring anser i „Valdemarerne“ pag. 166 Fanefjorden (Kirkenoret) for at have været flådebase på Vendertogenes tid, og han mener, at et par af voldstederne på Møn har været flankestillinger til dækning af flådebasen. Her vil tanken falde på Nyhus (nu Borgsted) og

det gamle voldsted ved Hårbølle fiskerihavn, der begge kun ligger nogle få hundrede meter fra Kirkenorets udløb. Det virker mere rimeligt, at man har bygget fæstningsanlæg til dækning af en flådebase end til beskyttelse af et færgeri.

Under omtalen af Marie Grubbe og hendes mand Søren Møller fortæller Bojsen, at de omkring år 1700 ansattes som medhjælpere på „Borrehuset" på Falster for færgemanden på Grønsund færgegård på Møn, der havde privilegium på færgefarten på begge sider af sundet. Forinden parret kom til Falster, havde de en del år opholdt sig på Møn, hvor de først arbejdede en tid på Marienborg hos den „onde Plessen" og senere boede nogle år i bådsmandshusene i Stege. Her vakte parrets samliv en del forargelse, særlig hos gejstligheden, dels på grund af den grove behandling, Marie Grubbe var udsat for fra sin mands side, og dels på grund af en vis mistillid til vielsesattestens gyldighed. Som tidligere nævnt boede Ludvig Holberg en tid på „Borrehuset", da han i pestens tid var flygtet fra København. Desværre er der ikke i Holbergs omtale af opholdet den mindste reportage, ikke det mindste glimt af livet på et færgested på den tid. Marie Grubbe nævnes nemlig i en epistel, der omhandler „Fordærvet Smag i Kærlighed", og hendes skulle vel nok være et godt eksempel i så henseende, idet Holberg har hørt „af hendes egen Mund", at hun havde levet meget mere „fornøjet" med sin sidste mand, skønt han daglig handlede ilde med hende, end med sin første, skønt denne var, ifølge Holberg, „af alle Undersaatere den fornemste og tillige den galanteste Herre udi Riget".

Om Marie Grubbes forhold til „Borrehuset" findes der både i litteraturen og mange andre steder megen misforståelse, der vel nok skyldes I. P. Jacobsens digteriske behandling af emnet, der i store træk går ud på, at Marie for sine sidste penge købte „Borrehuset" og færgeriet og efter nogle slidsomme år, hvor hun undertiden selv måtte tage et nap ved årerne, havde arbejdet virksomheden så-

ledes frem, at de kunne drive færgeriet med færgekarle som medhjælp. Emnet har også været behandlet i radioen på en måde, så man skulle tro, at færgeriet mellem Falster og Møn var oprettet til fordel for hende. Sagen er imidlertid den, at Søren Møller og Marie ikke havde ejendomsret til hverken hus eller færgeri og sikkert ikke ville have haft noget at købe for, men havde en beskeden stilling som medhjælpere for færgemanden på Møn. At Marie Grubbe selv skulle have deltaget i færgefarten, er vist nok en gammel overtro. Når man kender forholdene på stedet og ved, på hvilken primitiv måde overfarten foregik, er man klar over, at det ikke var et job for en gammel kone.

Parret kom oprindelig ikke til Falster som færgefolk. Enkedronning Charlotte Amalie, der boede på Nykøbing slot, havde omkring år 1700 ladet Borrehuset bygge i nærheden af færgebroen og ansat Søren Møller der som medhjælper ved hendes forsyning med brænde, der skaffedes fra de østfalsterske skove og afskibedes fra Grønsund til hendes slotte i Nykøbing og København. Marie og enkedronningen var gamle svigerinder, idet Maries første mand var halvbroder til den afdøde konge, og det kunne måske tænkes, at enkedronningen for gammelt bekendtskabs skyld har villet give Marie en håndsrækning.

Der menes ikke at have været nogen bebyggelse på stedet, før Borrehuset blev bygget, og det må formentlig betyde, at de rejsende fra Falster til Møn ved selvbetjening har måttet hidkalde færgen fra Møn ved hjælp af det primitive signalsystem. Der må have været en almindelig trang til medhjælp for de rejsende, og det har da været ganske naturligt, at parret med enkedronningens godkendelse er gledet ind som medhjælp ved færgeriet, således at Marie Grubbe har kunnet benytte Borrehuset som opholdssted for og beværtning af de rejsende, og Søren har kunnet yde færgemanden fra Møn en hjælpende hånd, når hans arbejde med brændselsforsyningen tillod det. Måske har enkedronningen da til gengæld fået lov

at benytte færgebroen til afskibning af brænde. Hvorom alting er: Der blev sluttet en forbindelse mellem Borrehuset og færgemanden på Møn, der overlevede både enkedronningen og Marie Grubbe.

Borrehuset fik efterhånden et dårligt ry. Det har vel også været Søren og de fremmede søfolk fra brændselsskibene, der gav tonen an. I maj 1711 var der en del skibe for at hente brænde til slottet i København. Søren var med til at bringe brændet om bord og deltog i søfolkenes drikkelag. Natten mellem den 18. og 19. maj gik det hårdt til. Man var begyndt drikkegildet om bord på et skib, men gik ud på natten i land og fortsatte gildet i Borrehuset. Ud på morgenstunden kom man i klammeri. Søren tog i sin berusede tilstand en bøsse ned fra væggen og sigtede på en skipper ved navn Peter Palmsten. Bøssen gik af og ramte skipperen, der var død på stedet. Søren forlod uantastet stedet og roede over sundet til Grønsund færgegård og fortalte Hemming Færgemand, at han havde skudt en mand. Færgemanden sejlede til Falster og fortalte, at Søren sov rusen ud ovre på Møn. Herfra blev han afhentet af vagtmandskab og sat i arrest.

Under forhørene påstod Søren, at det drejede sig om et vådeskud. Falsters herredsting tog ikke hensyn til denne forklaring, men dømte ham den 28/11 1711 til døden for mord. En landstingsdom af 27/1 1712 kom til et andet resultat og frikendte ham delvis, og endelig satte højesteret punktum for sagen og idømte ham tre års straffearbejde, hvorefter han blev "slaaet udi Jern" på Holmen i København.

Marie Grubbe fortsatte sin gerning i Borrehuset en del år efter Sørens forsvinden, men hvorledes hendes dage endte, og hvor hun ligger begravet, vides ikke mere.

I tidens løb var al jord på Møn ved mageskifte blevet kgl. domænegods, også færgegårdens tilliggender. I 1769 besluttedes det, at domænegodset skulle sælges, antagelig fordi riget fattedes penge. Der blev nedsat en kommission til at forberede salget, bestående af grev Holck fra

finansministeriet og Thygesen fra rentekammeret. Denne kommission afgav bl. a. en indberetning til regeringen angående Grønsund færgegård (Indberetning af 8/7 1769 pag. 65—69), der giver et billede af færgeriets forhold på den tid, hvorfor den citeres:

„Her paa Landet findes to Færgesteder — Grønsund og Koster. Beboeren ved det første Hemming Carstensen, som ved en Ansøgning, der senere er tilbagetaget, forestillede, hvorledes han paa Færgebroens Istandsættelse og Færgegaardens Opbygning har anvendt en saa anselig Bekostning, at han med Kone og Børn derfor endnu holdes i Gæld, hvorfor han andrager, at Hs. Majestæt enten vilde forbeholde sig denne Færgegaard paa det han, Hustru og Børn ved kgl. Naade kunde haabe at vedblive Stedet paa samme Vilkaar, der hannem nu er forundt og dermed høste Frugten af de paa Stedet værende anselige Bekostninger — eller og at Stedet med dertil liggende Transportrettigheder hannem for en taalelig Købesum maatte overlades.

Provst Sidenius i Falster, som er denne Færgemands Svigerfader, har udi Nr. 49 til os henstillet lige Omstændigheder for samme og paa sin Svigersøns Vegne anbuden at udgive Købesum = 500 Rdl.

Dette Anbud har vi anset uantagelig — hvorefter han udi Nr. 50 anbyder Købesum 900 Rdl. og forsikrer at indestaa ikke alene for Købesummens rigtige Betaling men endog, at Færgeløbet med Fortøjninger, Fartøjer og Færgebro skal blive i Stand og vedligeholdt, saaledes at Rejsende ikke der skal blive opholdt mere eller have Aarsager derover at klage, dog at der maa bevilges, at Møns Lands Bønder til fornøden Reparation paa Færgebroen, som han vilde istandsætte, maatte der til køre hver 4 Læs store Kampesten.

Denne Færgegaard har ikke nogen Bestalling, men dog det, der er lige saa gyldigt at anse, nemlig et paa kgl. Resolution grundet Fæstebrev af Dato 10. Juni 1766, og hvis Indhold er at være forbunden til selv at holde Færge-

broen saaledes i Stand, at derfra kan transporteres — saavel som de fornødne Fartøjer — item at gøre Transport af kgl. Breve og de udi kgl. Tjeneste Rejsende, imod at nyde de Færgeløbet bestemmelig fulgte Privilegier, nemlig Frihed for at betale Comsumption, Folke- og Familieskat, af hans Majestæts Skove at gives aarlig Udvisning af Brændeved 2 Favne, og at have Rettighed til at formene andre uvedkommende at transportere.

Skulle denne Færgegaard ved Auktion sælges enten separat for sig eller under et med en Hovedgaard maatte nødvendig udi Conditionerne bekendtgøres, at Færgemanden med Hustru ifølge Fæstebrev i deres Levetid vedblev Færgestedet, og at Køberen blev forpligtet at give dem 2 Favne Brænde tilstedt, efter hvilken Condition ikke kunde ventes uden en meget ringe Købesum ved separat Auktion, helst baade Mand og Kone er unge Folk — kom til Stedet ikke førend 1766. Og ved at lade Stedet følge en Hovedgaard, vilde Køberen aldeles intet derpaa regardere til højere Bud paa Hovedgaarden, men snarere under ringere Bud end ellers. Skulde dette Sted følge en Hovedgaard, giver det ikke Køberen nogen Fordel, men derimod Besværing og Udgift, saa at den kgl. Kasse intet fik i Stedet.

Beboerens Ansøgning at forbeholde Hs. Majestæt Stedet kan vi ikke raade da det vilde blive den kgl. Kasse til Last. Vi maa tilstaa, at Færgegaardens Bygninger er sat i meget god Stand. Broen derimod behøver Reparation. Til dette Sted er intet frit Hartkorn, men dertil ligger contribueret Hartkorn — Ager og Eng 10 Tdr. 6 Skp. 1 Fdk., hvoraf svares Landgilde Rug 4 Tdr. 4 Skpr. og Byg 9 Tdr., der i Penge kan ansættes til 22½ Rdl. Og da Renten af de anbudne 900 Rdl. à 4 pct. udgør 36 Rdl., saa anser vi imod bemeldte Landgilde og efter før anførte de paa Stedet budne 900 Rdl. antagelige, samt i Henseende til, at Provst Sidenius vil indestå for Købesummens rigtige Betaling, indstille vi, om Stedet maa overlades Beboerne. Hvad forlangte Stens Tilkørsel til Broen angaar,

da — da Landets Bønder bestandig har tilført denne Færgebro fornødne Kampesten saavel som Ler og Grus — formene vi, at hver Mand kan tilføre 2 Læs, som ikke kan blive dem til nogen skade eller Hinder.

Indstilles til Deres Excl. ... behagelige Resolution."

Færgemand ved Grønsund færgegård fra 1766 var altså Hemming Carstensen. Han var som anført svigersøn af provst Sidenius på Falster og svoger til præsten Dines Børgesen Pontoppidan, hvis søn Børge Pontoppiden var præst på Bogø og i Damsholte. Når færgemanden som omtalt har ansøgt kongen om, at denne måtte forbeholde sig færgegården, så har det formentlig været ud fra den rigtige betragtning, at det var bedre at forblive fæster under kronen end komme under en herregård, en mulighed, der kunne forudses. Hemming Carstensen lægger da heller ikke skjul på sin frygt i den retning, idet han i den nævnte ansøgning til kongen af 3/4 1769 skriver: „Det Rygte, at Møens Land skulde bortsælges, har sat mig underskrevne Færgemand ved Grønsund Færgested udi stor Bekymring over at vorde bortsolgt tillige med Stedet jeg bebor til Proprietarier ...".

Det nævnes i indberetningen, at landets bønder bestandig har tilført denne færgebro fornødne kampesten samt ler og grus. Når man endnu i vore dage kan se mange og svære kampesten, der danner den ca. 150 m lange bro, så kan man altså tænke sig, ved hvis slid og møje de er skaffet tilstede. Når kommissionen indstiller til regeringen, at landets bønder skal tilføre hver 2 læs til broen, så bevæger den sig tilsyneladende i gamle tankebaner. Et par måneder senere er nemlig en stor del af bønderne selvejere eller i hvert fald ikke mere fæstere under kronen, og så måtte der formentlig en anden hjemmel til end den hidtidige for at pålægge dem arbejdskørsel, men en sådan hjemmel kunne en enevælde naturligvis skaffe sig. Hvorledes det gik her, ved jeg ikke, men Frede Bojsen fortæller om et lignende tilfælde (IX pag. 69), idet selvejerbønderne i 1771 søgte at frigøre sig for den hid-

tidige forpligtelse til at „vække" færgeløbet ved Koster, hvilket de mente var hoveriarbejde, der ikke kunne påhvile frie bønder. Der kom da en kgl. forordning, hvorved det pålagdes alle mønboere sognevis at holde færgeløbet åbent, Stege by hver 8. gang lige med sognene.

Som det ses gik kommissionen stærkt ind for, at færgegården og færgen blev overladt Hemming Carstensen. Dens forslag blev da også godkendt ved rentekammerets resolution af 1/8 1769. Paludan siger i sin „Beskrivelse over Møen" II, pag. 12 herom i en note: „Det er at mærke, at begge Færgestederne ifølge denne Approbation ere solgte førend Auktionen, Grønsund Færgegaard med Borrehuset paa Falster for 900 Rdl. og Koster Færgegaard for 800 Rdl."

Begge færgestederne kom på denne måde til at indtage en særstilling, idet det øvrige domænegods blev solgt ved nævnte auktion i Stege den 19/9 1769. Når Paludan opgiver en købesum på 800 rdl. for Koster færgegård, så stemmer denne oplysning ikke med skødet af 30/3 1772 til færgemand Hans Hansen Wennerdorf's enke, hvori angives en købesum på 300 rdl.

I rentekammerets forestilling af 17/10 1769 bemærkes om akkorden med Hemming Carstensen: „Under den med Færgemanden ved Grønsund Færgested forud trufne og af Deres Majestæt bemeldte i August dette Aar allernaadigst approberede Akkord, hvorefter han overlades Færgegården med den for 10 à 11 Tønder Hartkorn matriculerede Jorder for 900 Rdl. mod, at han sætter Færgebroen i Stand og holder samme, med hvis ellers til Færgestedet henhører til de Rejsendes Befordring forsvarlig vedlige, var ingen særdeles Forbindelse om Vedligeholdelsen af den saakalled Næss Bro paa den Falsterske Side og det der værende for de Rejsende fremdeles behøvede Hus ... For da al Tvivl og Tvistighed herom at forekomme, haver Kommissærerne erhvervet Vedkommendes Tilstaaelse, at samme uanset de med Vedligeholdelsen følgende Byrder, medtages i Købet og efter dens Forslag

eragtes allerunderdanigst, at saavel Huset med Hauge og Gaardsrum som Broen blev at indføre i Skjøde under sin behørige Forbindelse til dets bestandige Vedligeholdelse, saa og med Vilkaar, at Husets nuværende Beboer og hans Hustru holder det derpaa værende Fæstebrev, og at samme efter hans Afgang forsynes med en Beboer, som gaar de Rejsende ved Overfarten til Haande."

Det ser altså ud til, at kommissionen i indberetningen af 8/7 1769 har overset, at færgeriet på Falster hørte med til færgestedet på Møn, eller har glemt at gøre indstilling om denne side, men man har så klaret sagen med en efteraftale med Hemming Carstensen.

I det af kommissionen den 20/9 1769 udstedte udtog af auktionen over det mønske gods nævnes, at Hemming Carstensen købte Færgekarlsvænget for 100 rdl. Færgekarlsvænget er det stykke ufrugtbare jord, der set fra Færgegården ligger på den anden side af Kirkenoret, begrænset af noret, Grønsund og Hårbølle.

I conditioner tilføjet på auktionsdagen den 19/9 1769 nævnes under post 7: „Da det udi berørte Jordebog af 11/8 1769 under de separate Kopler anførte saakaldte Færgekarls-Vænget til denne Tid har ligget under eet med nogle Haarbølle Bys Engskifter, saa er berørte Vænge for Disputer med Kjøberen og Haarbølle By at forekomme med Skjæld bleven beskreven og Vej dertil gennem Haarbølle By og Mark og Eng reserveret."

I nævnte jordbog nævnes kun kort og godt: „Færgekarls-Vænget, brugt af Haarbølle By mod Afgift".

Hvoraf navnet på disse afsides liggende enge og hvilken interesse kan Hemming Carstensen have haft af at købe dem?

Jeg har gjort mig den tanke, at vænget fra gammel tid har været udlagt til underhold for færgekarlene ved færgestedet, der har oppebåret afgiften fra Haarbølle by. Er denne antagelse rigtig, er der måske sket det, at færgemanden har påtaget sig lønningen af færgefolkene og så til gengæld villet nyde indtægterne af vænget. Dette lå

ubekvemt for færgegården og er senere afhændet til Hårbølle by.

I overensstemmelse med fornævnte approbation fik Hemming Carstensen skøde på færgestedet, dateret 4/9 1770.

Efter at der nu var sket en afgørende ændring af ejendomsforholdet, er det kun naturligt, at færgeprivilegiets indhold er blevet mere præciseret i skødet. Det er i hovedsagen bestemmelserne i det tidligere nævnte fæstebrev, der gentages. Uddraget af skødet herom lyder således:

„... og ellers paa Vilkaar, nemlig:

1 at han Færgebroen samt hvad ellers til Færgestedet henhører holder stedse forsvarlig vedlige.
2 at han som foran giver fri Transport med kgl. Breve og de udi kgl. Tjeneste Rejsende mod at nyde Frihed for at betale Consumption, Familie- og Folkeskat.
3 at han tilstaaes Rettighed til at formene andre uvedkommende at transportere.
4 at der ... paa den Falsterske Grund i saakaldt Borren liggende Hus holdes en Mand med Pligt til at gaa de Rejsende til Haande ved Overfarten fra Næsse Bro til Grønsund".

Det er formentlig på dette grundlag, at færgeriet i de kommende tider indtil afløsningen er blevet drevet.

Hverken i de nævnte dokumenter eller andre færgestederne vedrørende har jeg fundet noget om evt. rettigheder til at beværte de rejsende. Ved Grønsund færgegård fandtes ved sidste århundredskifte en deponeret beværterbevilling, der bortfaldt ved en ny beværterlovs ikrafttræden i 1911, men deraf kan vel ikke sluttes, at der har eksisteret egentlige beværterbevillinger i ældre tider, da næringslivet ikke lå i så faste rammer som senere. Det har dog sikkert været således, at der i tidens løb har været drevet en vis form for beværtning ved færgestederne. Marie Grubbe beskyldes i Salmonsens leksikon for at have drevet smugkro. Under den såkaldte

brændevinskrig på Møn omkring 1734 rejstes det spørgsmål, om Nyord og Grønsund færger havde ret til „at brygge og brænde". (Ifølge Fr. af 4/7 1689 var brændevinsbrænding forbudt andre steder end ved de privilegerede kroer). Mon det ikke har været sådan, at det har været betragtet som hørende med til de rejsendes betjening, at de kunne få en forfriskning eller opstrammer, hvad der vel nok ofte kunne tiltrænges i en tid, hvor rejselivet kunne være strengt og ubehageligt, og ventetiderne kunne være lange. Muligvis har færgeprivilegierne mange steder indeholdt bestemmelser om beværtning, men i så fald har der nok været lagt mest vægt på forpligtelsen til at sørge for de rejsende.

Som tidligere omtalt har der til privilegiet været knyttet pligt til befordring af personer og post. Denne pligt blev indført ved kgl. reskript af 9/12 1785 sålydende: „Resc. (til Amtmanden over Møen) angaaende at Grønsund og Koster Færgesteder ogsaa til Lands skulde befordre Rejsende.

Som det af hans Skrivelse til Cancelliet er bragt i Erfaring, at der ofte er klaget over, at Rejsende, som fra Falster agtede at passere over Møen, eller der havde at forrette, ikke kunde erholde Befordring, da Færgemanden i Grønsund Færgegaard nægtede at befordre dem, saa befales:

At han tilholder Beboerne af Grønsund Færgegaard mod lige Betaling med Vognmandslauget i Stege at befordre de fra Falster ankommende Rejsende, som selv ej med Befordring ere forsynede, til Koster Færgegaard og andre Steder imellem Grønsund og Stege, dog uden Fornærmelse af dette Steds Vognmænd, ligesom han haver paa lignende Maade at tilholde Færgemanden i Koster at befordre deslige Rejsende fra Sjælland som ville til Grønsund og Stege."

På dette grundlag udvikledes en egentlig postkørsel, underlagt postvæsenet, fra 1811 det da oprettede generalpostdirektørembede. Forholdene har dog formentlig aldrig

været sådanne, at der er tale om bestemte, forud fastsatte ture. Det har været „Ekstrapost", d. v. s. der kørtes, når der var brug derfor. I en „Vejledning for Rejsende" fra midten af forrige århundrede, der findes i postmuseet i København, er strækningen fra Grønsund færgegård til Stege betegnet som „Extrapostlinie". Ordet ekstrapost benyttes også i administrative bestemmelser for færgestedet, således i en skrivelse af 26/2 1866 angående „Grønsund Befordringsstation". Årsagen til skrivelsen var, at den daværende ejer af færgegården, færgeejer Christoffersen havde ansøgt om, at en del af ekstrapostkørslen måtte blive overdraget til en anden. Denne postkørsel betød indtægtsmæssig sikkert ikke meget for ejeren, der nok har interesseret sig mere for det ret store landbrug. Generalpostdirektøren giver sin tilladelse til en delvis overdragelse af postkørslen, men benytter lejligheden til en indskærpelse af færgegårdens kørselspligt, der lyder således: „Efter Modtagelse af Amtets behagelige Skrivelse af 7. ds. har jeg D.D. tilskrevet Ejeren af Grønsund Færgegaard, Færgeriejer Christoffersen, at det ifølge Reskript af 9/12 1785 paahviler Ejeren af Grønsund Færgegaard at afgive Befordring for Rejsende, og at han derfor, saalænge han ønsker Færgeretten bunden til Ejendommen, ikke kan afslaa den Færgestedet paahvilende Kørepligt ...".

At generalpostdirektøren har lagt vægt på, at færgestedets kørselspligt ikke gik i glemme, fremgår af, at han forlangte indskærpelsen tilført skøde- og pantebogen på færgegårdens folium.

Omkring århundredskiftet var tiden ved at løbe fra denne form for postvæsen på grund af de ændrede mere moderne samfærdselsforhold og den begyndende motorisering. Endnu i en del år var der en del kørsel, særlig transport af handelsrejsende med deres prøvekasser til Stege, men selv om fragtkørslen derefter forsvandt, har pligten til transport bestået lige til privilegiets afløsning.

Familien Carstensen besad færgeriet i lange tider.

I Møns amts jordebog af 25/9 1723 nævnes som besidder Carsten Hemmingsen, der var Hemming Carstensens far og søn af den i Søren Møller-sagen nævnte Hemming Færgemand. Hemming Carstens døde den 8/3 1775 og hans kone en måneds tid senere. Ejendommen blev

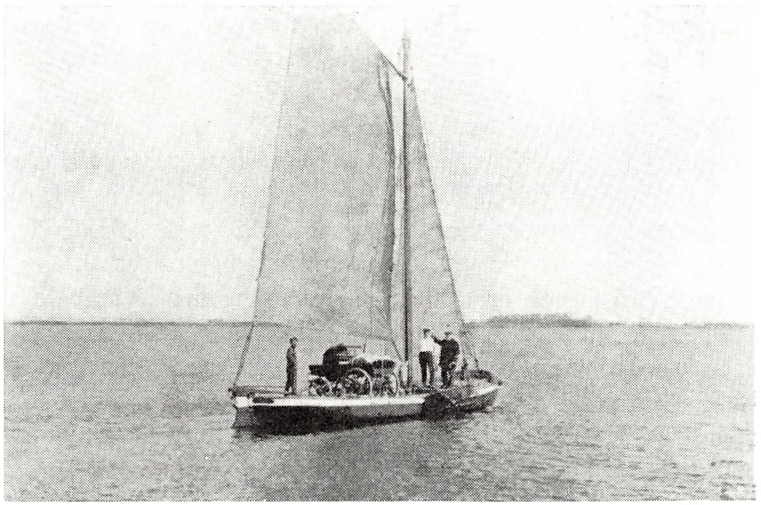

Danmarks sidste sejlfærge på vej over sundet med et hestekøretøj omkring 1905.

ved skiftet overdraget til den ældste søn Carsten, der da må have været 8—9 år gammel. Som værge og kurator for ham beskikkedes hans onkel, skoleholder i Hårbølle, cand. theol. Casper Jochum Carstensen. Først i 1787 betegnes han som færgemand. Han købte i 1811 „Sypressegaarden" ved Sakskøbing, hvor han samme år døde. Hans enke solgte derefter den 12/1 1813 færgegården til kaptajn J. J. Lund.

Det har sikkert været en upraktisk ordning med mange ulemper, at færgen og bådene hørte til på og betjentes fra Mønssiden. Det har givet lange ventetider for de rejsende fra falstersiden, og det før nævnte primitive signalsystem har ikke været særlig effektivt, særlig i tåge og dårligt vejr, og man forstår, at det har været nødven-

digt at holde et hus på Falster med en beboer, der kunne gaa de rejsende til hånde.

I 1826 indtræder der en ændring, der medførte en vis forbedring af forholdene i hvert fald med hensyn til personbefordringen, idet kaptajn Lund på Møn ved købekontrakt af 5/3 1826 og skøde af 11/6 1826 overdrog til det Classenske Fideikommis „min Færgebro ved Grønsund paa Falsters Side med dertil hørende Færgehus samt Rettigheder til at overføre Rejsende med Baade fra Falsters Side". I købekontrakten hedder det bl. a.: „Broen overlades til Fideikommisset i den Stand, hvori den nu forefindes og forbeholdes Rettigheden for Færgen til at overføre Rejsende fra begge Sider saaledes, at den med dens Gods, Heste og andre Creaturer, Vogne etc. ubehindret tillades at lægge til Broen og afskibe Tøjet uden derfor at betale Bropenge. Saaledes er Farten med Færgen dette Køb aldeles uvedkommende og under „Transportrettigheder med Baade" forstaas: at oversætte fra Falsters Side Personer med deres Kufferter og Rejsetøj, som med Joller kan transporteres, hvilken tilstedes fri Anlæg og Adgang til Møen uden Afgift eller Bropenge".

Det var således en begrænset rettighed, fideikommisset købte, nemlig til at overføre personer med jolle fra Falster til Møn.

Købesummen for denne rettighed var 1200 rigsbankdaler i sedler.

Fideikommisset indrettede sig nu efter de nye forhold. Der blev købt en båd til færgemanden, og broen blev istandsat. Iøvrigt blev forholdene mellem fideikommisset og færgemanden efterhånden ordnet således, at denne forpagtede jorden, der hørte til færgestedet og oppebar færgepenge mod til gengæld at betale fideikommisset en årlig afgift. Færgeriet blev aldrig nogen indbringende forretning for falstersiden. Dårlige tider for færgefarten ved Grønsund blev det, da Kallehavebanen blev åbnet 1897, og der blev etableret dampskibsforbindelse mellem Stubbeköbing og Masnedsund og mellem

Kallehave og Stege. Fra 1877 blev færgestedets jorder lagt ind under Næsgård. Færgemanden flyttede ind i et andet hus nærmere ved stranden, og den gamle bygning, der ikke var den samme som „Borrehuset", der var revet ned, blev udlejet til andre.

Som tidligere nævnt havde kaptajn Prehn på færgegården på Møn ved kontrakt givet dampskibsselskabet „Stubbekøbing" ret til færgefart mellem Stubbekøbing og Møn. Denne sejlads var selvsagt til skade for fideikommissets interesse. Dette gjorde da krav gældende overfor dampskibsselskabet, og dette indgik da i 1900 på at betale et beløb på 400 kr. årligt, men indtægterne var dog stadig for små til at holde færgemand og holde fartøjer og bro vedlige, og ved købekontrakt af 21/7 1923 overdrog fideikommisset sine færgerettigheder til nævnte dampskibsselskab for en afståelsessum på 10.000 kr. på følgende vilkår: „Overdragelsen omfatter Færgeretten, saaledes som denne er erhvervet af Fideikommisset og af dette udøvet, men uden Ansvar for dens Omfang. I Overdragelsen medfølger saaledes ikke Hus, Jord eller Anløbsbro, hverken fast Ejendom eller Løsøre".

Dampskibsselskabet fik Præstø amtsråds anerkendelse af købekontrakten angående de fideikommisset tilhørende færgerettigheder „til fra Falster at overføre til Møen Rejsende med Kufferter og Rejsetøj, som med Jolle kan transporteres".

Ved denne lejlighed fik dampskibsselskabet tilladelse til at anlægge en anløbsbro vest for den gamle og etablerede derefter en færgeforbindelse derfra og til Hårbølle på Møn i konkurrence med og til stor skade for det gamle færgested på Møn. Hjemmelen til denne færgeforbindelse må formentlig søges i den gamle kontrakt mellem kaptajn Prehn og dampskibsselskabet.

Det er vist noget tvivlsomt, om denne deling af og disse retshandler om rettigheder, der var knyttet til en fast ejendom på Møn, var juridisk holdbare, men der blev ikke gjort indsigelse fra det offentliges side. Det viste sig

imidlertid hurtigt, at retshandlerne indebar indviklede og spegede problemer, som førte til stridigheder mellem de nye indehavere af rettighederne.

Der havde fra gammel tid været gældende en vis praktisk ordning om gensidig hjælp mellem færgestederne på Møn og på Falster for at undgå tomgang. Færge eller både fra Møn medtog således ved returnering til Møn passagerer fra Falster, der dog erlagde betalingen til færgemanden på Falster, og på lignende måde modtog jollen fra Falster passagerer fra Møn mod betaling til færgegården der.

Efter overtagelsen af privilegiet nægtede Præstø amtsråd at fortsætte denne ordning og gjorde krav på betaling for de passagerer, som amtets færger overførte fra Falster. Dampskibsselskabet protesterede, og da amtet ikke ville bøje sig, anlagde dampskibsselskabet sag ved Østre landsret og krævede den gamle ordning gennemført under henvisning til gammel praksis. Præstø amt påstod frifindelse og gjorde under proceduren gældende, citeret efter dommen „at Færgeprivilegiet som et reelt Privilegium er knyttet til Færgegaarden paa Møen — det ses af det kgl. Skøde, at Huset paa Falster med Næssbroen betragtes som et Tilbehør til Færgegaarden — allerede fordi Sagsøgeren ikke er Ejer af Færgegaarden er det udelukket fra Andel i Privilegiet. Færgeprivilegiet kan i det hele ikke deles, og den Kontrakt, hvormed Fideikommisset erhvervede Ret til Overførsel fra Falster, er uforbindende for det offentlige. Sagsøgte har ganske vist heller ikke erhvervet Færgegaarden paa Møen, hvortil Privilegiet er knyttet, men Amtet har erhvervet Privilegiet ved en Afløsning i H. t. Lov af 21/3 1874 § 3. Det benægtes, at det offentlige har anerkendt Sagsøgerens Ret, den fornævnte Skrivelse refererer sig kun til den driftsmæssige Side af Sagen. Amtet er iøvrigt ikke kompetent til at anerkende en saadan Deling, dette maa ske af Min. f. off. Arbejder. Ved Afløsningen er Sagsøgte derfor kommet i Besiddelse af hele Færgeprivilegiet og kan derfor

ikke være pligtig til at afgive nogen Del af Indtægten til Sagsøgeren."

Herom siger Østre landsret i sin dom af 31/1 1933:

„Selv om det offentlige kunde have protesteret mod Delingen, er dette ikke sket — uanset at Overdragelsen til det Classenske Fideikommis har været almindelig bekendt — men tværtimod maa der gives Sagsøgeren Medhold i, at Overdragelsen til Sagsøgeren er godkendt af Sagsøgte, der maa anses for kompetent hertil, efter „at Tilsynet med Færgevæsnet ved Lov af 21/3 1874 er overgaaet til Amterne ... Der vil endvidere være at gaa ud fra, at Sagsøgte retlig kun staar som en almindelig Køber af Privilegiet — en Afløsning af Betydning af en Ophævelse af Eneretten er efter Amtets eget Standpunkt ikke sket — men i saa Fald kan Amtet ikke erhverve større Ret end Overdrageren selv var i Besiddelse af, og hvorledes end Forholdet maa betragtes overfor det offentlige, er det givet, at Færgegaardens Ret er indskrænket ved den til Fideikommisset overdragne Ret. Herefter bliver det at afgøre, hvilken Retsstilling der ved Skøde af 11/6 1826 er skabt for Fideikommisset og altsaa nu for Sagsøgeren. Her hævder Sagsøgte subsidiært støttet paa Bestemmelse i Købekontrakten af 5/3 s. A. — navnlig „og forbeholdes Retten for Færgen til at overføre Rejsende fra begge Sider" og „saaledes er Farten med Færgen dette Køb aldeles uvedkommende", at der ikke for Fideikommisset er skabt nogen Eneret paa Overførsel af Personer fra Falster, eller dog i hvert Fald kun for saa vidt Overførsel faktisk sker ved Jolle, men at Færgen er berettiget til at overføre fra Falster alle Rejsende, der ønsker at benytte Færgen, saaledes at der kun tilkommer Fideikommisset Betaling for de Rejsende, der benytter dets Baad.

Denne Forstaaelse kan imidlertid ikke anses for rigtig. Det stemmer ikke med Kontraktens Ordlyd, og den er i sig selv umulig og stemmer ikke med gammel Praksis.

Herefter maa der gives Sagsøgeren Ret i den ham

hævdede Forstaaelse af Kontrakten, at da denne maatte respekteres (og er respekteret) af den Færgeriejer, efter hvem Sagsøgtes Ret afledes, maa ogsaa Sagsøgte respektere Sagsøgerens Ret."

Denne dom blev af amtet appelleret til højesteret, der den 22/11 1933 stadfæstede landsrettens dom.

Da amtsrådet var interesseret i at slippe af med konkurrencen med dampskibsselskabet på ruten Grønsund på Falster—Hårbølle, kom der forhandlinger i gang mellem selskabet og amtsrådet, og den 22/5 1937 kom der en overenskomst i stand, hvorefter amtsrådet mod en erstatning på 68.000 kr. overtog dampskibssselskabets rettigheder.

Herefter er færgevæsenet mellem Møn og Falster efter et tidsrum på ca. halvandet hundrede år igen samlet på en hånd, men nu løsrevet fra det gamle til Grønsund færgegård knyttede privilegium med dets rettigheder og pligter.

*

I foranstående beretning om færgestedet ved Grønsund er forholdene ved Koster—Kallehave enkelte steder berørt. Begge steder er privilegierne meget gamle og deres spor fortaber sig i fortiden. Forholdene på de to færgesteder har naturligvis på mange områder udviklet sig parallelt, men har været forskellige på andre.

I ældre dokumenter betegnes Koster færgegårds tilliggende som „frit Færgegaards Hartkorn". Grønsunds færgegård havde ikke frit hartkorn, men til gengæld andre skattelettelser. Ved Grønsund var færgemandens rettigheder og pligter før godssalget i 1769 baseret på bestemmelser i fæstebreve, medens der for Kosters vedkommende forelå en egentlig kgl. bestalling for færgemanden.

I beretningen om general Plessen, der var amtmand på Møn, medens hestgarden, hvis chef han var, i slutningen af det syttende århundrede var forlagt til Møn, fortælles der, at den gamle færgemand Peter Petersen i Ko-

ster havde måttet aflevere sit „Kongebrev" til Plessen, der forlangte tre stude for at tilbagelevere det. Det var samme Peter Petersen, der, som Frede Bojsen fortæller, blev arresteret af Plessen og „sluttet i Jern" af „Gevaldigeren" i Stege, fordi han ladet en tysk udsending til hoffet i København passere over sundet uden Plessens tilladelse, uagtet tyskeren kunne forevise kongens ordre om fri befordring og en passerseddel fra ridefogden.

Den 14/3 1747 er der udstedt en kgl. bestalling for den daværende færgemand Hans Hansen. Af denne bestalling findes afskrift i Rigsarkivet, som jeg citerer, da den giver et vist indtryk af forholdene ved færgestedet og er et morsomt eksempel på et dokument fra enevælden med mange falbelader og landsfaderlige formaninger. Desværre er skriften noget afbleget og dokumentet noget flosset i kanten, men det lyder omtrent som følger:

„Friederich den Femte af Guds Naade Konge til Danmark ... Gjøre alle Viterligt: at vi til Allernaadigst Confirmation paa vores Elskelige Herr Faders ... Salig og Højlovlig Ihukommelse afgivne Bestallingsbrev dateret 15. Oktober 1743 allernaadigst have antaget og bestilt saa og hermed antages og bestilles Hans Hansen til at være Færgemand ved Koster Færgested paa Møen, hvilken Tjeneste han maa nyde og beholde med lige Vilkaar som hans Formand før hannem nydt og haft haver, saalænge hand sig derudi efter de om Færgeløbene allernaadigst udgange Forordninger forsvarligen forholder samt Færger, Fartøjer og Baade altid holdes i forsvarlig Stand. I lige Maade haver hand den ved Stedet værende Færgebro, naar den først er sat i forsvarlig Stand derpaa bestandig at vedligeholde uden dertil af vores Cassa at nyde nogen Hjælp med mindre det ved edeligt Tingsvidne bliver beviseliggjort, at Broen ved Isdannelse, stærk og vedvarende Drivis eller høj Vandflod kom til Skade, da hannem i saa Fald dog ikkun det nødvendige behøvende Bøge Pæle samt andre Sorter Tømmer til Reparation blive at tilstaa, saa have hand og alle og enhver ved Transporten ufortøvet

at befordre og ellers i alle Maader sig saaledes at skikke og forholde som det er ærlig og oprigtig Færgemand og tro Tjener lignes og bør hand og agter at andsvare og være bekendt af saadan Allerunderdanigst Troskabsed hand os derpaa givet og aflagt haver.

Hvorefter da Vedkommende Allerunderdanigst sig haver at rette. Givet paa vort Slott Christiansborg udi vor Residence-Stad København d. 14. Marts 1747...".

Som det vel ses, indeholder denne bestalling ikke så udførlige bestemmelser om privilegiets nærmere indhold som fæstebrevene ved Grønsund færgegård, og navnlig er ikke nævnt „Rettighed til at formene andre at transportere", men dette ville heller ikke være nødvendigt, idet det ansås for en almindelig regel, at de privilegerede færgesteder havde eneret på transport. I en gammel optegnelse, der findes i Generaldirektoratet for Postvæsnet, bemærkes således om færgestederne: „Færgemandens eller Færgeriernes Pligter i Forhold til det offentlige vil som oftest være bestemt ved hans Bevilling eller Privilegium. De privilegerede Færgesteder have Eneret til Transporten fra Steder indenfor Færgestedets Grænser, Forpligtelse til at afgive Befordring efter fastsat Takst ...".

Grænserne for færgestedet var som regel fastsat til en mil til hver side af stedets sædvanlige overfartslinie, og det var forbudt alle andre under bødeansvar at gå færgemanden i næringen.

Som Grønsund færgegård var også Koster færgegård kgl. domæne, og overgangen til fri ejendom i tiden omkring 1769 udvikler sig omtrent parallelt og samtidigt med den tilsvarende ved Grønsund.

Færgemand Hans Hansen Wendorf søger, da salget af domænegodset kommer på tale, formentlig provokeret af kommissionen, der skulle forberede godssalget, om at færgestedet må overlades ham for en nærmere fastsat sum uden auktion, „som jeg formener bliver taalelig i Betragtning af den liden Fortjeneste, som Færgestedet bringer, hvoraf den største Del, da her til Stedet ikkun

er liden Aufling, til Folkenes Underhold og Fartøjernes Vedligeholdelse forholdes, hvorfor og mine Vilkaar er saa slette, at jeg ikke uden Laan er i Stand til at tilvejebringe Betaling". Han lover videre, at han vil stræbe efter at skaffe kaution og anmoder, at det, hvis stedet sælges ved auktion, må blive køberen pålagt at skaffe ham det tømmer til broens reparation, som i hans bestalling er ham tilsagt, samt ellers at nyde refusion for den brændselsudskrivning, han årlig har været tillagt.

Kommissionen indstiller i indberetning af 8/7 1769, at færgemanden overtaget stedet uden auktion, hvilket tiltrædes ved rentekammerets resolution af 1/8 1769.

I indstillingen nævner kommissionen færgemandens rettigheder i henhold til bestallingen og hans ret til brændeudskrivning og gør opmærksom på, at det i tilfælde af, at stedet sælges ved auktion, bliver nødvendigt i konditionerne at tage forbehold angående de nævnte rettigheder. Kommissionen bemærker, at man herefter har fundet det i kongens interesse at handle med færgemanden om „en købesum på stedet, som menes passende at kunne ansættes til 300 rdl. „hvilken af os anses antagelig saavel i Henseende til forbemeldte Omstændigheder saa og i Betragtning af, at der ved dette Sted er intet uden frit Færgegaards Hartkorn 2 Tdr. 7 Skp. 2 Fdk. samt en liden i Søen omflydt Ø, Lindholm kaldet, hvoraf aarlig svares 1 Rdl., hvorhos Dr. Mackeprang udi Nr. 55 indestaar ikke alene for Kjøbesummens Betaling men endog for Færgebroens og Fartøjernes forsvarlige Istandsættelse...".

Den 30/8 1772 udstedtes kgl. skøde til Maren Krey „afgangne Hans Hansen Wendorfs Enke".

Hvis man vil danne sig et indtryk af forholdene ved et sådant gammelt færgested i hine tider, før mere moderne samfærdselsmidler blev taget i brug, må man i nogen grad tage fantasien til hjælp. En vis sammenligning kan naturligvis drages med forholdene ved Grønsund, som de var omkring århundredeskiftet, og som endnu huskes af

ældre, også med hensyn til fartøjernes størrelse og antal. Der har mindst været en større sejlfærge til vogne m. m. og flere mindre både. Ganske interessant findes der et gammelt billede, der delvis har færgestedet ved Koster—Kallehave til motiv. Maleriet, der er af selve Eckersberg og findes i Hirschsprungs samling i København, viser færgebroen ved Kallehave og udsigten mod Koster færgegård, hvorfra en smakke er på vej over sundet.

Dette færgested har sikkert efter sin beliggenhed været af langt større betydning for Møns forbindelse med omverdenen end færgestedet ved Grønsund. Den større betydning fremgår allerede af, at der var ansat større personale end ved Grønsund. Ved Koster færgegård skal der have ligget 3 færgekarlehuse, og i forskellige andragender til Generaldirektoratet for Postvæsenet om forskellige begunstigelser angives 4 færgekarle. Antallet af sådanne ved Grønsund oversteg vistnok aldrig 2.

Før Kallehavebanen og den nedenfor nævnte postskibsforbindelse mellem Masnedsund og Stege var det i disse egne deligencerne, der transporterede personer og post. Postforbindelsen med Møn foregik med deligencer fra Vordingborg til Stege og omvendt. Overførslen af deligencens personer og post har givet daglig og hyppig beskæftigelse for færgeriet. Hertil kom den tilfældige trafik, der ikke var bundet til faste ruter. Af sådanne kan nævnes, at bønderne på Møn i ret stor udstrækning selv kørte korn og andre produkter til København.

Man kan således regne med, at der på dette sted tiderne igennem har været en livlig trafik.

I privilegiets senere år beskæftigede færgegårdsejerne sig ikke selv med færgeriet, men forpagtede det ud, idet de rimeligvis har været mere interesserede i det ret store landbrug. Færgegårdens tilliggende var vokset betydeligt siden godssalget i 1769, idet bl. a. en af Koster-gårdene var lagt til. Fra 1855 til 1883 blev færgeriet således drevet af færgeforpagter Bentsen.

Ved reskript af 9/12 1785 var det pålagt ejerne af

færgestederne ved Grønsund og Koster at give rejsende befordring til lands. I henhold hertil er der fra Koster færgegård drevet ekstrapostkørsel til Stege og Grønsund.

Omkring 1890 indledtes der en udvikling, der i henseende til at bringe Møn i nærmere forbindelse med omverdenen må have betydet en lige så stor forandring som Mønsbroen et lille halvt århundrede senere. Denne udvikling førte i de nærmest følgende år til dampfærgeforbindelse mellem Koster og Kallehave, fast dampskibsforbindelse mellem Kallehave og Stege og endelig til anlægget af Kallehavebanen fra Kallehave til Vordingborg og Masnedsund.

I nogen tid før 1890 var postforbindesen med Møn foregået på den måde, at postvæsenet opretholdt en dagforbindelse med skibe tilhørende D.F.D.S. (kontrakt af 27/5 1889) mellem Masnedsund og Stege, medens natpostens befordring foregik med deligence Vordingborg—Stege. Under isforhold sejlede dampskibet mellem Masnedsund og Koster med dertil sluttende deligenceforbindelse Koster—Stege. I tilfælde af, at ruten Masnedsund—Koster også måtte lukke, gik posten med deligence Vordingborg—Kallehave—Koster—Stege.

Denne postforbindelse og den gammeldags færgeforbindelse mellem Koster og Kallehave kunne ikke i længden tilfredsstille tidens krav, og efter at spørgsmålet om en bedre forbindelse mellem Sjælland og Møn var rejst, navnlig på initiativ af de mønske kommunalråd, blev der på indenrigsministeriets budget for 1891/92 optaget et beløb på 225.000 kr. til anlæg af dæmninger og broer ved Koster og Kallehave samt til afløsning af færgeprivilegierne. Det var også meningen, at Præstø amtsråd skulle deltage i udgifterne ved projektet, og amtets andel kom til at udgøre 68.000 kr., da planerne var gennemført.

Kuriøst nok overvejede man en gang at anvende trækfærger over sundet, men nogle anstillede forsøg viste, at denne form ikke var brugelig. Afstanden har antagelig været større og strømmen stærkere end andre steder, hvor

sådanne færger med fordel har været anvendt. Man enedes så om, at de to parter i fællesskab skulle anskaffe en til formålet egnet dampfærge til et beløb af 30.000 kr., således at udgifterne ved anskaffelsen deltes lige mellem staten og amtet.

De kommende forhandlinger førtes nu af postvæsenet på statens vegne, og dette tilskrev den 11. juli 1892 amtet, at man var villig til, såfremt den fornødne bevilling kunne erholdes, at bidrage til anskaffelsen af en dampfærge med halvdelen af det fornødne beløb, forsåvidt denne færge fik en sådan størrelse og konstruktion, at den ville være i stand til at besørge postforbindelsen mellem Møn og Sjælland, også på den tid af året, hvor skibsfarten fra Masnedsund måtte standse. Til færgens benyttelse tilbødes der amtsrådet et særligt tilskud. Postvæsenet indstillede endvidere til indenrigsministeriet, at der søgtes en yderligere bevilling på 28.000 kr. til anlæg af to færgelejer og 8.000 kr. til bølgeskærme på dæmningerne, og en sådan bevilling blev derefter søgt på tillægsbevillingslov for 1892/93.

Indenrigsministeriet ovedrog til statsbanernes overingeniør at foretage det videre fornødne med hensyn til anlægget. Dette var færdigt til aflevering den 15/12 1893, og dagen efter begyndte den daglige dampfærgeforbindelse over sundet.

De gamle færgeprivilegier blev afløst fra den 1/4 1892 at regne. Allerede i 1889, da spørgsmålet om en bedre forbindelse var blevet rejst, havde indehaverne af privilegierne stillet deres krav om erstatning i tilfælde af afløsning. I et amtsrådsmøde i marts 1892 gav formanden meddelelse om, at der ved vedkommende udvalgs foranstaltning var afsluttet købekontrakter med ejerne af Koster og Kallehave færgegårde om erhvervelse for amtskommunen på det offentliges vegne af de disse tilkommende privilegier til at besørge færgefarten mellem koster og Kallehave.

Endvidere oplystes det på det nævnte møde, at der,

da det endnu ikke var afklaret, hvorledes færgedriften i fremtiden ville blive, med færgeejerne var truffet overenskomst om, at de mod vederlag foreløbig skulle besørge færgefarten som hidtil også efter afløsningen den 1/4 1892.

I de før nævnte købekontrakter fastsattes erstatningen til et beløb på 25.000 kr. til hver af de to indehavere af privilegierne, der på Sjællandssiden var godsejer Hage, Oremandsgård, og på Kostersiden var proprietær Pedersen, Koster færgegård.

Proprietær Pedersen mistede ikke dermed kontakten med trafikken på stedet, idet han mod vederlag blev ansat som postvæsenets lokale repræsentant med forpligtelse til at føre tilsyn med postvæsenets ejendom og til som reserve at køre deligencekørsel i påkommende tilfælde.

Så vidt det kan ses af de udvekslede skrivelser, blev forholdet mellem postvæsenet og amtsrådet angående ejerforholdet ordnet således: Amtsrådet fik ejendomsretten til den nyanskaffede dampfærge „Ulfsund" med pligt til at vedligeholde denne. Postvæsenet beholdt ejendomsretten til de til færgeanlægget hørende broer, dæmninger og vejanlæg, hvis arealer var bekostet af staten med pligt til vedligeholdelse, dog med undtagelse af vedligeholdelse af dæmninger og dertil hørende vejanlæg.

Ved en overenskomst af 11/10 1893 mellem postvæsenet og amtsrådet fastsattes nærmere regler angående driften.

Amtsrådets forpligtelse fastsattes efter denne overenskomst således:

1) Vedligeholdelse af en daglig, regelmæssig dampfærgeforbindelse mellem Koster og Kallehave, i visse tilfælde, når dampskibsforbindelsen Masnedsund—Stege på grund af ishindringer ikke kunne holdes i gang, mindst to ture i hver retning.
2) Forpligtelse til at overføre postvæsenets diligence på Stege—Vordingborg ruten, dog mod en mindre betaling for personpostrejsende.

3) Forpligtelse til at overføre posten med færgebåd eller på anden efter forholdene hensigtsmæssig måde.
4) I visse tilfælde pligt til at besørge posten til og fra færgen.
5) Indretning af venteværelser på begge sider af sundet.
6) Indretning af kontorlokaler på Kostersiden.
7) Opførelse af vareskure på begge sider.
8) Tænding og pasning af lygterne.
9) Opkrævning af bropenge på postvæsenets regning.
10) Dagligt tilsyn med broanlæggene.

For disse ydelser skulle postvæsenet betale amtsrådet et årligt vederlag på 6.600 kr.

Ved Kallehavebanens åbning i 1897 blev det imidlertid klart, at postforbindelsen fra Masnedsund ikke burde opretholdes, idet posten for fremtiden burde befordres med dampskib fra Kallehave til Stege. Postvæsenet opsagde da kontrakten med D.F.D.S. og sluttede kontrakt med Møns Dampskibsselskab om den fremtidige postforbindelse mellem Kallehave og Stege. Grundlaget for overenskomsten mellem postvæsenet og Præstø amtsråd var dermed bortfaldet, og en ny svarende til de ændrede forhold måtte indgås. I amtsrådet var man utilfredse med den udvikling, der her var skabt, idet man ikke havde ventet Kallehavebanen færdig på et så tidligt tidspunkt.

Begge parter måtte være interesseret i en ny overenskomst, amtsrådet, fordi et driftsunderskud kunne forventes, når betalingen i henhold til den gamle overenskomst faldt væk, og postvæsenet, fordi dette havde brug for dampfærgen som reservepostrute og desuden havde brug for amtsrådets tilsyn med broerne og opkrævning af bropengene. På et møde mellem parterne opstillede man den beregning, at dampfærgens fremtidige driftsunderskud kunne anslås til 6.000 kr. årlig. Postvæsenet indgik på at betale halvdelen af underskuddet, dog ikke over et årligt beløb på 3.000 kr. I overensstemmelse med vedtagelsen på mødet oprettedes en overenskomst af 25/9 1897.

Ved en tillægsoverenskomst af 7/8 nedsattes det årlige tilskud til 2.000 kr.

Den gamle færgebro fra sejlfærgens tid blev liggende. I 1901 købte postvæsenet den af Koster færgegårds ejer for 2.500 kr. Denne ville nemlig lade broen fjerne og anvende stenene på anden måde. Postvæsenet mente, at broen kunne få betydning som beskyttelse for den nye bro i tilfælde af drivis. I nutiden er den gamle bro, efter at de store sten er fjernet, omtrent forsvundet. Kun ved lavvande kan man skelne dens rester.

I 1925 trækker postvæsenet sig tilbage fra færgevæsenet, idet generaldirektoratet overdrager til Præstø amt alle de staten tilhørende færgeanlæg ved Koster og Kallehave samt alle dertil hørende rettigheder, derunder opkrævning af bropenge, skibs- og vareafgift, således at amtet indtræder i de overenskomster, staten måtte have med Møns Dampskibsselskab, Sukkerfabrikkerne og andre. Købesummen for det overdragne fastsættes til 60.000 kr., at betale med 6.000 kr. årlig i 10 år, idet amtsrådet, indtil hele beløbet var betalt, skulle være forpligtet til gratis at befordre postsager med færgen og at holde venteværelse og kontor i bygningen i Koster til disposition for postvæsenet. Grunden til forandringen må formentlig søges i, at postvæsenet, som forholdene havde udviklet sig, ikke havde så stor interesse i at benytte færgen som reservepostrute, og at færgeforbindelsen nu med den øgede trafik var stærk nok til at stå på egne ben.

I overdragelsesdokumentet var der i § 5 indført følgende bestemmelse: „Saafremt der skulde blive bygget Bro mellem Sjælland og Møen og Kallehave—Koster Færgen af den Grund blive nedlagt inden 1/6 1945, afkortes der i Købesummen eller tilbagebetales der af Postvæsenet til Præstø Amtskommune et Beløb paa 3.000 Kr. for hvert Aar, Broen er i Brug inden den Dag."

Her er altså tanken om en broforbindelse mellem Sjælland og Møn fremsat, men der skulle gå en længere årrække, inden tanken blev realiseret. Initiativet kom fra

mønboernes side, idet Møns Landboforening ved skrivelse af 8/12 1934 forespørger amtmanden for Præstø amt, om amtsrådet ønskede sig repræsenteret ved et møde den 10. s. m. om sagen. Dermed var begyndelsen gjort til den række forhandlinger og møder, der forberedte brobygningen. I en bog udgivet af amtsrådet i 1943 har kontorchef Høyrup ved Præstø amt givet en udførlig oversigt over brosagens forløb, og professor Engelund har beskrevet den tekniske udførelse. Broen blev indviet den 30/5 1943 i overværelse af dronning Alexandrine og det daværende kronprinspar.

I Præstø amtsråds møde den 14. maj 1943 vedtoges det at indstille til ministeriet for offentlige arbejder, at det privilligerede færgeri mellem Kallehave og Koster nedlægges fra den 1/6 1943, fra hvilket tidspunkt den af amtsrådet anlagte vejbro tages i brug, og ved skrivelse af 2/12 1943 tillod ministeriet, at det privilegerede færgeri Kallehave—Koster blev nedlagt.

MATERIALE:

Frede Bojsen „Af Møns Historie", I—IX, 1905—26.
Paludan „Beskrivelse over Møen", 2. Del, 1823.
Harald Jørgensen og Fridlev Skrubbeltang „Det Classenske Fideikommis gennem 150 Aar", 1942.
Svend Jørgensen „Færgegaarde og Landevejskroer paa Lolland-Falster" i Lolland-Falsters historiske Samfunds Aarbog 1932.
Arkivpakker ved Præstø amt og generaldirektoratet for postvæsenet vedrørende Grønsund og Koster færgegårds privilegier.
Arkivalier i rigsarkivet vedrørende det mønske domænegodssalg.

DEN SPRINGENDE LEROVN
EN SAGNFORKLARING

Af *August F. Schmidt.*

Fra mange Egne af Danmark kendes Overlevering om fritliggende *Bageovne,* der på Afstand kunde se ud som smaa Jordhøje. Af Hensyn til Brandfaren var Ovnene hyppigst opført i nogen Afstand fra Beboelseshusene.

En gammel forladt Ovn, hvis Ruinrester dannede en lille Forhøjning i Jordsmonnet, kunde give Anledning til Samtaler, og som Tiden gik, knyttedes der Sagn til en sådan Ovn, hvis Beliggenhed man ved Sagnets Hjælp søgte at forklare.

Et sådant Forklaringssagn om en formentlig gammel Ovns Plads nær en Vandstrøm er optegnet allerede i Maj 1667 af Præsten og Ordsprogssamleren *Peder Syv* (1631—1702), der var Præst i *Hellested* (Stevns Herred) 1664—1702. Han nedskrev til Brug for *Peder Hansen Resens:* „Atlas Danicus" følgende Sagn:

„Ved *Krog-bek* findes en kumle [Mindehøj], lig efter en bagerovn, saa som dend og kaldes, om hvilken i gemeent snakkes, at der nissen havde hiulped sin vert at flytte sit goodz hen til en anden by, og hand nu sist henbar bagerovnen, vilde hand gjøre krumspring med dend over samme bek, hvilked gik saa latterligen af, at bonden mod forbud baade loo og talede sigendis: det var et spring af en leerovn. Men nissen blev vred herfor og kast ovnen paa stedet. Mand bruger endnu dette ordsprog i gemeen tale"[1]).

1823 meddelte Præsten Peter Holm i Hellested (1809—31) til Oldnordisk Arkiv, at „ikke langt fra Maglehøj løber en liden Bæk og tæt ved samme er en lille rund Banke, som Bønderne kalder *Bagerovnen.* Det er den Lerovn, der tales om i „Thieles danske Folkesagn"[2]

J. M. Thiele meddeler Sagnet således: „Der boede en Mand ved Hellested, i Stevnsherred, som Tid efter anden mærkede, at han jævnlig blev bestiaalet. Han kastede al Mistanke paa Troldfolket i den nærliggende Ildshøj og satte sig engang paa Udkik, for at faae sin Tyv at see. Og, da han der havde ventet en liden Stund, saae han en Trold vae over Bækken med hans Lerovn. Ved dette Syn blev Bonden saare forundret og raabte: „Naa! det var et Spring af en Leerovn!" hvorudover Trolden blev saa forskrækket, at han kastede Ovnen og løb til Ildshøj. Men paa det Sted, hvor Leerovnen faldt, fik Jorden Skikkelse deraf, hvilket Sted kaldes Krogbek, og har samme Tildragelse givet Ordsproget: „Det var et Spring af en Leerovn!"[3]).

I Nutidsoptegnelser er Sagnet om den springende Ovn overleveret fra Krarup Sogn (Midtfyn)[4]), fra Bjerring mellem Randers og Viborg[5]) samt fra Hove og Råsted mellem Lemvig og Ulfborg[6]).

En gammel forladt Ovn eller en Sten- og Jorddynge (der i Afstand kunde ligne en Ovn) er Forudsætningen for det af Peder Syv optegnede Sagn, der som Vandresagn er blevet stedfæstet til en Lokalitet på Fyn og til tre Steder i Jylland. *Beliggenheden* af de i Sagnene omtalte springende Ovne er altid nær et *Vandløb.* Krogbæk flyder ud i Tryggevælde Å. De formentlige Ovnes noget usædvanlige Plads i Terrænet skulde have en Forklaring, og den gav man så i Sagnets Form. Ved Krogbæk var det en Nisse, der vilde hjælpe en Bonde med at flytte Bageovnen, men da den skulde springe over Bækken, kom Bonden til at le og tale, og i Vrede herover kastede Nissen Ovnen ved Vandløbet. — Alle Handlinger af usædvanlig (overnaturlig) Art skulde finde Sted i absolut Tavshed, men da Bon-

den i Forundring over Ovnens Spring brød denne, måtte Flytningen ende uheldigt. Den gamle Almue tiltænkte Nisser Evner til at udføre de mærkværdigste Handlinger, således også at flytte en Bageovn og få den til at springe, så der var intet utænkeligt i den Beretning, man i Hellestedegnens Sagndigtning havde fået udformet om en Jordforhøjning ved Krogbæk. Det naturstridige Sagn er, som man vil forstå, et Forklaringssagn, hvis uheldige Udgang skyldtes Bondens Latter og Tale.

Det gælder her, som i overmåde megen Sagndigtning, at det, Sagnene beretter, *aldrig* har kunnet finde Sted i Virkeligheden. Men det har sin Interesse at stifte Bekendtskab med den folkelige Evne til at kunne udforme et Sagn, så det fik et Indhold med Handling i, og en Slutning, der gav Kundskab om den optænkte Begivenheds ikke heldige Udfald.

Endelig skal nævnes, at Talemåden: „Det var et Spring af en Lerovn", der er knyttet til alle de fem Sagnovne, var kendt i Folkemunde, og denne let huskelige Sætning kan have ydet sit til, at Sagnet er blevet iliveholdt. Forudsætningen for Talemåden kan man kun gætte sig til: Man har ved et Bygningsarbejde skullet fjerne en Bageovn, og den kan da være blevet skubbet ned ad en lille Skrænt. Under Nedfarten holdt den godt sammen, og ved sit Fald mod Jorden er den kommet til at trille nogle Alen ud i Terrænet, inden den brast sammen. En sådan Begivenhed kan have givet Anledning til Udtalelsen: „Det var et Spring af en Lerovn!"[7]). Talemåden er så nært knyttet til Sagnet, at den forekommer i alle Optegnelser.

NOTER

[1]) Peder Hansen Resens Atlas Danicus II, *Sydsjælland,* udgivet af Gunnar Knudsen (1935), S. 102.

[2]) Meddelt i Evald Tang Kristensens Danske Sagn VII (1901), S. 199.

[3]) Her anført efter J. M. Thieles Danmarks Folkesagn II (1843), S. 208. Med Henvisning til Resens Atlas I, 36. Thieles „Danske

Folkesagn" I—IV udkom 1818—23. Det er herfra foran nævnte P. Holm har sin Oplysning. I E. Tang Kristensens Danske Sagn VII, S. 199 findes i to Optegnelser udgivet Peder Syvs Sagn. Der er lidt forskelligt Ordvalg i de to Sagnmeddelelser, men da de ikke bringer noget nyt, skal de ikke gengives her.

[4]) August F. Schmidt: Danmarks Kæmpesten (1933), S. 76, 206.

[5]) Evald Tang Kristensen: Jyske Folkeminder VI (1883), S. 185—86.

[6]) E. Tang Kristensen: Danske Sagn VII, S. 199—304.

[7]) Jævnfør Sagnet (Thiele II, S. 90) om Gæstebud for Fanden. Et Bryggerkar springer, og der blev da sagt: „Det var et Fandens Spring af et Bryggerkar!"

LITTERATUR OM PRÆSTØ AMT 1964—65

Ved *A. Strange Nielsen.*

SYDSJÆLLANDS MUSEUM 1915—1965. — I anledning af museets bestående i 50 år er udsendt en redegørelse for dets historie og virke forfattet af arkitekt *Arne Nystrøm.* Dette skrift kommer lige efter den store nybygning og nyindretning af museet. Det er en stor gevinst for kendskabet til byens historie, at bogen redegør for de undersøgelser, der naturligt måtte finde sted i forbindelse med nybyggeri på ruinterrænet, og værdifuld viden er skaffet til veje om det middelalderlige borganlæg såvel som om Prins Jørgens barokanlæg. Det er værd at notere, at den eneste bevarede bygningsdel fra sidstnævnte anlæg, en del af en sidefløj fra 1717—19, nu er bevaret for museet og i hovedsagen ført tilbage til sin oprindelige skikkelse. Den står som Vordingborgs ældste bevarede bindingsværkshus, og man glæder sig over den fortræffelige forening af gammelt og nyt på dette historiske sted.

BANKEN FOR VORDINGBORG OG OMEGN har i anledning af sit 75 års jubilæum udsendt et nydeligt jubilæumsskrift. En væsentlig del af stoffet er en meget velskrevet beretning om store og små begivenheder i Vordingborg i det tidsrum, banken har virket i byen. Det er en prægtig skildring, et pletskud, der rammer i centrum, når det gælder om at beskrive det levende, virkende, småborgerlige og provinsielle Vordingborg i vore bedsteforældres, forældres og vor egen tid, mesterligt forfattet af journalist *Frits Andersen.*

SPJELLERUP PRÆSTEGÅRD. I *Børge Ørsteds* doktordisputats „J. P. Mynster og Henrich Steffens" findes et meget interessant afsnit, som fortæller om perioden 1802—12, da Mynster var sognepræst i Spjellerup-Smerup. Bogen giver en beretning om det daglige liv i en sjællandsk præstegård, og her desuden et liv i stærkere forbindelse med tidens litterære og åndelige strømninger, end det ellers var almindeligt i præstegårdene; thi her modtoges breve fra og besøg af en række af tidens kendte personligheder. Men også sognets forhold og dets befolkning præsenteres for læserne, sådan som det så ud set fra præstegårdens vinduer. Mynsters berøring med nabopræsterne og med Vemmetofte berøres også. I bogen gengives et gammelt maleri af Mynsters præstegård, udført på låget af en æske, der har tilhørt Kamma Rahbek.

HERLUFSHOLM. — I anledning af Herlufsholm skoles 400 års jubilæum i 1965 udsendtes to bøger. *Flemming Tolstrup* skriver i bogen „Det ældste Herlufsholm 1560—1788" om skolens stiftelse i 1565 og skolens forhold i gode dage og svære tider. Vi hører om administrationen af det vidtstrakte gods, hvorfra midlerne til skolevirksomheden skulle komme. Men bogen er mere end beretningen om Herlufsholm, den er samtidig med til at fortælle om en hel egn, om Susåen og om alle de landsbyer, skove og søer m. m., der hørte under Herluf Trolles og Birgitte Gøyes herregård. Landsbyerne Øverup, Holsted, Vridsløse, Lille Næstved, Ladby, Rejnstrup, Rislev, Nåby, Fensmark, Tyvelse, Grimstrup og Svenstrup berøres alle af skildringerne. Ofte blev bøndergodset administreret med hård hånd og to gange gjorde fæstebønderne regulært oprør.

Den anden jubilæumsbog er *H. Finsen* og *Tito Achen* „Herlufsholm i 400 år — en række billeder". Det er en smuk og udsøgt samling af ældre og helt nye billeder fra den ærværdige institution. Billedserien er ledsaget af en forbindende tekst, der placerer billederne i Herlufs-

holms historie og lader dem danne udgangspunkt for karakteristiske og fornøjelige tidsbilleder. Begge bøger er udsendt af Thaning og Appels Forlag.

LÆGEN JEPPE BANGSHØJ I MERN. — Det er læge *J. Bangshøj* i Præstø, der i en velskrevet og fornøjelig artikel i bogen „Min far var læge" (Lohses Forlag) beretter om sin faders gerning, efter at denne havde overtaget den store praksis i Mern i 1918. Først gives et tidsbillede af det gamle Mern og en detaljeret skildring ude og inde af den forrige, nu nedrevne lægebolig. Videre fortælles om, hvordan lægen foruden omsorgen for patienterne måtte foretage sig mange usædvanlige ting, herunder at forsvare sig mod mængden af rotter ved at skyde dem med salonriffel, så de døde udyr kunne trækkes op af deres huller med den togrenede ildrager. Vi får et indblik i landlægens alsidige, besværlige, primitive og samtidig så nødvendige gerning, der også omfattede tandudtrækning med tilhørende dramatik. Ved siden af lægen praktiserede desuden en klog mand og en klog kone. I de mange minder savnes heller ikke en omtale af den spanske syges hærgen og af de forskellige befordringsmidler, lægen fra tid til anden måtte betjene sig af.

OVERLÆGE HJALMAR MAAG, NÆSTVED. — „Min far var læge" bringer endnu en beretning fra Præstø amt, idet direktør *Hjalmar Maag* skriver om sin far, der virkede i Næstved fra 1879 til 1912. Dels var han praktiserende læge, dels kirurg ved Præstø Amts Sygehus og dels skolelæge på Herlufsholm. I bogen fortælles om meget af det, denne energiske mand udrettede i Næstved og videre ud. Han var f. eks. medlem af byrådet og fik derigennem indført pigegymnastik ved skolevæsenet, ligesom han sørgede for, at der blev ansat skolelæge. Han gjorde en stor indsats for, at amtssygehuset kunne stå på højde med det bedste og ligge i spidsen med hensyn til behandlingsmetoder. Der gives her en lokalhistorisk skildring, som det er en fornøjelse at læse.

ET BONDEHUS I LEESTRUP er en publikation, som er udsendt af „Bondehusgruppen" under Foreningen til gamle Bygningers Bevaring. „Bondehusgruppen" er en landsforening af bondehusejere og er til rådighed med vejledning vedrørende istandsættelser. Bondehusejere kan indmelde sig ved henvendelse til Nationalmuseet.

Det udsendte skrift handler om husmandshuset matr. nr. 38-a i Leestrup by i Kongsted sogn, og det giver anvisning på, hvordan man kan få et sådant hus til at fortælle om gammel boligkultur. Man får præsenteret den skønhed, et gammelt hus ejer i sin simple, vel afbalancerede og funktionsduelige stil. Det ca. 160 år gamle bondehus i Leestrup blev netop istandsat på denne forbilledlige måde, og det lille hæfte fortæller husets historie — ja, i dette tilfælde var det så heldigt, at det oprindelige bohave endnu var på stedet og kunne fuldende miljøet.

Men ak, i løbet af sommeren 1964 fik huset en ny ejer. Han indså, at der kunne tjenes et betydeligt beløb, hvis huset blev ombygget. Dette skete, og huset har nu tabt sin store kulturhistoriske værdi. Sic transit gloria.

„VORDINGBORG, oplandet og byen" en en analyse og prognose for detailhandelen og en skitse til dispositionsplan for byen, udarbejdet af „Institut for Center-planlægning" i Lyngby. Denne interessante undersøgelse fremtræder i duplikeret form (68 sider) og er ledsaget af en række gode kort over både Vordingborg med opland og af bykernen i Vordingborg. Det er Vordingborg byråd, der har ladet denne undersøgelse foretage, og de indsamlede oplysninger fortæller om samhørigheden mellem byen og dens opland. Undersøgelsen er foretaget for at få belyst, hvilke muligheder der foreligger for byens udvikling, men hele det indsamlede materiale rummer så meget stof om Vordingborg og opland, at det vil blive stående som et materiale, man i fremtiden kan vende tilbage til, når der skal skrives by- og egnshistorie.

HISTORISK SAMFUND FOR PRÆSTØ AMT

Årsberetning 1964—65.

Regnskab for Historisk Samfund for Præstø amt.
1. april 1964—31. marts 1965.

Udgifter:	Kr. Ø.	*Indtægter:*	Kr. Ø.
Udgivelse af årb. 1961	3.419,72	Tilskud fra min. for kulturr. anliggender	1.475,00
Udigevles af årb. 1962	1.741,38	Andre tilskud fra stat og kommuner	425,00
Hensat til udgivelse af årbog 1964	7.000,00	Medlemskont. 1964/65	7.197,40
Andre tryksager	72,90	Salg af ældre årbøger	349,30
	12.234,00	Renter	500,20
Porto, telefon	557,55	Godtg. af. papirafgift	80,72
Møder, foredrag, udflugter	1.676,86		10.027,22
Konting. til Dansk historisk Fællesfor. ...	610,60	Overført fra kapitalkonto til dækning af udgifter ved udgivelse af årbøger 1961 og 1962	5.161,10
Deltagelse i årsmøde...	415,96	Underskud afskrevet på formuen	38,66
Gaver	39,00		
Ordning af arkiv	81,01		
Telefonnøglen	12,00		
	15.226,98		15.226,98

Status pr. ultimo marts 1965.

Aktiver:	Kr. Ø.	*Passiver:*	Kr. Ø.
Obligationer	2.418,62	Gæld:	
Indestående i Sparekasse og på postgirokonto	3.377,58	Hensat til udgivelse af årbog 1963 6.000,00 årbog 1964 7.000,00	13,000.00
Tilgodehavende kontingent for:		Diverse	600,00
1962/63 kr. 751,85		Kapital:	
1963/64 kr. 5.575,50		Saldo 1/4 1964 ..... 12.458,60	
1964/65 kr. 7.184,75		÷ overført til driftsregnskab 1964/65 Vedr. årb. 1961 og årb. 1962 5,161,10	
	13.512,10		7.296,96
Tilgodehavende hos andre	1.550,00	÷ underskud på driftsregnskab 1964/65 38,66	7.258,30
	20.858,30		20.858,30

Næstved, den 31. juli 1965.

F. Michelsen,
formand.

P. E. Andersen,
kasserer.

Foranstående regnskab har vi revideret og fundet i overensstemmelse med kassebog og bilag. Sparekassebøger og kontouddrag fra postgirokontoret har foreligget ved revisionen og fondsbeholdningen er ligeledes forevist.

Næstved, den 18. juli 1965

F. H. Høyrup. *Ernst Hansen.*

---

28. april 1964 var der møde for medlemmerne på hotel Axelhus i Næstved, hvor glaseksperten museumsdirektør Peter Riismøller, Ålborg, fortalte om gammelt dansk glas og bestemte de glasgenstande, deltagerne havde medbragt. Et meget vellykket, men ret svagt besøgt møde.

Forsommerudflugten 14. juni blev begunstiget af dejligt vejr og havde meget stor tilslutning. Mødestedet var Lejre, hvor direktør Arthur Fang, Roskilde, først foreviste Kongsgården og derefter ledede en vandring til stensætningerne. Efter en frokost i Herthadalens restauration samledes man foran Ledreborg, hvor museumsdirektør Jørgen Paulsen, Frederiksborg, fortalte om slottet og førte os rundt i flere af salene. Vi så den berømte malerisamling og slotskapellet. Derefter åbnede lensgreve Knud Holstein-Ledreborg for „Familiestuen", og man spadserede i parken. Den vellykkede tur sluttede ved Nederste Tadre Mølle. Direktør Fang fortalte om denne gamle vandmølle, som blev sat i gang for os.

Efterårsudflugten 12. september gik til Stege, hvor pastor Frederiksen fortalte om kirken og ledede en byvandring og et museumsbesøg. Generalforsamlingen afholdtes derefter på restauration Skydevænget. Under formandens beretning omtaltes, at medlemstallet nu var steget til ca. 575. Sparekassekasserer P. E. Andersen, Næstved, gårdejer Knud Hansen, Holme Olstrup, og skoleinspektør Axel P. Jensen, Hårlev, genvalgtes til styrelsen, og de to revisorer amtsrevisor Ernst Hansen og kontorchef F. H. Høyrup samt revisorsuppleanten landinspektør H. Juul Nielsen, alle af Næstved, blev ligeledes genvalgt. — Vejret var køligt, så udflugten og generalforsamlingen fik kun begrænset tilslutning fra medlemmerne.

F. Michelsen.

PRÆSTØ AMTS MUSEER 1664—65

NÆSTVED MUSEUM

Regnskab 1. april 1964—31. marts 1965.

Udgifter:	Kr. Ø.	*Indtægter:*	Kr. Ø.
Lønninger	3.550,00	Tilskud fra staten.....	15.250,29
Lokaler	10.532,83	Tilskud fra amt, kommuner	12.341,00
Samlinger	13.224,14	Andre tilskud	4.368,00
Inventar	63,82	Entréindtægter	152,50
Andre udgifter, herunder telefon, kontorudg., bibliotek, transport, repræsentation m. v.	5.700,52	Lejeindt. (Kustodebolig)	900,00
		Renteindtægter	2.048,51
		Overf. kassebeholdning fra forrige år	35.396,37
at overf. til næste år	37.485,36		
	70.556,67		70.556,67

Fund og indkøb.

Udgravningerne i Farvergade, som skal omtales senere, gav et meget stort skårmateriale, formentlig 20—30.000 stk., fra et renæssance-pottemagerværksted.

Næstved-sølvsamlingen udvidede ved køb af et par skeer og en kaffekande. — Der erhvervedes endvidere en rokoko-vindovn, to Kählerkrukker samt tegninger, stik og raderinger.

Gaver.

Nogle særlig værdifulde eller morsomme stykker skal nævnes:

Kurt Rasmussen, Grønnegade, Næstved, har skænket en „spillekasse", fonograf med kæmpetragt og med tilhørende valser, benyttet til ledsagemusik ved fremvisning af lysbilleder.

Fru tømrer Carl Lorenz Jensen, Ramsherred, Næstved, forærede museet et fajanceskriveskrin fra St. Kongensgadefabrikken samt forskellige tekstilier o. a.

Firmaet Chr. Rahbek, Kindhestegade, Næstved, overlod os værktøj fra et nu nedlagt rebslageri, hvorfra vi tidligere havde modtaget andre effekter.

Holger Weyhe, København, var giver af bl. a. en lokal løbeseddel fra 1864 med omtale af stormen på Dybbøl.

Fra Næstved kommune modtog man 4 profilerede knægte fra en nedrevet ejendom i Lille Bredstræde.

Gennem Nationalmuseet fik Næstved Museum en brudekjole.

Museets virksomhed.

Den altoverskyggende begivenhed var udgravningerne i tomten Farvergade 5, Næstved. 1927 fremdroges fra nabogrunden, nr. 7,

keramikrester, som undersøgtes af Kai Uldall og viste sig at rumme affald fra et pottemargerværksted med prøver på den ældste fajance, som var fremstillet i Nordeuropa, formentlig af Laurits Pottemager, ca. 1580—90. Der var nu, efter nedrivninger af nr. 5, håb om at finde en fortsættelse af skårdyngen her, og forventningerne blev rigeligt indfriet. Det nye materiale overgik ikke blot kvantitativt langt det gamle, men de keramiske frembringelser var af meget høj kvalitet og udviste en rigdom på arter og mønstre. Et meget omfattende arbejde med rensning, sortering og samling af skårmaterialet tog nu sin begyndelse.

I det gamle rådhus i Næstved foretoges en lille undersøgelse, Axel Johansson havde en mindre gravning i Grunderup, og vandmølleundersøgelserne i Hesede skov fortsattes af Svend Dyhre Rasmussen. Per Noe Jacobsen gravede i Borupgårdens tomt i Mogenstrup.

Konservator Ole Alkærsig foretog på foranledning af museet i samarbejde med menighedsrådet ved St. Mortens kirke i Næstved en undersøgelse med fluorescerende kvartslys på altertavlen i denne kirke. Det godtgjordes, at et delvis forsvundet årstal havde været „1667".

Museumsinspektør Kai Uldall holdt lysbilledforedrag i tilslutning til en udstilling af keramikfundene fra Farvergade.

Det årlige besøgstal udgjorde 1265.

F. Michelsen.

KØGE MUSEUM

Regnskab for 1964/65.

Udgifter:	Kr. Ø.	*Indtægter:*	Kr. Ø.
Lønninger m. v.	8.547,43	Tilskud fra staten.....	8.759,11
Lokaler	14.135,94	Tilskud fra amt og kommuner	9.835,00
Samlinger	3.841,50	Andre tilskud	28.310,00
Tryksager	1.397,38	Entré og kataloger ...	4.995,25
Andre udgifter	4.677,22	Renteindtægt	7.023,36
At overføre	28.151,35	Diverse	1.828,10
	60.750,82		60.750,82

Beretning for Køge museum 1964/65.

Efter at regnskabet for den i den forudgående beretning omtalte byfest nu var afsluttet havde det vist sig, at der blev et overskud på kr. 25.000 til Køge museum. Dette beløb indgik ikke i museets driftsomkostninger, men blev reserveret til at imødegå de udgifter, der måtte påregnes i forbindelse med den planlagte ansættelse af en museumsinspektør, idet det var praksis, at museer, der ønskede anerkendelse som landsdelsmuseer, selv skulle afholde udgifterne til en museumsinspektør det første år.

I forbindelse med spørgsmålet om anerkendelse af vort museum som landsdelsmuseum kan det meddeles, at museet i august 1964 havde besøg af rigsantikvaren, professor P. V. Glob og museumskonsulent Halkjær Kristensen. Man var enig i, at samlingerne nu var så righoldige, at der snarest muligt burde ansattes en inspektør.

Udstillingsrummene i museumsbygningen har i ovennævnte tidsrum undergået en betydelig forbedring, idet de hidtil meget mørke gulve er blevet malet med en lysegrå farve, der i høj grad lysner rummene op, som derved giver et mere tiltalende indtryk.

Da museets ti år gamle katalog var ved at være opbrugt, er der fremstillet et nyt med bibeholdelse af direktør Arthur Fangs udmærkede tekst og med tilføjelse af beskrivelser af de ting, der er kommet til i løbet af de sidste tiår, såsom vogngården, medaillerne o. s. v. Grafikeren Poul Lond har tegnet omslaget.

I efterårsferien har der som sædvanlig været en specialudstilling på museet, denne gang omhandlende de gæstgiverier og restaurationer, det har været muligt at opspore. Det lykkedes at finde et lille hundrede, og på et stort bykort blev beliggenheden af disse markeret ved angivelse af navne, hvoraf flere var særdeles interessante og morsomme. Dette kort blev suppleret af byarkivets beholdning af billeder, dokumenter etc.

Indenfor Køge Museumsforening var det lykkedes at danne en udgravningsgruppe på tre interesserede personer, der havde på-

begyndt en omfattende udgravning i en gammel købmandskælder i Brogade. Denne udgravning foregår i samråd med Nationalmuseet. Der er fundet flere interessante ting. I en gammel gård ved torvet er der fundet en såkaldt pilgrimsflaske og en lerflaske fra 15—1600-tallet.

Som nævnt i tidligere beretninger er det efterhånden småt med gaverne til museet. Den finkæmning, som smarte opkøbere landet over foranstalter, berøver museerne mange gode ting. Der er dog indgået nogle interessante ting, såsom et jordemoderskilt fra ca. 1850, en bagerkringel fra samme tid og forskellige beklædningsgenstande.

Torben Witt.

SYDSJÆLLANDS MUSEUM

Regnskab 1964/65.

Indtægter:	Kr. Ø.	*Udgifter:*	Kr. Ø.
Tilskud fra Kulturministeriet	6.171,20	Lønninger	8.200,00
Tilskud fra amt og kommune	6.550,00	Lys og varme m. v. ...	7.091,32
Andre tilskud	600,00	Indkøb, konservering m. v.	680,79
Kontingenter	645,00	Nyindretninger	3.747,93
Entréindtægter	4.130,75	Diverse udgifter	904,72
Salg af postkort	498,00		20,624.76
Renter	638,73		
Diverse	60,57		
	19.294,25		
Beholdning overført f. forrige år	8.631,52	Beholdning at overføre til næste år	7.301,01
	kr. 27,925.77		kr. 27,925.77

Besøgstal i 1964: 7.811 (deraf 45 skoler med 1.656 elever).

Vigtigere undersøgelser: Indsamling af materiale til belysning af Køng væveris frembringelser.

Vigtigere nyerhvervelser: Som gave er modtaget en aquamanile, formet som en kentauer, fra første halvdel af 1200-tallet. Den er fundet i 1930erne på herregården Iselingens marker og er formentlig dansk arbejde.

Nyindretninger: Arbejdet med nyopstilling har været fortsat og forventes tilendebragt i maj 1965, når museet kan fejre sit 50-års jubilæum. Endvidere er indretning og studiesamling under forberedelse.

T. Worsaae.

MØNS MUSEUM

Regnskab 1964—65:

Indtægter:	Kr. Ø.	*Udgifter:*	Kr. Ø.
Tilskud kulturministeriet	8.084,76	Lønninger	6.521,17
Tilskud amt og kommuner	10.817,75	Lokaler	20.573,33
Tilskud private institutioner	300,00	Samlinger og inventar	1.165,17
Kontingent og entréindtægt	1.468,00	Tryksager og andre udgifter	978,79
Lejeindtægter	15.620,00	Forrentning og afdrag på banklån	6.428,00
Renteindtægt	655,60		35.666,46
Andre indtægter	230,00	Overføres til næste år	1.509,65
	37.176,11		37.176,11

Besøget var i 1964 på 2.230 (mod 1.820 det foregående år), deraf turister og fremmede skoler 1.642 (1.199), mønboer 588 (621).

Samlingerne forøgedes i årets løb med 138 protokolnumre, hvoraf kan nævnes: en meget velbevaret pålstav fra bronzealderen (den femte i de sidste år, mens museet hidtil kun havde et enkelt medtaget eksemplar); to vidie-fiskekurve til at bære på ryggen; en meget fornem natstol, polstret og beklædt med grønt damask; en samling gamle almanakker, den ældste fra 1818; et eksemplar af det første nummer af Berlingske Tidende („Kiøbenhavnske Danske Post-Tidender, Anno 1749, Den 3. Januarii, No. 1, udgivet af Hofbogtrykker E. H. Berling"); en del beklædningsgenstande, bl. a. skjorter af hjemmeforarbejdet hør, silketørklæder og en sølvnakke; et stort forgyldt taffelur med glasklokke over og med sølvplade: „Til Provst D. P. Smith fra Møens Herreds Geistlige den 31te Decbr. 1855" (ved afgangen som provst for Mønbo Herred); en tegning af provst Smith, udført af Marstrand; en sølvske udført af sølvsmeden H. C. Thiim Jordan i Stege 1854 og indgraveret „D. S. 1854"; nogle lejlighedstaler af provst Smith m. m.

J. L. Frederiksen.

GRUNDTVIG-MINDESTUERNE i UDBY

Driftsregnskab fra 1. jan.—31. dec. 1965.

Indtægter:	Kr. Ø.	*Udgifter:*	Kr. Ø.
Entréindtægt	1.079,00	Lønninger: gratis husleje	480,00
Kort og vejledninger...	507,90	Lønninger: Omvisning	525,00
Huslejeindtægt	520,00	Renter og afdrag lån	122,73
Renteindtægt	1.585,99	Vedligeholdelse	274,50
Gave fra Bondestandens Sparekasse til hovedreparation ...	10.000,00	do. inventar	92,55
		Skatter	45,00
		Brandforsikring	108,80
		Opvarmning, museet...	200,40
		Bestyrelse og tilsyn ...	186,00
		Telefon og regnskab ...	213,00
		Hovedreparation, Ringerhuset à conto ...	9,612.44
	13.692,89		11.860,42
		Overskud ... 1.444,91	
		Rest, gave overf. 387,56	1.832,47
	Kr. 13.692,89		Kr. 13.692,89

Status pr. 31. dec. 1965.

Aktiver:	Kr. Ø.	*Passiver:*	Kr. Ø.
Ejendommen	20.000,00	Østifternes husm. kreditforening	890,49
Samlinger (brandfors. for 9.000 kr)	3.000,00	Sparek. f. Vordingborg og Omegn	573,75
Beholdning af kort og vejledninger	907,10	Rest, gave til hovedreparation	387,56
Sparekassebog litra G. G. 5835d: indsat kapital	22.000,00	Formue	50.147,50
renter	5.138,40		
Sparekassebog C. 7328	516,12		
Kontant	437,68		
	Kr. 51.999,30		Kr. 51.999,30

Vordingborg, den 30. april 1966.

P. Froberg Møller. *M. Bredsdorff.*

I løbet af 1965 har bestyrelsen ladet „Ringerhuset" ved opkørslen til Ndby kirke istandsætte, idet den hidtidige kustode Alfred Nielsen på grund af alder måtte opsige sin stilling. Han bebor den sydlige lejlighed i bygningen, og et nyt kustodepar hr. og fru Olsen er flyttet ind i den nordlige, nu helt moderniserede lejlighed. Til dette ret omfattende arbejde modtog bestyrelsen et beløb på 10.000 kr. fra Den Sjællandske Bondestands Sparekasse, en støtte, vi er meget taknemlige for. „Ringerhuset" fremtræder nu smukt istand-

sat både ud- og indvendig. Ca. 1.100 gæster har besøgt Mindestuer, herunder et stort antal foreninger og skoler.

25. septb. holdt Historisk Samfund for Præst Amt årsmøde i Udby. Seminarierektor Bredsdorff holdt foredrag om „Grundtvig og Sydsjælland" i kirken. Derefter beså man Mindestuerne og præstegårdshaven.

M. Bredsdorff.

NÆSTVED BY- OG EGNSHISTORISKE ARKIV

Året 1965 har været præget af en betydelig aktivitet. Arbejdsudvalget, som består af 12 medlemmer, har holdt registrerings- og arkivmøder anden og fjerde tirsdag i hver måned. Man har først og fremmest arbejdet med den anselige samling af arkivalier, som er indsamlet af Næstved Museum og overladt arkivet som depositum. Registreringen af de egentlige arkivalier er stort set bragt til ende, mens det store billedmateriale endnu vil kræve en betydelig indsats.

I årets løb er der endvidere indkommet en række større og mindre sager fra både by og land. Af sager, som er færdigbehandlede, kan nævnes Næstved Asyl 1836—88, Næstved Understøttelsesforening 1866—1920, forskellige sager vedrørende Præstø Amts Sygehus 1817—69 og vedrørende stadsingeniøren i Næstved 1915—54. Arkivalier fra 24 foreninger og et komplet sæt elevarbejder fra Hindholm Folkehøjskole ca. 1880. Desuden borgerskabsbreve, skudsmålsbøger og mange billeder fra by og land.

Arkivet er blevet godkendt af skattedepartementet som berettiget til at modtage gaver med den virkning, at beløbet er skattefrit for giveren. Vi håber, at mange vil benytte denne adgang til at betænke arkivets arbejde med en gave.

Arkivet har udsendt en trykt folder og har med Næstved Byråd godkendelse antaget et bomærke, der minder om Næstved byvåben, men som er gengivet efter en udgave af byens segl, der er ældre end forlægget for byens våben.

Årbogens læsere opfordres til at skænke gamle billeder og kort, foreningssager, protokoller, dagbøger og optegnelser fra byen og egnen til arkivet. Sådanne sager kan indleveres ved skranken i Næstved Centralbibliotek.

A. Strange Nielsen.

A/S Banken for Næstved og Omegn

(Industribanken)

Hjultorv 8 — Telefon 720111

*

Aktiekapital kr. 1.000.000,—

Reserver kr. 3.675.000,—

*

Afdelingskontorer

Østre Afdeling, Ejlersvej 34, Næstved, Telf. 723811

Fensmark Afdeling, Telf. Fensmark 140

Menstrup Afdeling, Telf. Menstrup 74

I mere end 100 år

— BYENS OG EGNENS BANK —

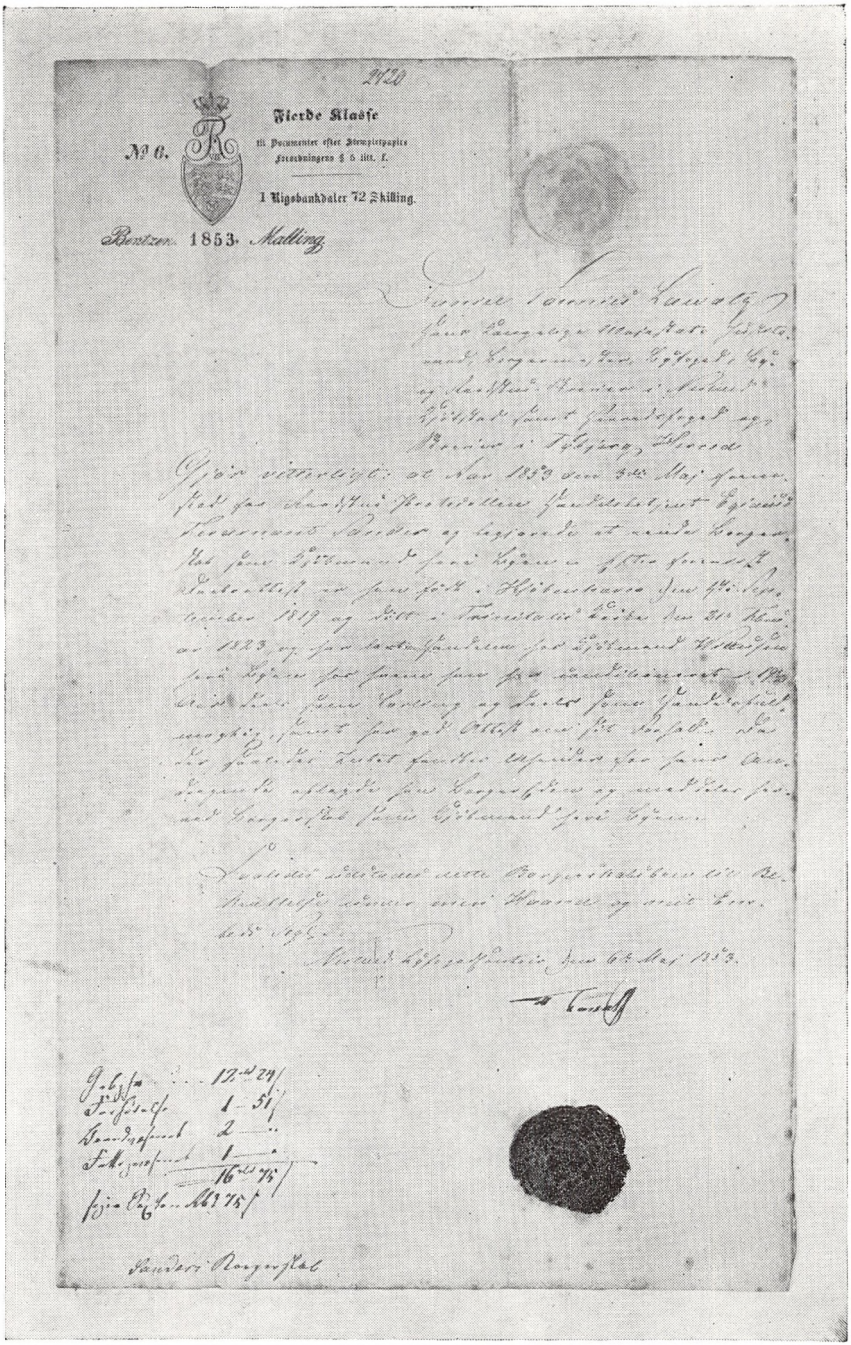

Købmand Egedius Ferdenant Sander's Borgerbrev dateret 6. Mai 1853.

I Huset Ringstedgade 26 — hvor Sander aabnede sin Bod — har uafbrudt været drevet Handel med Korn og Foderstoffer — nu under navnet

WILH. SMITH A/S

Deres bank...

Næstved Diskontobank

... banken i centrum

Hovedkontor: Axeltorv 4 - Tlf. 72 15 00

Søndre afdeling: Grønlandsvej - Tlf. 72 55 44

Nordre afdeling: Ringstedgade 157 - Tlf. 725655

Østre afdeling: Hvedevænget 80 - Tlf. 725840

— alt i fast og flydende brændsel

Næstved Kulimport
CARL SEVERINSEN ⅘
Telefon 721616

N. P. Christensens
BOGTRYKKERI

RIDDERGADE 7 - TELEFON 724400

A/S SYDSJÆLLANDS JERN FORRETNING

»STÅLGÅRDEN« . NÆSTVED . TLF. *723300 . Giro 6514

Gå i **DEN SJÆLLANDSKE BONDESTANDS SPAREKASSE**

Spredt over hele Sjælland har Bondestandens Sparekasse mere end 100 kontorer — heraf over 20 i Præstø Amt.

Sparekassen for Vordingborg, Præstø og Omegn

14 kontorer i Sydsjælland

med daglig åbningstid.

ÆLDRE ARGANGE

af samfundets årbøger kan købes hos samfundets kasserer for nedennævnte priser, for medlemmer dog med 25 procent rabat:

Årgang	1913	Kr.	15,00
—	1915—16 à	—	10,00
—	1919	—	10,00
—	1920	—	15,00
—	1924	—	20,00
—	1926	—	10,00
—	1927—28 à	—	6,00
—	1929	—	5,00
—	1930—31 à	—	4,00
—	1932—34 à	—	5,00
—	1935—36 à	—	4,00
—	1937	—	15,00
—	1938	—	20,00
—	1940—42 à	—	10,00
—	1943	—	15,00
—	1944	—	20,00
—	1945—46 à	—	6,00
—	1947	—	20,00
—	1948	—	15,00
—	1949	—	6,00
—	1950 se nedenfor		
—	1951	—	6,00
—	1952	—	10,00
—	1953	—	15,00
—	1954	—	10,00
—	1955—56 à	—	6,00
—	1957—58 à	—	10,00
—	1959	—	5,00
—	1960	—	8,00
—	1961	—	8,00
—	1962	—	8,00
—	1963	—	10,00
—	1964	—	10,00
Johs. C. Jessen: Præstø Amts Skolehistorie indtil 1830 (samt lærernes biografi) = årgang 1950		—	15,00

Et begrænset antal særtryk af fortegnelsen over artikler i årbogen 1912—61 vil kunne købes af biblioteker for kr. 4,00 pr. stk.

Alle priser er eksl. porto.

Medlemmer af Historisk Samfund kan ved henvendelse til Dansk historisk Fællesforening, Landsarkivet, Viborg, erhverve følgende skrifter til favørpris (ekskl. porto og omkostninger):

E. Kroman: Skriftens Historie i Danmark fra Reformationen til Nutiden (bogladepris 18,00)	Kr.	10,00
Holger Hjelholt: Skriftprøver (bogladepris 8,50)	—	6,80

Helge Søgård: Litteraturvejledning for kulturhistoriske Provinsmuseer (bogladepris 8,50)	Kr.	5,00
Nationalmuseet og den lokalhistoriske forskning	—	2,00
Register til Fortid og Nutid: bd. I—XVII.	—	2,00
Knud Prange: Heraldisk Nøgle til Nyt Dansk Adelsleksikon (bogladepris 27,00)	—	16,00
Dansk Navneskik	—	5,00
H. Hansen: Opbevaring og ordning af købstadsarkiver	—	2,00
S. Nygård: Anvisning til at drive historisk-topografiske studier	—	2,00
Bauer: Calender for årene indtil 2200 e. Kr. (fototeknisk optryk) (bogladepris 20 og 23 kr.), 12,00, ind.	—	14,00
Håndbog for danske lokalhistorikere, red. af Johan Hvidtfeldt. Fototeknisk optryk (bogladepris kr. 90,00), favørpris	—	60,00
H. Worsøe: Grundbog i slægtshistorie, (bogladepris kr. 9,00, favørpris	—	5,00
Serien om de historiske hjælpemidler:		
Herluf Nielsen: Kronologi (bogladepris 11,50, indb. 15,00) 7,00, indb.	—	9,00
Knud Prange: Heraldik og Historie (bogladepris 11,50, indb. 15,00) 7,00, indb.	—	9,00
Povl Eller: Historisk ikonografi. (Bogladepris kr. 15,00) Favørpris, indb.	—	10,00
Georg Galster: Mønt. (Bogladepris kr. 18,00) Favørvørpris, indb.	—	12,00
Ib Kejlbo: Historisk kartografi (bogladepris kr. 22,75), favørpris	—	15,75
Iørn Piø: Folkeminder og traditionsforskning (bogladepris kr. 22,75), favørpris	—	15,75
Kristian Hald: Stednavne og kulturhistorie (bogladepris kr. 22,75), favørpris	—	15,75
Poul Rasmussen: Mål og vægt (bogladepris kr. 22,75), favørpris	—	15,75
Abonnement på Fortid og Nutid: (bogladepris 25,00) favørpris + porto og omkostninger	—	15,00

Desuden kan De få Fortid og Nutid til reduceret pris, så længe lager haves, (enkelte af de ældre hefter er dog udsolgt).

Interesserede vil ved henvendelse til kassereren for Historisk Samfund for Præstø Amt kunne få et eksemplar af fælleskatalog over de historiske samfunds publikationer, så længe oplag haves.

INDHOLDSFORTEGNELSE

Side

SVEND POULSEN, BONDE I SJÆLLAND. Af *P. D. Faber* 371

SPREDTE TRÆK FRA DE MØNSKE FÆRGEPRIVILEGIERS HISTORIE. Af. *H. Rasmussen* 423

DEN SPRINGENDE LEROVN. Af *August F. Schmidt* 459

LITTERATUR OM PRÆSTØ AMT 1964—65. Ved *A. Strange* Nielsen 463

HISTORISK SAMFUND FOR PRÆSTØ AMT 1964—65 467

PRÆSTØ AMTS MUSEER 469